

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ "ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE, POLAND
UNIVERSITY OF BIALYSTOK, POLAND
INSTITUTE OF MANAGEMENT ECONOMICS, Z.S., LITOMERICE, CZECH REPUBLIC
BRATISLAVA UNIVERSITY OF ECONOMICS AND MANAGEMENT, SLOVAK REPUBLIC
JOHN VON NEUMANN UNIVERSITY, HUNGARY
SLOVAK ACADEMY OF AGRICULTURAL SCIENCES, SLOVAK REPUBLIC SCHOOL OF
BUSINESS AND ECONOMICS, ADAMAS UNIVERSITY, KOLKATA, INDIA

ЗБІРНИК ТЕЗ

**III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ ТА КРАЇН V-4 В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ
DIGITAL TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SYSTEM
OF UKRAINE AND V4 COUNTRIES IN THE CONTEXT OF
EUROPEAN INTEGRATION**

Частина III

26 квітня 2023 р.

Дубляни - Ірпінь

336(477):004.08]:330.92

**ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ТА КРАЇН V-4 В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ. DIGITAL
TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SYSTEM OF UKRAINE AND V4
COUNTRIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION:** збірник тез
III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Дубляни, 26 квітня
2023 р.). Частина III. Дубляни: ЛНУП, 2023. 221 с.

ISBN 978-83-953142-5-4

*У збірнику максимально точно відображається орфографія
та пунктуація, запропонована учасниками.*

Усі матеріали подаються в авторській редакції.

Укладачі: Грицина О.В., Горбовий А.Ю., Богач М.М.

НАУКОВИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Співголови:

Грицина О.В., к.е.н., доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Горбовий А.Ю., доктор технічних наук, професор, професор кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем факультету фінансів та цифрових технологій, Державний податковий університет

Члени комітету:

Онисько С.М., к.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Філоненко М.М., к.ф.-м.н, доцент, завідувач кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Божанова О.В., кандидат економічних наук, доцент, в.о. декана факультету економіки і менеджменту навчально-наукового інституту «Інститут промислових і бізнес технологій», Український державний університет науки і технологій

Давиденко Н.М., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Національний університет біоресурсів і природокористування України

Дема Д.І., кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту, Поліський національний університет

Кириленко О.П., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Західноукраїнський національний університет

Поплавська Ж.В., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки Інституту адміністрування, державного управління та професійного розвитку, Національний університет «Львівська політехніка»

Прокопчук О.Т., доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет садівництва

Семак Б.Б., доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи, професор кафедри маркетингу, Львівський торговельно-економічний університет

Шевчук І.Б., доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики, Львівський національний університет імені Івана Франка

Dorota Chudy-Hyski, Assoc. Professor, Professor of the University of Silesia, Degree programme director: Human Resource Management, University of Silesia in Katowice, Poland

Joanna Prystrom, Dr hab., Professor, Department of Political Economy, Faculty of Economics and Finance, University of Białystok, Poland

Antonín Kučera, doc. Ing. CSc. MBA, Institute of Managerial Economics, z.s. Litoměřice, Czech Republic

Vladimir Gozora, Dr.h.c. Professor mpx.h.c. Professor Ing. PhD. MBA Slovak Academy of Agricultural Sciences, Slovak Republic

Luboš Cibák, doc. Ing. PhD. MBA, Bratislava University of Economics and Management, Slovak Republic

Robert Magda, Professor, John von Neumann University, Kecskemét, Hungary

Dr. Ajitava Raychaudhuri, Professor Emeritus and Head, Department of Economics School of business and Economics Adamas University, Kolkata, India

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Співголови:

Синявська Л.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Грищенко С.М., к.пед.н., старший дослідник, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Члени комітету:

Агрес О.Г., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Гладченко О.В., к.пед.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Ковалів В.М., к.е.н., доцент, декан факультету управління, економіки та права, Львівський національний університет природокористування

Колодій А.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Марків Г.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Ніжегородцев В.О., к.пед.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Омельчук А.А., к.т.н., старший викладач кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Погореловська І.Д., к.е.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Ратушняк Т.В., к.ф.-м.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Редич О.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Рубай О.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Східницька Г.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Томашевський Ю.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Тофан І.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Шолудько О.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування

Ясенова І.С., к.т.н., доцент, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Державний податковий університет

Dr. Parimal Chandra Biswas, Director, International Relations, Adamas University, India

Відповідальний секретар:

Богач М.М., к.е.н., доцент, доцент кафедри вищої математики, Львівський національний університет природокористування

ЗМІСТ

ПАНЕЛЬ 8

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PANEL 8

FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT AND TAX REGULATION OF BUSINESS ENTITIES 10

Дема Д.І.

КОНТРОЛЬ ЗА ДОХОДАМИ ЯК ФАКТОР БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ В УКРАЇНІ 10

Judita Táncosová, Monika Hudáková

PRÍAME ZAHRANIČNÉ INVESTÍCIE – TEORETICKÉ PRÍSTUPY A PRAKTICKÁ REALIZÁCIA 15

Барабаш Л.В.

АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ 23

Іваницький І.Є.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ 26

Карманикова І. Ю., Бедринець М.Д.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ 29

Колотуха С.М.

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ УМОВ 33

Король А.В.

ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ 38

Литвинчук О. В., Шепиленко В. Ю.

УКРІПЛЕННЯ БОРГОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ 41

Петришин Л.П., Бойко О, Пятачук А.

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА 44

Рубай О.В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ 48

Синявська Л.В. ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ МІНІМАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	51
Стасів Ю., Борис В. М. ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО- КРЕДИТНИМИ ВІДНОСИНАМИ	54
Ціцька Н.Є., Ціцький П.В. МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ	58
Шолудько О.В. ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ФІНАНСОВИХ ВКЛАДЕНЬ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	61
 ПАНЕЛЬ 9 БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ PANEL 9 BANKING SYSTEM AND ITS ROLE FOR ENSURING ECONOMIC STABILITY OF THE STATE.	
Агрес О.Г. «ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9 %» - РУШІЙ КРЕДИТУВАННЯ БІЗНЕСУ	66
Власюк С.А. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ	70
Герман Я.І., Онишко С.В. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	72
Демінська Д.В., Москаленко Н.В. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	75
Копитко Л. В., Шепиленко В.Ю. ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	79
Ліневич К. Ю. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	81

Матвійчук Н. М. ФОРМУВАННЯ БАНКАМИ ОBOB'ЯЗКОВИХ РЕЗЕРВІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	85
Мельник К.М. ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ БАНКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ	88
Полякова М.О. АДАПТИВНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ	91
Соловей О.І., Сокирко О.С. БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	94
Сус Л. В., Сус Ю. Ю. ФІНАНСОВІ ІНКЛЮЗІЇ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	98
Черняк К.О., Коляда Т.А. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	102
Шекета Є. Ю. РОБОТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІЙНИ	104
 ПАНЕЛЬ 10 СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ СТРАХОВОМУ ПРОСТОРИ PANEL 10 PROSPECTS FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND HIGHER ECONOMIC EDUCATION	
Борисюк О. В. ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	107
Богач М.М., Лісевич-Залуцька М.Є. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХОВИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	110
Віленчук О. М. ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	119
Гавриляк Т. С. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	124
Демінська Д.В., Шепиленко В. Ю. ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	127
Марутяк Г.С., Томашівська М.В., Роздайбіда Н.М СТРАХОВІ ФІНАНСОВІ РИЗИКИ, ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ	131

Осадча Я.О. ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	135
Радкевич У.В., Параниця Н. В. РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	138
Томашевський Ю.М. ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ САМОСТРАХУВАННЯ ТА ВЗАЄМНОГО СТРАХУВАННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	141
Чекмарьова Н.Л., Бедринець М.Д. ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ	148
Шалайко М.Ю., Пилипенко Л.О. СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ СТРАХОВОМУ ПРОСТОРІ	150
Шубенко І.А., Шубенко Р.В. ВІТЧИЗНЯНИЙ РИНОК СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ З РФ	153
 ПАНЕЛЬ 11 ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ PANEL 11 PROSPECTS FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND HIGHER ECONOMIC EDUCATION	
Supernak W., Horbovyu A. THE IMPORTANCE OF TRAINING THE ORGANIZATION'S PERSONNEL IN THEIR DEVELOPMENT	159
Karolina Hyski THE DIGITIZATION PROCESS OF CULTURAL HERITAGE FOR THE NEEDS OF EDUCATION AND E-TOURISM CASE STUDY: PRE-ROMAN AND ROMANESQUE ART. SCULPTURE - ANALYSIS OF COMPOSITION AND ICONOGRAPHY	164
Kostina O.V., Horbovyu A. STATE-OF-THE-ART MACHINE TRANSLATION SYSTEMS USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORK	178
Svitlana Panchyshyn, Svitlana Dobrovolska, Mariana Opyr SMART TECHNOLOGIES AS A WAY OF TRAINING FOREIGN LANGUAGES AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS	184

Балаш Л.Я., Лисюк О.В. РОЗВИТОК ПРОЄКТНОЇ ОСВІТИ - ЯК ОДИН З НАПРЯМКІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	188
Бубняк Т.І., Богач М.М. ПО КОНЦЕНТРАЦІЮ НАПРУЖЕНЬ У ТРАНСВЕРСАЛЬНО- ІЗОТРОПНОМУ СЕРЕДОВИЩІ З ВКЛЮЧЕННЯМ	191
Жидовська Н.М., Прокопишин О.С. ІННОВАЦІЇ У ВІЙСЬКОВОМУ ОБЛІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	195
Лелиця В.А., Немировська О.В. НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ	200
Мирончук З.П., Колач С.М. ЗАХИСТ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ	206
Удуд. І.Р., Гуль В.А. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ	209
Шпортко Г.Ю., Саленкова Е.О. ГЕЙМ ДОДАТОК ДЛЯ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	214
Ясенова І.С. ТЕКСТОВІ ГЕНЕРАТОРИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ: ПРИСТОСОВУВАТИСЯ ЧИ ЧИНИТИ ОПІР?	217

ПАНЕЛЬ 8

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PANEL 8

FINANCIAL AND CREDIT SUPPORT AND TAX REGULATION OF BUSINESS ENTITIES

Дема Д.І., к.е.н., професор

Поліський національний університет

КОНТРОЛЬ ЗА ДОХОДАМИ ЯК ФАКТОР БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ В УКРАЇНІ

Тіньова економіка негативно впливає на імідж країни на міжнародному рівні та негативно відображається на рівні життя більшості громадян України. До факторів, які сприяють розвитку тіньової економіки слід віднести податкове навантаження, регуляторний тиск і монополізацію. Крім того, в Україні до них відносять і низький рівень захисту прав власності, в тому числі і інтелектуальної, фондового ринку, а також недосконалість судової системи і корупцію [2].

Тіньова економіка в Україні становить приблизно третину ВВП: з 2010 по 2021 рік її розмір коливався в межах 28-36%. Разом з тим, безпечним вважається рівень "тіні" не більше 15%. Показник тіньової економіки в Україні не можна назвати критичним – він співмірний з даними по деяких країнах Східної Європи, наприклад, Болгарія, Хорватія і країни Балтії (23% -30%). У Данії та Швеції в тіні знаходиться 12% і 13% економіки. В ЄС в середньому рівень тіньової економіки становить 18% ВВП. У США, Японії, Канаді цей показник в межах 6-10% [1].

Одним із реальних шляхів, які можуть вплинути на зменшення рівня тіньової економіки в Україні є запровадження загального(суцільного) декларування доходів всіма громадянами, незалежно від віку. Звертаємо увагу, загальне декларування, а не часткове, яке сьогодні використовується в Україні.

Найкращий час для запровадження загального декларування доходів громадянами країни був після проведення грошової реформи, тобто 1997-1998 роки. Якби Україна запровадила декларування доходів в той час, на сьогодні, Україна була зовсім іншою державою, і не існувало б такого розриву між доходами багатих та бідних. Звичайно час упущено, але необхідно це робити вже сьогодні, не запровадимо загальне декларування доходів, тіньову економіку та корупцію не зменшимо.

Декларування доходів громадянами, які виконують функції держави та добровільне декларування, яке закінчилося 1 березня 2023 року не приносять результатів, які можуть свідчити про зменшення розміру тіньової економіки в нашій країні. За час одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб задекларовано 8,8 млрд гривень. Сума задекларованого до сплати збору склала 547,5 млн гривень, а очікували біля 20 млрд доларів [3]. Як, ми бачимо, вирішення цієї проблеми. Запроваджувати загальне декларування доходів громадянами України можливо протягом кількох років. На нашу думку, п'ять років, достатній час, щоб це реалізувати. Протягом цього часу держава повинна забезпечити правову основу декларування, а громадяни повинні внести до відповідних реєстрів інформацію про їх майно, грошові кошти, фінансові активи тощо. Також протягом цього часу, надати громадян можливість документально оформити передачу своїм дітям, родичам та іншим особам та закладам майна, яке вони дарують чи заповідають. Громадяни, які зобов'язані на даний час подавати декларації продовжують їх подавати, інші освоюють цей порядок, та також по можливості їх подають. Після визначеної дати запровадження суцільного декларування доходів, всі громадяни зобов'язані декларувати своє майно та доходи.

Інша важлива складова боротьби з тіньовою економікою – реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, яку використовує малий та середній бізнес. На нашу думку, спрощена система оподаткування, в цьому вигляді в якому вона існує сьогодні, це узаконений спосіб ухилення від оподаткування. Валовий дохід, який покладено в основу поділу малого бізнесу на групи та є визначальним при визначенні ставки податку для відповідної групи не відображає реального стану ефективності малого підприємництва. В більшості країн Європейського Союзу та США в основу оподаткування малого бізнесу покладено прибуток.

Малий бізнес, особливо така його складова, як торгівля – основне джерело тіньової економіки та не облікованої готівки. Не облікована готівка, в свою чергу є фінансовою базою корупції. З часу запровадження спрощеної системи оподаткування не вирішена проблема обліку доходів в малому бізнесу. Запровадження РРО, як реального методу боротьби з тіньовими доходами, поки що не на користь держави. Можна було б погодитися з механізмом оподаткування малого підприємництва, якби з його сторони були кроки щодо реального покращання обліку доходів. Тривалий час малий бізнес аргументував проблему обліку доходів складністю ведення бухгалтерського обліку та значними витратами на придбання РРО. На сьогодні, ця проблема вирішена наявністю різноманітних РРО та систем ІТ технологій.

Малий бізнес на сьогодні в Україні має «тепличі» умови. Наведемо обґрунтування. Основою доходів громадян є праця. Значна частина громадян свою працю продають та отримують за це заробітну плату. Фізична особа підприємець працює на себе та отримує доходи від результатів цієї праці. Порівняємо податкове навантаження цих працівників. Наприклад, по верхній межі доходу ФОП першої групи. В 2023 році верхня межа доходу ФОП першої групи становить 167 мінімальних заробітних плат, що становить 1118900 грн. При такому розмірі доходу ФОП сплатить єдиний податок в розрахунку на місяць 268,4 грн (10% прожиткового мінімуму для працездатної особи), або 3220,8 грн за рік, що становить 0,28% його річного доходу. Для порівняння, працівник, який працює на роботодавця сплатить податок з цього доходу 19,5% (18%+1,5%), що становить 218185, грн. Аналогічний розмір сплати податку з верхньої межі доходів платників єдиного податку другої групи. При розмірі доходу 5587800 грн платник єдиного податку другої групи сплатить за рік 16080 грн єдиного податку, що становить 0,28% його річного доходу. Про який податковий тиск може йти мова.

Для посилення контролю за доходами малого підприємництва необхідно реформувати спрощену систему оподаткування, створивши лише дві групи, для кожної з яких визначити верхню межу доходів. Так, для першої групи такою величиною може бути дохід до 1 млн грн, та встановити ставку єдиного податку в розмірі 1,0% від фактично отриманого доходу. До цієї групи належать ФОП, які надають виключно побутові послуги, та здійснюють торгівлю власної (вирощеної) сільськогосподарської продукції. Платників

єдиного податку другої-четвертої груп слід об'єднати, в другу групу, а верхня межа їх доходу не повинна перевищувати 10 млн грн. Базою оподаткування для цієї групи повинен бути прибуток. Ставка податку на прибуток повинна бути диференційована. Наприклад, мінімальна 3% при величині прибутку до 50 тис. грн, а максимальна 18% при величині прибутку більше 1 млн грн (змінюється через кожні 3%). Для платників цієї групи обов'язковим є ведення обліку доходів, витрат та використання РРО з видачею фіскального, а не розрахункового чеку. Особливу увагу слід приділити оптовій та роздрібній торгівлі, ресторанному бізнесу, де продукція, товари не є власними, а реалізуються повторно (перепродаються).

Значним джерелом необлікованих доходів є надання певних видів послуг «на дому», надавачі яких не зареєстровані в якості фізичних осіб-підприємців. Зокрема, ремонт житла та його будівництво, перевезення пасажирів та вантажів, виробництво продуктів харчування, медичні послуги, перукарні, ремонт побутової техніки та автомобілів, вирощування квітів, репетиторство, тощо. Разом з тим, вирішення цієї проблеми вимагає підвищення податкової культури громадян, які користуються цими послугами. Адже ті громадяни, які сплатили податок на доходи фізичних осіб (зі своєї заробітної плати) не задумуючись оплачують, наприклад, ремонт своєї квартири, віддаючи значні суми коштів виконавцю ремонту. В подальшому їх не цікавить питання, чи сплатить цей виконавець ремонту податок з отриманих коштів. Виконавець ж ремонту обходить питання надання споживачу послуг документа на отримання від нього коштів. Тобто, це важлива просвітницька робота контролюючих органів щодо декларування доходів.

Про наявність в громадян України значних готівкових коштів свідчить купівля ними готівкової іноземної валюти. Особливо розміри її купівлі зросли з початку війни та запровадженням податкових пільг для підприємництва, зокрема щодо відтермінування застосуванню РРО. Для посилення контролю за походженням цієї готівки, на нашу думку, Національним банком України необхідно запровадити купівлю-продаж іноземної валюти з використанням ідентифікаційного номера покупця-продавця цієї валюти. В цьому випадку, можливий моніторинг погодження готівки громадян України. Наприклад, протягом року фізична особа купує іноземну валюту в значних розмірах, а вона не зареєстрована ФОП, або є непрацюючою, тобто немає доходів від

підприємницької діяльності чи результатів своєї праці, напевно у відповідних органів може виникнути питання щодо погодження готівкових коштів на придбання іноземної валюти.

Таким чином, посиливши контроль за обліком доходів громадян, держава значно поповнить податкові надходження від оподаткування цих доходів та зменшить розмір тіньової економіки в країні.

Список використаних джерел

1. Експерти запропонували кроки для зниження рівня тіньової економіки в Україні. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/news/eksperty-predlozhili-shagi-snizheniya-urovnya-1655801732.html>
2. Ближче до світла. Як вивести економіку з тіні в умовах воєнного стану. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/news/blizhe-svetu-vyvesti-ekonomiku-ukrainy-teni-1655737514.html>
3. У Мінфіні розповіли про результати податкової амністії. URL : <https://landlord.ua/news/u-minfini-rozpovily-pro-rezultaty-podatkovoi-annistii/>

Prof. Ing. **Judita Táncošová, CSc.**
profesorka na Katedre ekonómie a financií
na Vysokej škole ekonómie a manažmentu v Bratislave

Prof. Ing. **Monika Hudáková, PhD.**
profesorka na Katedre ekonómie a financií,
prorektorka pre vedu a výskum
na Vysokej škole ekonómie a manažmentu v Bratislave

PRIAME ZAHRANIČNÉ INVESTÍCIE – TEORETICKÉ PRÍSTUPY A PRAKTICKÁ REALIZÁCIA

Internacionalizácia hospodárskeho života poskytuje v súčasnosti rôzne možnosti realizácie v oblasti medzinárodného podnikania. Priame zahraničné investície (ďalej PZI) ako jedna z foriem medzinárodného podnikania a širšie medzinárodných ekonomických vzťahov ja dnes už pomerne rozšírená forma relatívne rýchleho nadobudnutia chýbajúcich vnútorných zdrojov, v podstate v každej ekonomike a na Slovensku tiež. Tento príspevok je venovaný práve teoretickému vymedzeniu PZI z pohľadu významných teoretických prístupov ako aj určitým praktickým skúsenostiam z hľadiska ich významu a dopadov na ekonomiku Slovenska.

Teoretické východiská

Medzinárodné podnikanie formou PZI sa zintenzívnili v období po 2. svetovej vojne, keď sa mnohé ekonomiky museli vysporiadať s vojnou zničeným hospodárstvom a potrebovali mnoho kapitálových zdrojov na svoju obnovu.

Z hľadiska vymedzenia medzinárodného podnikania rezonuje napr. definícia, že ide o „obchodno-výrobnú činnosť, ktorá prekračuje hranice jednotlivých národných ekonomík.“¹ Jeho cieľom je zlepšenie podnikateľských aktivít, ktoré vedie k vyššej efektívnosti, ku skvalitneniu a zrýchleniu realizácie zámerov s využitím komparatívnych výhod.² Konkrétnejšie môže ísť napr. o snahu o zníženia rizika, vyhnutie sa stretom s konkurentom a následným konkurenčným stratám alebo spojenie síl s partnerom proti silnejšiemu konkurentovi, v každom prípade je to vždy

¹ TÁNCOŠOVÁ, J. 2004. *Medzinárodné ekonomické vzťahy*. s. 94.

² TÁNCOŠOVÁ, J., FABUŠ, M., LINCÉNYI, M. 2021. *Vznik a vývoj medzinárodného podnikania a manažmentu*. s. 21.

dosiahnutie lepších výsledkov spolupôsobením, ako by to bolo bez uplatnenia medzinárodného podnikania v určitej forme.

Aby sme lepšie pochopili a uvedomili si šírku príčin medzinárodného podnikania uvedieme najčastejšie uvádzané, ku ktorým patrí napr. možnosť:³

- ľahšieho získavania výrobných faktorov a ich efektívnejšieho využitia;
- zlepšenia kvality manažmentu, riadenia a získavania skúseností;
- zníženia rizika alebo jeho prerozdelenia medzi zúčastnených;
- rýchlejšieho zavádzania vedy a techniky, inovácií, ktoré sú nedosiahnuteľné vlastnými podmienkami v domácom prostredí;
- získavania know-how, licencií a pod.;
- lepšieho preniknutia na nové trhy z hľadiska znalosti o trhu, tradícií a jazykových schopností;
- kooperácie vo výskume a vývoji, nakoľko výskum patrí k vysoko nákladovým položkám s nejasným koncom;
- spoločného postupu aj v prieskume trhu a v realizácii odbytu;
- zlepšiť kvalifikačnú a profesijnú štruktúru pracovníkov, hlavne prenosom vedomostí, skúseností a zručností;
- využitia informácií od partnerov o podmienkach z miesta sídla budúcej podnikateľskej aktivity a mnohé ďalšie.

Z toho vyplýva, že príčiny pre medzinárodné podnikanie sú naozaj rozmanité a vytvárajú rámec ekonomickej motivácie zúčastnených partnerov. Zároveň platí, že často dochádza k vzájomnej kombinácii a sú využité viaceré príčiny. Nevyhnutným pri vstupe do určitej formy medzinárodného podnikania je zvažovať *prínos jednotlivých partnerov* a vytvoriť vzájomne výhodnú spoluprácu, ktorá je základom úspechu a naplnenia cieľa.

PZI ako forma realizácie medzinárodného podnikania má tiež viacero definícií. Jednou z nich je, že ide o snahu subjektu, ktorý je súčasťou jednej ekonomiky, získať trvalý podiel v podniku, ktorý je súčasťou inej ekonomiky.⁴ Môžeme ich tiež vymedziť ako zahraničnú investíciu vyjadrujúcu zámer priameho investora získať trvalý podiel v podniku priamej investície, pričom sú tu okrem prvotnej transakcie zahrnuté aj všetky ostatné transakcie, vrátane transakcií medzi sesterskými podnikmi. Dochádza k nim v situáciách, keď podnikateľský subjekt so sídlom v jednej krajine

³ TAMTIEŽ, s. 28

⁴ IVANOVÁ, E. 2013. *Verejná politika. Priame zahraničné investície a ekonomický rast v regiónoch SR*. s. 23

stavia továreň alebo závod, resp. kúpi existujúci podnik v inej krajine. Stáva sa tak priamym zahraničným investorom.⁵ Ďalším prístupom je často uvádzaná definícia podľa Medzinárodného menového fondu (ďalej MMF), že PZI odrážajú trvalý záujem rezidentského subjektu jednej krajiny (priamy investor) v rezidentskom subjekte inej krajiny (podnik s priamymi zahraničnými investíciami), zahŕňajú všetky transakcie uskutočňované medzi priamym investorom a podnikom s PZI.⁶ A ešte jedna definícia, ktorá zdôrazňuje spojitosť s medzinárodným manažmentom a PZI považuje za investíciu takú, ktorá kontroluje a manažuje hodnotové aktivity v inej krajine.⁷

Môžeme teda konštatovať, že z definícií jednoznačne vyplýva previazanosť minimálne dvoch ekonomík, s cieľom zefektívniť realizáciu kapitálu lepšie ako by to bolo v domácej ekonomike. Jadro týchto definícií je možné uviesť, že ide o investíciu realizovanú mimo materskej krajiny investora, že ten má dlhodobý záujem na zahraničnej investícii a zároveň má aj možnosť účinnej kontroly nad investíciou.⁸

Teórie skúmajúce PZI sú dnes už pomerne dobre rozpracované a skúmajú PZI z hľadiska viacerých prístupov, faktorov, príčin a determinantov. Jednou z najkomplexnejších a zároveň najvýznamnejších teórií je eklektická teória J. Dunninga, ktorá vznikla v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Autor v nej syntetizuje poznatky z predchádzajúcich teórií, ktoré skúmajú úroveň štátov a firiem. Jej základom je skúmanie troch faktorov, resp. špecifických výhod, ktoré ovplyvňujú toky PZI. Eklektická tzv. OLI paradigma zahŕňa najčastejšie motívy, resp. výhody pre zahraničných investorov.⁹ K nim patria nasledovné výhody.

- O“ (owner specific advantage), ku ktorým patria výhody plynúce z vlastníckych práv, patentov, obchodných značiek, know-how, výsledkov z výskumu a vývoja;
- „L“ (location specific advantage), ktoré súvisia s polohovými prednosťami, ktoré robia krajinu atraktívnou pre zahraničných investorov;
- „I“ (information specific advantage) sú výhody založené na informáciách, ale aj ľudských zdrojoch, schopných vytvárať nové informácie.

⁵ OATLEY, T. 2018. *International political economy*. s. 145

⁶ DUDÁŠ, T. 2010. *Priame zahraničné investície v Slovenskej republike*. s. 36

⁷ PENG, M., MEYER, K. 2016. *International business*. s. 154

⁸ Blížšie: TÁNCOŠOVÁ, J., FABUŠ, M., LINCÉNYI, M. 2021. *Vznik a vývoj medzinárodného podnikania a manažmentu*. s. 37

⁹ DUNNING, H, J. 2000. *The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity*. s. 168. [online]

Dôležitým aspektom pre každého zahraničného investora pred tým ako sa rozhodne investovať je položiť si nasledujúce otázky, ktoré sú v anglosaskej literatúre známe ako 5W + 1H.¹⁰ Prvá otázka je Who, t.j. kto je investorom; What, t.j. o aký typ investície ide; Why, t.j. prečo sa firma rozhodla pre zahraničnú investíciu; Where, kde chce firma investovať v akej lokalite; When, kedy chce firma realizovať svoje zámery a investovať v zahraničí a How, t.j. akým spôsobom sa rozhodne pre vstup na zahraničný trh. To sú len čiastkové úvahy o teóriách PZI, ktoré dnes zahŕňajú veľké množstvo rôznych prístupov a riešia často novovzniknuté otázky práve pri dopadoch fungovania PZI v ekonomikách. V ďalšej časti sa budeme venovať zhodnoteniu vývoja PZI v podmienkach Slovenskej republiky.

Vývoj PZI v Slovenskej republike

Vývoj vstupu zahraničných investícií do ekonomiky Slovenska skúmame v časovom období od roku 2015 do roku 2020, čo je posledný rok dostupných definitívnych údajov. PZI budeme hodnotiť z hľadiska prílevu, odlevu a stavu v SR a následne aj v zahraničí, vždy k 31.12. príslušného roku.

Tabuľka 1

Vývoj PZI v Slovenskej republike v rokoch 2015 až 2020 (v tis. Eur)

Roky	Prílev PZI	Odlev PZI	Stav PZI v SR	Stav PZI v zahraničí
2015	95 664	5 362	42 265 453	2 261 572
2016	728 067	86 323	45 150 263	2 496 000
2017	3 555 686	1 173 244	49 619 709	3 827 038
2018	1 418 415	272 402	52 279 396	4 008 318
2019	2 242 691	38 677	53 946 680	4 212 771
2020	-1 690 167	205 801	52 348 253	4 269 311

Zdroj: <https://nbs.sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie/>; vlastné spracovanie

Môžeme konštatovať, že vývoj odráža všetky zmeny v podmienkach Slovenska, resp. v krajinách, z ktorých kapitál prúdil alebo sa vyvážal. To, že ide o turbulentné obdobie nie je potrebné zdôrazňovať. Tým chceme len zdôrazniť skutočnosť, že PZI sú veľmi citlivé na akékoľvek zmeny v ekonomických, politických, legislatívnych a iných podmienkach, ktoré sa prejavujú vždy s určitým oneskorením. Keďže ide o kapitál, prejavuje sa aj multiplikačný a akceleračný princíp,

¹⁰ STRAKOVÁ, E., KICOVÁ, E. 2020. *Vývoj priamych zahraničných investícií podľa krajov a okresných miest na území Slovenska*. s. 22 [online]

s čím sa musia ekonomiky vysporiadavať. Pozrime sa v nasledujúcej tabuľke na tento vývoj.

V sledovanom období vidíme narastajúci trend vývoja a k poklesu došlo až v roku 2020, čo bolo zapríčinené globálnou pandémiou a opatrnejším prístupom v podstate všetkých ekonomík. Výrazný bol prepad v príleve a výrazný bol aj odlev PZI. Najvyšší prílev PZI bol dosiahnutý na Slovensku v roku 2017 a potom už dochádzalo len k jeho znižovaniu. Stav PZI na Slovensku sa od roku 2017 výrazne stabilizoval a dochádzalo len k relatívne slabším zmenám. Rovnako to bolo aj v stave PZI v zahraničí, kde vidíme, že od roku 2018 dochádzalo k zvýšeniu a tento trend pretrvával až do roku 2020. K výraznejším zmenám by nemalo dôjsť ani v nasledujúcom období. Pri porovnaní stavu PZI na Slovensku a stavu PZI v zahraničí, vidíme tu veľký rozdiel a môžeme uviesť, že Slovensko je stále väčším prijímateľom PZI ako ich vývozcom.

Pozrime sa na vývoj PZI z hľadiska krajiny investora v poslednom sledovanom roku 2020 a konštatujeme, že najväčším investorom na Slovensku je Holandsko s úrovňou 13,31 tis. Eur, nasleduje Česko so 7,65 tis. Eur, ďalej Rakúsko 6,84 tis. Eur, Nemecko 4,43 tis. Eur, Luxembursko s 3,45 tis. Eur, Južná Kórea s 3,09 tis. Eur a ostatné krajiny s nižšou účasťou ako je 3,00 tis. Eur (Taliansko, Belgicko, Maďarsko, Cypru, Spojené kráľovstvo a Francúzsko). Údaje boli čerpané z údajov Štatistického úradu SR,¹¹ na základe vlastného spracovania.

K najvýznamnejším investorom v SR je Holandsko s hodnotou PZI v roku 2020 na úrovni 13 mld. Eur. Krajina patrí dlhodobo k najväčším investorom na Slovensku vďaka rýchlo sa rozvíjajúcim trendom. Príčinou sú viaceré faktory. Príčinou umiestnenia Holandska na prvom mieste v SR je motív zakladania zahraničných firiem na ich území, vďaka nižšiemu odvodovému zaťaženiu a lepším podmienkam v oblasti podnikania. Ďalším faktorom je aj to, že podpora podnikania zo strany štátu je veľmi výrazná, ktorá im pomáha v ich raste a expanzii na zahraničné trhy a je významne lepšia ako napr. u nás. K spoločnostiam patria napr. Shell, Philips, Union a iné, ktoré patria k najviac prosperujúcim v rámci PZI na Slovensku.

Z pohľadu na regionálneho aspektu a vstupu zahraničných investorov je potrebné vidieť, že PZI na Slovensku sú v celom sledovanom období výrazne

¹¹Zdroj: http://datacube.statistics.sk/#!/lang/sk/?utm_source=susr_portalHP&utm_medium=page_DATAcube&utm_campaign=DATAcube_portalHP, vlastné spracovanie

regionálne nerovnomerne rozložené. Opäť uvádzame údaje za posledný sledovaný rok 2020, ale zdôrazňujeme, že k výraznejším zmenám nedošlo ani v predchádzajúcom období.

V roku 2020 bol podiel na celkových PZI v roku 2020 v jednotlivých samosprávnych krajoch nasledovný. Najväčší podiel mal Bratislavský kraj, a to 68,79 %, nasledoval Žilinský kraj s 9,9 %, potom Trnavský kraj s 5,24 %, po ňom to bol Trenčiansky kraj so 4,60 %, ďalej Košický kraj s 4,58 %, nasleduje Nitriansky kraj so 4,03 %, Banskobystrický s 2,15 % a s najnižším podielom na celkových PZI je Prešovský kraj, a to s 1,42 %.

Tieto údaje len dokumentujú naše predchádzajúce tvrdenie, že západná časť Slovenska má najväčší podiel na celkových investíciách a východné kraje majú najnižší podiel. Tento stav je výsledkom dlhodobého záujmu zahraničných investorov o regióny, ktoré patria z hľadiska najvýznamnejším podmienok k tým rozvinutejším. Ide napr. pri Bratislavskom kraji o relatívne najrozvinutejšiu infraštruktúru a rozvinutejšie služby, geografická blízkosť Rakúska, Maďarska, Česka, a tým aj blízkosť trhov, je tu sústredená kvalifikovaná pracovná sila, ďalej sú to lepšie východiskové ekonomické podmienky ako úroveň HDP, nízka miera nezamestnanosti a pod. Dôležitá je aj štruktúra, kvalifikovanosť a cena pracovnej sily, ktorá vo všeobecnosti patrí k relatívne vysoko kvalifikovanej a lacnej pracovnej sile v Európe. Práve štruktúra pracovnej sily, z tohto pohľadu, je na východe Slovenska najmenej kvalifikovaná s pomerne veľkým percentom práceschopného obyvateľstva so základným vzdelaním, so zlými alebo žiadnymi pracovnými návykmi. Čo je pre tento región veľkou nevýhodou.

Vplyv PZI na HDP a mieru nezamestnanosti na Slovensku

Význam PZI je potvrdený v každej ekonomike. Ich dopad je samozrejme rôzny, niekedy významnejší a niekedy menej podstatný. Pozrime sa na vplyv PZI na vývoj najdôležitejšieho ekonomického ukazovateľa HDP na Slovensku v časovom období 2015 až 2020.

Tabuľka 2

Prílev PZI a ich vplyv na HDP v Slovenskej republike

Roky	Prílev PZI v Eur	HDP v Eur	Vývoj ekonomického rastu v %
2015	495 325	68 977,46	1,7
2016	723 953	72 036,32	1,1
2017	1 553 387	74 943,02	2,1
2018	468 567	79 458,90	2,8
2019	870 478	82 889,43	3,5
2020	1 245 987	87 309,11	1,9

Zdroj: http://datacube.statistics.sk/#!/lang/sk/?utm_source=susr_portalHP&utm_medium=page_DATAcube&utm_campaign=DATAcube_portalHP;, *vlastné spracovanie*

Z predchádzajúcich údajov vidíme, že najvyšší prílev PZI bol dosiahnutý v roku 2017 a 2020 a najnižší v roku 2015 a 2018, čo sa týka percentuálneho rastu tak najvyšší ekonomický rast bol v roku 2018 a 2019 a následne, ako dôsledok pandémie, sa prudko znížil. V tejto súvislosti si treba uvedomiť, že pri HDP a jeho raste má veľký vplyv vstup PZI, ktorý sa však postupne prejaví aj na výške HDP a aj na ekonomickom raste, aj keď vždy s určitým oneskorením. Tieto skutočnosti nám vyplývajú aj predchádzajúcej tabuľky. V budúcom vývoji predpokladáme, že postupne sa prílev PZI bude zvyšovať nad úroveň predošlých rokov, čo by bolo veľmi pozitívne a ovplyvnilo by to aj vývoj HDP.

Tabuľka 3

Miera nezamestnanosti v % v sledovanom období

Roky	Prílev PZI v Eur	Miera nezamestnanosti v %
2015	495 325	11,48
2016	723 953	8,71
2017	1 553 387	6,23
2018	468 567	5,60
2019	870 478	4,57
2020	1 245 987	4,43

Zdroj: http://datacube.statistics.sk/#!/lang/sk/?utm_source=susr_portalHP&utm_medium=page_DATAcube&utm_campaign=DATAcube_portalHP; *vlastné spracovanie*

V nasledujúcej časti naznačíme vývoj PZI a mieru nezamestnanosti, a to opäť v rovnakom časovom období rokov 2015 až 2020. Miera nezamestnanosti je tiež

dôležitým makroekonomickým údajom, na základe ktorej sa zahraniční investori rozhodujú.

Z hľadiska sledovaného obdobia k najúspešnejšiemu roku patrí rok 2019 a 2020, keď miera nezamestnanosti klesla pod 5 %. Pri porovnaní s vývojom prílevu PZI je vidieť, že pokles nezamestnanosti do istej miery súvisí so vstupom PZI a s vznikom nových pracovných miest. Aj keď je potrebné uviesť skutočnosť, že nie vždy každý vstup PZI bezprostredne zníži nezamestnanosť, ale následne sa to prejaví pri naviazaných domácich výrobcach na podnik s PZI. Z pohľadu viacerých analýz je možné uviesť, že vzťah PZI a vplyv na mieru nezamestnanosti je často vnímaný ako neutrálny. Až následné aktivity a naviazanosť na podniky s PZI vedú k rastu zamestnanosti. Ide hlavne o malé a stredné podniky, ktoré sú často významnými dodávateľmi a subdodávateľmi pre veľké podniky. Veľmi výrazné je to na Slovensku práve v automobilovom priemysle.

Na základe tohto príspevku môžeme uviesť, že PZI patria k významným faktorom ekonomického rastu v každej ekonomike a bezprostredne prispievajú k zvyšovaniu HDP a celkovo zvyšujú ekonomickú aktivitu v každej ekonomike. Naše úvahy a hodnotenia naznačujú, že každá ekonomika potrebuje okrem svojich vnútorných zdrojov aj vonkajšie a práve k tým efektívnejším patria PZI. Tie môžu ovplyvniť ekonomiku ako celok, ale prispieť aj k regionálnemu rozvoju, len je nevyhnutné v tejto súvislosti neustále zlepšovať a zdokonaľovať podmienky pre ich vstup, ale takí, ktorý nediskriminuje domácich podnikateľov, ale vytvára vhodné konkurenčné prostredie.

Zoznam literatúry:

1. DUDÁŠ, T. 2010. *Priame zahraničné investície v Slovenskej ekonomike*. Bratislava: Ekonóm. 2010. 95 s. ISBN 978-80-225-3084-2
2. DUNNING, John. H. 2000. The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNE activity. In : *International Business Review* 9 (2000) pp. 163 – 190. ISSN 0969-5931 Dostupné na: www.elsevier.com/locate/ibusrev
3. IVANOVÁ, E. 2013. *Priame zahraničné investície a ekonomický rast v regiónoch SR*. In *Sociálno-ekonomická revue*. Trenčín : Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka, 2013. ISSN 1336-3727, s. 26-35. Dostupné na internete: <https://fsev.tnuni.sk/revue/archive/REVUE-2014-03.pdf>
4. Národná banka Slovenska. [online] [2023-03-21]. Dostupné na : <https://nbs.sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie/>;
5. OATLEY, T. 2018. *International political economy*. Londýn: Routledge, 2018. 538 s. ISBN 978-1138490741.

6. Štatistický úrad Slovenskej republiky. Elektronický zber údajov. [online]. Bratislava: Štatistický úrad slovenskej republiky, 2008. [2023-03-21]. Dostupné na internete:

http://datacube.statistics.sk/#!/lang/sk/?utm_source=susr_portalHP&utm_medium=page_DATAcube&utm_campaign=DATAcube_portalHP

7. STRAKOVÁ, L. – KICOVÁ, E. 2020. Vývoj priamych zahraničných investícií podľa krajov a okresných miest na území Slovenska. [online]. In *Podniková ekonomika a manažment 2020*. roč. 2020. č. 4. Žilina : Žilinská univerzita, 2020. [14.03.2023]. Dostupné na internete <<https://ke.uniza.sk/images/studenti/PEAM2020.pdf>>. ISSN 1336-5878.

8. TÁNCOŠOVÁ, J. 2004. *Medzinárodné ekonomické vzťahy*. Bratislava: EKONÓM, 2004. 280 s. ISBN 80-225-1841-7.

9. TÁNCOŠOVÁ, J., FABUŠ, M., LYNCÉNYI, M. 2020. *Vznik a vývoj medzinárodného podnikania a manažmentu*. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2020. 140 s. ISBN 978-80-7598-999-4.

Барабаш Л.В., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Оподаткування є загальною ознакою функціонування держави сучасності. І в контексті його реалізації напрацьовуються різновекторні механізми взаємодії між державою та платниками, спрямовані на врегулювання їх діаметрально протилежних інтересів: прагнення держави наповнити скарбницю (бюджет) за рахунок максимізації обсягів сплати податків і дії платників з мінімізації власних податкових зобов'язань.

За твердженням А. Нікітішина, «Сучасний механізм податкового регулювання – це сукупність організаційно-правових норм, принципів, методів і форм, суб'єктів і об'єктів державного регулювання податкових відносин через систему різноманітних інструментів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства» [1]. В даному твердженні автор акцентує увагу на соціально-економічній ролі податкового регулювання, що, безперечно, йому властиве.

«Загалом під податковим регулюванням розуміють цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин шляхом використання

засобів та інструментів податкової політики. Саме за допомогою податкової політики держава не тільки формує джерела фінансування суспільно необхідних витрат, реалізуючи фіскальну функцію податків, але й забезпечує створення необхідних передумов для структурної перебудови національної економіки та її зростання. В основі використання оподаткування як одного з найважливіших важелів економічної політики держави лежить властива податкам і системі оподаткування в цілому регулювальна функція», – зазначають Г. Нагорняк і Ю. Вовк [2]. Тобто з даної позиції податкове регулювання є невід’ємною складовою податкової політики держави.

Загалом податкове регулювання поєднує і соціально-економічну спрямованість, і слугує дієвим механізмом застосування низки податкових інструментів, що реалізуються в межах податкової політики. А відтак його можна вважати своєрідним балансуєчим механізмом, що забезпечує компроміс інтересів між державою та платниками.

З метою одержання бажаного ефекту на різних рівнях фінансово-економічної системи, держава використовує різні інструменти податкового регулювання: локальні, комплексні, системні. Як правило, локальні діють в межах визначених податків і спрямовуються на відповідні групи платників: зниження чи прогресування податкових ставок, коригування об’єкта та бази оподаткування, а також податкового періоду, звільнення від оподаткування (повне чи часткове, на визначений період). Комплексні, такі як спеціальні податкові режими, оподаткування в межах вільних економічних зон тощо спрямовують переважно на розвиток певних пріоритетних галузей чи регіонів або для залучення інвестиційних ресурсів. Системні ж мають на меті стимулювання діяльності певної групи платників на тривалий час.

Саме за допомогою використання різних видів і типів інструментів податкового регулювання держава прагне врегулювати рівень податкового навантаження, знижуючи податковий тиск для пріоритетних сфер національного господарства або таких, що потребують посиленої підтримки.

В Україні у 2017–2021 рр. рівень податкового навантаження варіювався від 27,7% у 2017 р. до 26,6% у 2021 р. Водночас сукупне навантаження на заробітну плату в Україні становило 34%, що значно вище аналогічного показника у зарубіжних країнах: США – 31,7%, Велика Британія – 30,9%, Канада – 30,9%, Австралія – 28,6%, Південна Корея – 22,6%, Ізраїль – 22,1%,

Швейцарія – 21,8%, Мексика – 20,4%, Нова Зеландія – 18,1% [3]. Високий рівень податкового навантаження на заробітну плату провокує зростання тіньового сектору економіки, в Україні в середньому за 2017–2021 рр. склав 30%.

Податкове регулювання, зважаючи на цільове спрямування, має бути реалізованим одночасно на різних рівнях взаємодії держави з платниками. І першопочатково – в частині врахування особливостей фізичних осіб, домогосподарств і підприємців: для покращення добробуту та зростання обсягів особистих доходів. А створення передумов сталого розвитку різних сфер національного господарства передбачає увагу до інтересів юридичних осіб. Тільки в сукупності досягнення компромісу з зазначеними групами платників податків можливо досягнути збалансованого розвитку в усіх галузях економіки держави та економічній системі в цілому.

Для України ж на перспективу оптимізація реалізації механізму податкового регулювання полягає в активізації таких аспектів, як: визначення національних пріоритетів розвитку відповідно до наявної ситуації (розмінування територій, екологічні проблеми, відновлення важкої промисловості, розвиток військово-промислового комплексу тощо); актуалізація пільг відповідно до їх дієвості й ефективності; запровадження системи прогресивних ставок податків; створення зон максимального сприяння інвестиційного розвитку, зокрема, на звільнених територіях; зменшення рівня соціальної диференціації населення та громад; сприяння розвитку системи місцевого оподаткування; стимулювання підприємницької активності, зокрема малого бізнесу тощо.

Список використаних джерел

1. Нікітішин А.О. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4789> (дата звернення 14.04.2023)
2. Нагорняк Г., Вовк Ю. Проблеми податкового регулювання в Україні та шляхи їх вирішення. *Галицький економічний вісник*. 2010. №2 (27). С. 140-152.
3. Податки в Україні. Скільки українці недоплачують до бюджету і як знизити податкове навантаження на заробітну плату. *НВ Бізнес*. 20 вересня 2021. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/finance/podatki-v-ukrajini-za-shcho-ukrajinci-viddayut-51-5-zarplati-ekspert-50184232.html> (дата звернення 16.04.2023).

Іваницький І.Є., к.е.н., доцент
Львівський національний університет природокористування

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

Забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях управління є важливим завданням. Економічна безпека суб'єкта господарювання - це стан певного суб'єкта господарювання, за якого забезпечується економічний розвиток і стабільність діяльності суб'єкта господарювання, гарантований захист його фінансових і матеріальних ресурсів, здатність адекватно і без суттєвих втрат реагувати на зміни внутрішньої й зовнішньої ситуації [1]. Неможливо вирішити економічні проблеми, що стоять перед підприємством, не забезпечивши їм фінансову безпеку. Це завдання стає особливо важливим в умовах нестабільності та фінансової кризи.

Для забезпечення стійкого та ефективного економічного розвитку, примноження потенціалу, а також досягнення бажаних результатів фінансово-господарської діяльності підприємству необхідно дбати про належний рівень своєї безпеки, особливо фінансової. Управління фінансовою безпекою входить до загальної системи управління безпекою підприємства, при цьому вона становить найважливішу його функціональну підсистему, яка забезпечує реалізацію управлінських рішень переважно в фінансовій сфері діяльності суб'єкта господарювання [2].

У системі управління фінансовою безпекою велике значення має інформаційно-аналітичне забезпечення, що є сукупністю інформаційних джерел, економічних параметрів, включає вибрану методика проведення оцінювання та аналізу рівня фінансової безпеки суб'єкта. Метою інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства є її підтримання на належному рівні.

Інформаційний підхід до управління фінансової безпеки підприємства передбачає забезпечення надійності інформаційної системи підприємства та збереження інформаційних ресурсів шляхом проведення спецперевірок осіб, що допускаються до роботи з фінансовими документами та недопущення її незаконного розповсюдження [3].

Для ефективного функціонування механізму управління фінансовою безпекою підприємства необхідні відповідні інформаційно-аналітичні матеріали. За допомогою цих матеріалів можна проводити моніторинг стану фінансової безпеки, оцінювати рівень фінансової безпеки, аналізувати і визначати чинники, які впливають на той чи інший стан фінансової безпеки, прогнозувати її стан на майбутнє. Інформаційне забезпечення робить значний вплив на усі форми і методи захисту фінансової безпеки. Постійне використання моніторингу сприяє безперервному функціонуванню системи. Без ефективного функціонування системи інформаційного та аналітичного забезпечення на основі застосування сучасних комп'ютерних і комунікаційних технологій управління фінансовою безпекою буде неефективним. Забезпечення фінансової безпеки є основною складовою інформаційно-аналітичної роботи. Під інформаційною системою розуміємо функціональний комплекс, який забезпечує процес безперервного підбору відповідних інформативних показників, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних оперативних рішень по усіх аспектах фінансової безпеки підприємства. Проте, таке розуміння комплексу інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки є несистемним, тому що залишає поза межами його межами завдання щодо забезпечення інформацією про ризики, загрози, фінансові інтереси підприємства.

Інформаційно-аналітична діяльність полягає у формуванні і використанні інформаційних ресурсів з питань забезпечення фінансової безпеки підприємства, створенні і використанні інформаційних технологій і комунікацій, захисті інформаційних ресурсів[4].

Інформація для прийняття рішень відносно фінансової безпеки повинна бути точною і достовірною. Ця вимога дозволяє оцінити, наскільки інформація, що формується, адекватно відображує реальний стан фінансової безпеки і результати фінансової діяльності підприємства. Ефективні рішення щодо забезпечення фінансової безпеки можна прийняти лише тоді, коли фінансова інформація буде повною.

Систему інформаційно-аналітичного забезпечення доцільно доповнити прогнозуванням, тобто передбаченням процесів у фінансовій діяльності на майбутнє. Наявність прогнозування у складі системи інформаційно-

аналітичного забезпечення дозволить більш системно підтримувати необхідний рівень фінансової безпеки.

Система інформаційно-аналітичного забезпечення є важливим елементом управління фінансовою безпекою підприємства, ефективна діяльність якої сприяє виявленню слабких сторін у фінансовій безпеці і виробленню правильних управлінських рішень щодо її належного забезпечення.

В управлінні фінансовою безпекою підприємства не можна обійтися без застосування математичних методів. Чим складніша внутрішня структура підприємства і система її внутрішніх взаємозв'язків, чим більше структурних підрозділів та філій, різні види діяльності, різноманітність найменувань продукції, то важче управління фінансовою безпекою підприємства. Для того щоб прийняти рішення в умовах невизначеності, оптимізувати процеси, точно врахувати динаміку великої кількості зовнішніх умов, повинні бути використані математичні методи, зокрема, кореляційний та регресійний аналіз; математичне програмування та моделювання; мережеве планування та ін. Використання цих методів дозволить досягати поставлених цілей із максимальним використанням існуючих ресурсів і потенціалу, краще відстежувати ринкові зміни і приймати оптимальні рішення, забезпечувати максимальний фінансовий результат.

Список використаних джерел

1. Кириченко О.А., Кім Ю.Г. Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання в трансформаційній економіці. Актуальні проблеми економіки. №12. 2008. С. 43-57.
2. Загорельська Т.Ю. До проблеми формування системи управління фінансовою безпекою на підприємстві. Вісник ДНУ. Сер. В: Економіка і право. Вип.2. 2009. С. 243-247.
3. Нагірна О. Інформаційна та фінансова безпека компанії, або “рекрутинг чужими руками”. Практика управління. 2007. № 8. С. 38–40.
4. Орехова К.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення системи управління фінансовою безпекою підприємства. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 2. С. 203-212.

Карманикова І. Ю., студентка
Бедринець М.Д., к.е.н., доцент
Державний податковий університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Погіршення стану економіки, викликане глобальною пандемією COVID19 та війною, додало складнощів у вже нестабільну ситуацію в економіці України, зокрема щодо кредитування та фінансового забезпечення підприємств.

Відсутність достатнього доступу до фінансових ресурсів у багатьох підприємств України відображається на їхній конкурентоспроможності та здатності до інвестування у нові технології, розвиток бізнесу та створення нових робочих місць, що не може не впливати на їх діяльність. Кредитування є одним із найважливіших джерел активізації інвестиційної діяльності підприємств. Тому, поряд із загальновідомими функціями він виконує додаткові (інноваційно-інвестиційну, управлінську) оскільки залучення інвестицій та інновацій також забезпечує покращення результативності та стабільності діяльності підприємств (таблиця1).

Таблиця1

Функції кредитування підприємств

ФУНКЦІЇ	ХАРАКТЕРИСТИКА
ПЕРЕРОЗПОДІЛЬНА	відбувається перерозподіл вартості на засадах повернення та здійснюється накопичення грошових коштів
ЗАМІЩЕННЯ ГРОШЕЙ ГОТІВКОЮ	сприяє прискоренню швидкості обігу грошей і дозволяє коригувати необхідну кількість грошей в обігу
ЕМІСІЙНА (АНТИЦИПАСІЙНА)	здійснюється емісія грошей як платіжних засобів
ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНА	сприятиме розвитку інноваційного процесу та стимулюватиме реалізацію інвестиційних проектів
УПРАВЛІНСЬКА	вплив банку на фінансові результати позичальника через кредитну підтримку
КОНТРОЛЬНА	забезпечує контроль за дотриманням умов та принципів надання кредиту

**зроблено автором на основі власного аналізу*

У зв'язку зі складнощами кредитування та нестабільністю національної валюти, підприємства змушені шукати альтернативні джерела фінансування або припиняти свою діяльність.

За даними Державної служби статистики України, станом на кінець 2018 року, фінансові ресурси підприємств України склали 3650,2 млрд грн. З них банківські кредити становили 1088,4 млрд грн. Власне ми бачимо, що фінансово-кредитне забезпечення є одним з найважливіших аспектів підприємницької діяльності, оскільки воно дозволяє забезпечити необхідні ресурси для розвитку бізнесу і Україна в цьому контексті має досить розвинену систему такого забезпечення, яка включає в себе різні види кредитування та інші фінансові інструменти [1].

Один з основних джерел фінансування підприємств в Україні є банківські кредити. Банки надають підприємствам різні види кредитів, такі як оборотні кредити, інвестиційні кредити, кредити на розвиток експорту тощо. У залежності від цілей та потреб підприємства, можуть бути вибрані різні види кредитів. У січні-листопаді 2019 року було надано кредитів юридичним особам на суму 1505,1 млрд грн, що на 5,5% більше, ніж за аналогічний період 2018 року. При цьому кредити в гривні становили 86,1% від загального обсягу, а валютні кредити - 13,9%. Загальна кількість банківських кредитів, наданих в 2020 році, склала 742,2 млрд грн, що на 11,4% менше, ніж в 2019 році. Також знизилася кількість неповернених кредитів - на 4,4% порівняно з 2017 роком [2].

Окрім банківських кредитів, підприємства можуть отримати фінансування від інвесторів. Інвестори можуть надавати грошові кошти на розвиток підприємства у вигляді прямих інвестицій, інвестицій в акції, облігації тощо. Також підприємства можуть скористатися іншими фінансовими інструментами, такими як факторинг, лізинг, державні гранти та субсидії.

Проте, разом із тим, Україна має ряд проблем у сфері фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності, серед яких можна виділити наступні:

- високі відсоткові ставки на кредити.

Це одна з найбільших проблем української системи кредитування, що робить кредити недоступними для багатьох підприємств.

- відсутність довгострокового кредитування.

Українські банки надають переважно короткострокові кредити, що ускладнює планування та розвиток бізнесу.

- високі вимоги до забезпечення кредитів.

Банки часто вимагають від підприємств достатнього рівня забезпечення для отримання кредиту, що ускладнює доступ до фінансування для менших підприємств.

- оцінювання кредитоспроможності підприємств.

Часто банки відмовляють у наданні кредитів через суб'єктивне оцінювання ризиків та кредитоспроможності підприємства.

- відсутність досвіду в роботі з кредитами.

Багато підприємств в Україні не мають досвіду взаємодії з банками та отримання кредитів, що ускладнює їх доступ до фінансування.

Уряд України намагається вирішувати такі проблеми та надавати підтримку підприємствам через різні програми та ініціативи. Наприклад, програма "Доступні кредити 5-7-9%" дозволяє підприємствам отримати кредити під низький відсоток з метою розвитку бізнесу. Також існує програма "Промисловий парк", яка надає підприємствам можливість отримати земельні ділянки та інфраструктуру за пільговими умовами, що знижує витрати на розвиток бізнесу[3].

Нижче наведено шляхи вирішення проблем, що стосуються фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності в Україні:

1. Поліпшення правової бази.

Держава може сприяти вирішенню проблем фінансово-кредитного забезпечення підприємств, забезпечуючи чітку правову базу. Наприклад, удосконалення законодавства з кредитування, податкового регулювання та використання державних фінансових ресурсів.

2. Зменшення процентних ставок на кредити.

Висока процентна ставка є однією з головних проблем, що стосуються фінансово-кредитного забезпечення підприємств в Україні. Держава може стимулювати банки до зниження процентних ставок на кредити шляхом забезпечення пільг та підтримки в обсягах кредитування.

3. Розвиток фінансових ринків.

Держава може забезпечити кращий розвиток ринку облігацій, державних казначейських зобов'язань та інших фінансових інструментів для забезпечення додаткових джерел фінансування підприємств.

4. Підтримка експорту

Експорт є важливим джерелом доходу для бізнесу в Україні. Держава може підтримувати експорт, надаючи кредитні лінії, гарантії та іншу підтримку для забезпечення доступу до міжнародних ринків.

5. Збільшення доступу до кредитів.

В Україні більшість підприємств, особливо малі та середні, мають проблеми з отриманням кредитів. Держава може сприяти доступу до кредитів, забезпечуючи пільги та гарантії для підприємств, що мають високий потенціал.

6. Розвиток мікрофінансування.

Мікрофінансування може стати важливим джерелом фінансування для малих підприємств, які не мають доступу до традиційних банківських кредитів. Держава може підтримувати розвиток мікрофінансових інститутів та програм, що спрямовані на надання фінансової підтримки малим і середнім підприємствам.

7. Розвиток альтернативних джерел фінансування.

Для забезпечення фінансової стійкості підприємств держава може стимулювати розвиток альтернативних джерел фінансування, таких як венчурний капітал, краудфандинг та інші.

8. Підвищення фінансової грамотності.

Підприємці повинні мати достатні знання та розуміння щодо фінансів, щоб забезпечити успішну діяльність своїх підприємств. Держава може розвивати програми навчання та підвищення фінансової грамотності для підприємців, щоб забезпечити їх ефективне управління фінансами.

Отже, аналіз розвитку ринку кредитування підприємств в Україні засвідчив про об'єктивну необхідність удосконалення кредитної системи підтримки виробничого сектору та інструментарій кредитування підприємств, який має охоплювати цілі, завдання, проблеми оцінювання ресурсних можливостей розвитку та оцінювання ефективності результатів їх діяльності.

Для покращення фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності в Україні необхідно здійснити ряд заходів, таких як зниження відсоткових ставок на кредити, розвиток довгострокового

кредитування, спрощення вимог до забезпечення кредитів, підвищення рівня компетентності банківських працівників у взаємодії з підприємствами, поліпшення процедур оцінювання кредитоспроможності підприємств та удосконалення системи регулювання фінансового ринку.

Зміни в цих сферах можуть допомогти вирішити проблеми фінансово-кредитного забезпечення суб'єктів підприємницької діяльності в Україні та створити сприятливе середовище для їх розвитку.

Список використаних джерел

1. Іванова І.А., Бабак О.В. Фінансове забезпечення підприємств: сутність та складові / Матеріали науково-практичної конференції «Актуальні проблеми розвитку бізнесу в Україні», 2018.
2. Кредитування малого та середнього бізнесу в Україні: сучасний стан та шляхи вдосконалення / В. І. Лещенко, І. А. Бухтиярова, Н. Є. Іванова та ін. // Вісник економічної науки України. - 2019. - № 2 (37).
3. Фінансова політика та фінансово-кредитне забезпечення підприємств в Україні / Ю. П. Шамота // Економіка України. - 2018. - № 10.

Колотуха С.М., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ УМОВ

Малий бізнес займає особливе місце у економіці промислово розвинених країн, що зумовлюється багатьма чинниками: малі підприємства не потребують великих початкових інвестицій, допомагають вирішувати проблеми структурної перебудови економіки, забезпечують зайнятість значної частини економічно активного населення, сприяють створенню конкурентного середовища та встановленню ринкової рівноваги. Крім того, завдяки своїм невеликим розмірам, МСП здатні гнучко реагувати на мінливі економічні умови, коливання споживчого попиту та зміну ринкової кон'юнктури, забезпечуючи тим самим додаткову стабільність економіки. У економічно розвинених країнах на частку малого підприємництва припадає 60–70%

валового національного продукту . Успішний розвиток бізнесу значною мірою залежить від забезпеченості підприємців фінансовими ресурсами як довгострокового, так і короткострокового характеру. Недолік фінансування є типовою серйозною проблемою, з якою стикаються українські підприємства та підприємці, що особливо відчувається в регіонах. Реалізація потенціалу малого бізнесу у вирішенні економічних та соціальних проблем ще більш неможлива без належної фінансово-кредитної підтримки. Сьогодні Україна відчуває проблеми з фінансовим забезпеченням розвитку бізнесу і це питання стоїть особливо гостро. В умовах, коли банківська система не дозволяє в повному обсязі задовольнити підприємців, які вже існують або готуються відкрити власний бізнес, на перший план виходить потреба вдосконалення чинного механізму банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу.

Виникає суперечлива ситуація: з одного боку, підприємці прагнуть отримати кредит для розвитку власного бізнесу, і навіть самі банки зацікавлені у кредитуванні малих підприємств, з другого боку, частка відмови у видачі таких кредитів досить висока.

Сучасні зарубіжні дослідження ефективності фінансових механізмів у більшості випадків зводяться до вивчення теоретичних чи практичних проблем регулювання кредитних відносин на територіях із певним рівнем соціально-економічного розвитку, що може бути використане на практиці в певних межах. Незважаючи на досить високий рівень досліджень, присвячених проблематиці розвитку МСП, питання фінансування МСП на регіональному рівні в Україні вивчено недостатньо глибоко. Крім того, дослідження питання фінансування МСП раніше враховували специфіку певних історичних умов, але сьогодні це змінилося і отримані результати не можуть бути застосовані на сучасному етапі.

Проблеми розвитку малого бізнесу в аграрному секторі можна поділити на чотири групи.

1. Організаційні проблеми:

- недосконалість правового захисту фермерів (селян) від бюрократії держави та великих сільськогосподарських підприємств;
- труднощі з реєстрацією підприємства та підготовкою пакету документів для відкриття бізнесу;
- відсутність необхідного власного капіталу;

- постачання ресурсів та продаж продукції;
- кадрові відносини, охорона праці та виконання колективних договорів на підприємствах;
- брак матеріально-технічних ресурсів через слабку фінансову підтримку та недоступність кредитів;
- рівень організації сільськогосподарських кооперативів та створення асоціацій є низьким.

2. Фінансові проблеми:

- високі відсоткові ставки перешкоджають доступу до банківських кредитів;
- недосконала податкова система спонукає фермерів до бартеру та приховування частини своєї продукції;
- дисбаланс цінового паритету між промисловою та сільськогосподарською продукцією, а також між сільськогосподарською та тваринницькою продукцією;
- недостатньо коштів для оптових закупівель сировини та витратних матеріалів;
- брак коштів на проведення маркетингових досліджень, у тому числі досліджень ринків товарів і послуг, поведінки споживачів, кон'юнктури ринку та цінових тенденцій.

3. Інформаційні проблеми:

- на регіональному рівні спостерігається недостатнє висвітлення в основних джерелах інформації - спеціальних виданнях, інформаційних центрах, консультантах, пресі, телебаченні та радіо - і вони зосереджуються переважно на великих компаніях;
- бракує регулярного оновлення інформації про зміни в податковому та господарському законодавстві, а також дешевого та простого доступу до інформації про фінансовий стан національного ринку збуту, постачальників, вакантних посад, фахівців та ділових партнерів.

4. Законодавчі проблеми:

- існує потреба у створенні нормативно-правової бази для діяльності регіональних органів державної влади та управління, органів місцевого самоврядування щодо підтримки МСП;

– відповідно до ситуації, що склалася, має бути розроблена, економічно обґрунтована та законодавчо закріплена стратегія розвитку малого бізнесу в аграрному секторі.

Позитивна роль МСП у реформуванні економіки, створенні конкурентного ринкового середовища, забезпеченні зайнятості населення, формуванні масового середнього класу, вирішенні соціальних проблем та забезпеченні певної політичної стабільності сьогодні не викликає сумнівів. Однак українські МСП потребують всілякої підтримки та стимулювання з боку держави. Загальний характер взаємодії органів державної влади та підприємницьких структур має визначатися формуванням комплексу заходів, що забезпечують ефективний соціально-економічний розвиток регіону на основі розвитку підприємництва та формування ринкової інфраструктури [1].

Аналіз ситуації у вітчизняних МСП показує, що виробничий процес у підприємницькій сфері діяльності має стихійний характер. Підприємці концентрують свої зусилля у невиробничій сфері, сфері послуг та торгівлі, де вони можуть легко отримати дохід за короткий проміжок часу. Розподіл малих підприємств за сферами діяльності визначається такими чинниками: специфікою конкурентного середовища на різних галузевих ринках, бар'єрами входження, специфікою ліцензування діяльності, попитом на відповідну продукцію та послуги, прибутковістю та характером ненаціоналізації власності [2].

В Україні запроваджується механізм іпотечного кредитування села, земельні ресурси повинні бути включені в ринковий оборот, які є основним засобом виробництва. Оскільки багато господарств мають землю, але не мають іншого майнового забезпечення, то формування та розвиток земельного іпотечного кредитування в даний час є складовою державної кредитної системи. Головна перешкода у розвитку іпотеки у тому, що сільське господарство перестало бути конкурентоспроможною галуззю в порівнянні з високоприбутковими секторами економіки. Аграрний сектор, як і раніше, залишається малопривабливою галуззю для приватного інвестора. Наявні недоліки в методиці оцінки ринкової вартості землі та загалом недосконалість економічних механізмів розвитку вторинного земельного ринку свідомо обумовлюють низьку ліквідність земель сільськогосподарського призначення, що є основним стримуючим фактором залучення банківського капіталу та

приватних інвестицій. Інвестиційна політика у сільському господарстві має бути спрямована на стимулювання відновлення кредитного механізму як одного з елементів фінансової бази для здійснення інвестиційної діяльності в галузі. Для цього слід планувати потребу в кредитах та кредитування з урахуванням сукупного нормативу власних оборотних коштів підприємств, введення у практику середньострокового кредиту (до 3-х років) для покриття нестачі власних оборотних коштів, застосування єдиного порядку сільськогосподарського страхування виробничих та комерційних ризиків.

З урахуванням цього та зростання обсягу наданих кредитів, а також з метою ефективного розподілу кредитів по областях та у розрізі сільськогосподарських культур. Пропонуються заходи щодо порядку видачі кредитів сільськогосподарським товаровиробникам через комерційні банки на основі наступних принципів:

1. Справедливий розподіл по регіонах залежно від:
 - структури посівних площ в рослинництві;
 - структури суб'єктів господарювання;
 - необхідності підтримки депресивних та віддалених районів;
 - спеціалізації підприємства.
2. Розподіл кредитів по сільськогосподарським культурам з урахуванням:
 - забезпечення продовольчої безпеки;
 - подальшого збільшення агроекспортного потенціалу галузі
3. Градація кредитів, що видаються, залежно від витрат на виробництво сільськогосподарських культур.

Одним із важливих напрямків дослідження питання кредитної підтримки сільськогосподарської діяльності є систематичне вивчення передового досвіду інших країн, які досягли найбільших успіхів у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Маслак О.І. Проблеми розвитку малого підприємництва в аграрному секторі економіки. Ефективна економіка № 6, 2012 с.24
2. Горьовий В. П. Проблеми раціонального поєднання малих, середніх та великих підприємств АгроІнком. 2007. № 11–12. с. 74– 78

Король А.В., аспірант

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Дохідна частина будь-якої держави наповнюється завдяки податкових надходжень. Так, з періоду як Україна стала незалежною система оподаткування зазнала змін: від високого рівня податкових ставок та значного податкового тягаря до скорочення основної кількості податкових стягнень і оптимізації пільг. Сьогодні саме завдяки податковим платежам наповнюється бюджет України більш ніж на 80%. Важливим чинником наповнення державного бюджету було і залишається оподаткування. Саме тому реформи податкової системи являються пріоритетними для розвитку нашої країни.

Слід зазначити, що податкова реформа в Україні відбувається під впливом міжнародної податкової конкуренції, необхідності європейської податкової гармонізації та координації національної податкової політики в напрямі досягнення стратегічної мети, що полягає в інтеграції країни до ЄС. Тому реформування податкової системи України здійснюється з урахуванням сучасних тенденцій розвитку систем оподаткування зарубіжних країн, зокрема країн-членів ЄС. Для податкової системи України характерне переважання непрямих податків, що певним чином нівелює втрати бюджету внаслідок ухиляння від оподаткування. У країнах з ринковою економікою це співвідношення має певні особливості. Наприклад, у США, Японії, Великобританії, Канаді переважають прямі податки (зокрема, у США вони становлять 54,7%), у Франції – непрямі (56,6%), серед яких слід назвати податки на споживання (на додану вартість, продаж та обіг), акцизи, внески підприємців у фонди соціального страхування. Німеччина та Італія мають більш урівноважену структуру податків (частка непрямих податків у Німеччині становить 45,2%, в Італії – 48,9%) [1; 2].

Світова криза, спричинена пандемією COVID-19, стимулювала держави у короткі терміни розробляти та реалізовувати пакети фіскальних і монетарних рішень для мінімізації негативних наслідків для економік і бюджетів країн. Такі ж невідкладні завдання постали і для України. У зв'язку з чим доцільно

враховувати кращий досвід розвинених держав, зважаючи при цьому на фінансово-ресурсний потенціал України.

Таблиця 1

**Зміна системи адміністрування податків у різних країнах світу
 в зв'язку із пандемією COVID-19**

Податок	Зміни в адмініструванні
ПДВ / податок з обороту	відстрочення сплати ПДВ (Бельгія, Колумбія, Коста-Ріка, ЄС, Фінляндія, Греція, Італія, Мальта, Нідерланди, Велика Британія);
	відшкодування ПДВ і ненарахування пені для підприємств, які безпосередньо постраждали (Австрія, Естонія, Німеччина) або здійснюють заходи для боротьби з наслідками COVID-19 (Бельгія, Китай, Чехія, Угорщина);
	надання податкового кредиту за податком на товари та послуги (Австралія, Індонезія), або відшкодування ПДВ на товари та послуги (Данія, Канада, Грузія);
	зниження ставок ПДВ (Індонезія, Японія, Ямайка, Південна Корея)
Податок на прибуток / корпоративний податок:	– відстрочення платежів податку на прибуток підприємств на термін 2–3 місяці (Бельгія, Бразилія, Франція, США);
	– відстрочення платежів з податку на прибуток підприємств на більш тривалий термін від 4-х до 6-ти місяців (Канада, Чилі, Люксембург, Швейцарія);
	– відстрочення платежів на невизначений термін (Коста-Ріка, Сальвадор, Італія, Нідерланди, Болівія);
	встановлення знижених ставок податків (Сінгапур, Південна Корея, Франція) .
Податок на доходи фізичних осіб:	– відстрочка подання декларації про доходи фізичних осіб (Кіпр, Фінляндія, Греція, Італія, Казахстан, Португалія, Словаччина, Словенія, Швейцарія, Болгарія, Данія);
	відстрочка сплати податку на доходи фізичних осіб (Бельгія, Хорватія, Франція, Латвія, Польща, Словенія, Швеція, Австрія);
	зменшення ставок оподаткування (Сінгапур, Австрія, Азербайджан, Німеччина, Норвегія);
	податкові канікули (США, Азербайджан, Німеччина);
	відтермінування податкових перевірок (Франція, Італія, Албанія, Швейцарія, Австрія);
	відміна штрафів і пені за несвоєчасне подання декларацій та несвоєчасну сплату податку (Литва, Нідерланди, Сербія, Об'єднане Королівство, Австрія, Фінляндія)

Джерело: сформовано автором на основі [3].

Згідно з даними МВФ, усі держави світу вжили пакети фіскальних заходів у відповідь на пандемію, які були скеровані на пом'якшення раптового падіння економічної активності фірм і домогосподарств, а також на збереження виробничого потенціалу. Більша частина заходів мають макроекономічний характер і зосереджені на підтримці ліквідності економіки. Основними напрямками фокусування антикризової політики сьогодні є ліквідність і

платоспроможність – відповідність наявного навантаження можливостям функціонування в умовах скорочення ресурсів, а також забезпечення адаптивності та гнучкого реагування на зростаючу невизначеність. Інші заходи включають в себе зменшення або відстрочку податків, пільгові позики, субсидії на виплату зарплат працівникам, одноразові і/або регулярні допомоги громадянам.

Отже, як показав огляд світової практики, більшість країн впроваджують податкові стимули, які полягають у зниженні рівнів податкових ставок, відтермінуванні їх сплати або передбачають повне звільнення від сплати податків. Такі дії, звичайно, забезпечують базову підтримку для бізнесу й громадян і у майбутньому можуть прискорити економічне відновлення країни. Втім, надання податкових пільг і державної допомоги може істотно виснажити державні фінанси, збільшити дефіцити бюджетів і розміри державного боргу країн. Відповідно, перед урядами країн постають питання проведення податкових реформ з метою пом'якшення наслідків кризи та швидшого виходу економіки з неї.

Список використаних джерел:

1. Аксюков С. М. Оптимізація податкової системи України на шляху до економічного розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. С.45-51
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <https://minfin.com.ua/ua/>
3. Козинець І.Г., Кравченко О.В., Simplified taxation system in ukraine: advantages and disadvantages, 2020 №3. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2020/60.pdf

Литвинчук О. В., здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, IV курс
Університет державної податкової служби України
Шепиленко В. Ю., старший викладач

УКРІПЛЕННЯ БОРГОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Значні диспропорції соціально-економічного розвитку України, підкріплені політичною нестабільністю, проведенням військових дій, анексією Автономної Республіки Крим, а також пандемією COVID-19, спричинені тривалим загостренням проблем фінансово-економічної кризи, нестабільністю зовнішньоекономічних зв'язків та великими обсягами боргової залежності від зовнішніх кредиторів. Зовнішня заборгованість є важливим аспектом сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів, безумовною детермінантою боргової безпеки держави та індикатором рівня розвитку національної економіки країни. Вплив негативних політичних, фінансово-економічних та монетарних факторів призвів до зростання дефіциту бюджетів усіх рівнів. Дефіцит бюджету є передумовою збільшення боргу, особливо зовнішнього і є загрозою для національної економіки і забезпечення боргової безпеки країни. [1, с.2]

Впродовж останніх років спостерігається гостра нестача фінансових ресурсів і, як наслідок, дефіцит державного бюджету, покриття якого відбувається за рахунок запозичень. За таких умов зростають обсяги державного боргу та боргове навантаження, що зумовлює зниження належного рівня життя населення та погіршення стану боргової безпеки. Тому, забезпечення та зміцнення рівня боргової безпеки, під якою розуміють такі обсяги внутрішньої й зовнішньої заборгованості, а також ефективність використання внутрішніх та зовнішніх запозичень, які б дозволили забезпечити вирішення проблем соціально-економічного та фінансового характеру, є пріоритетним завданням України та, на сучасному етапі, набуває особливої актуальності.

Щодо основних факторів, які впливають на рівень боргової безпеки, відноситься: стан нормативно-правової бази, що регламентує формування державного боргу і використання запозичених коштів; загальний обсяг,

структура боргових зобов'язань, динаміка державного боргу; перелік наявних і потенційно можливих боргових інструментів, а також фактичні пропорції між ними і можливість диверсифікації ринку державних цінних паперів; офіційний валютний курс і темпи зростання ВВП; існуюча система управління державним боргом.

Міжнародний досвід управління борговою безпекою базується на розробленій Світовим банком моделі оцінки рівня боргового навантаження на економіку країни, яка уніфікує основні показники боргової безпеки.

Натомість в Україні рівень граничного обсягу внутрішнього і зовнішнього державних боргів визначається згідно положень ст. 18 Бюджетного кодексу України, де зазначено, що величина основної суми боргу не має перевищувати 60 % фактичного річного ВВП України. У разі перевищення граничної величини боргу Кабінет Міністрів України зобов'язаний вжити термінових заходів з метою зменшення суми державного боргу до встановленого нормативного значення [2].

Лавиноподібне зростання світової державної заборгованості викликає все більші побоювання економістів усього світу. Інтеграційні процеси в світі призвели до того, що проблема державної заборгованості як зовнішньої, так і внутрішньої переросла в глобальну. За наявних зон вразливості до впливу кризових чинників, які породжуються борговими процесами, питання оптимізації оцінювання, управління та прогнозування державного боргу привертають все більшу увагу науковців. Саме боргова безпека є обов'язковою умовою збереження суверенітету країни, створення нормальних умов життєдіяльності будь-якої держави та її поступального соціально-економічного розвитку. А все це потребує здійснення ґрунтовних досліджень зазначеної проблематики [3, с. 23].

Варто зауважити, що діагностика фінансової компоненти економічної безпеки України відбувається на основі дослідження рівнів боргової, валютної, бюджетної, грошово-кредитної безпеки, безпеки страхового й фондового ринку, тому проведений аналіз стану функціональних складових фінансової компоненти економічної безпеки України у 2019 р. дає підстави для висновку, що найбільший вплив серед функціональних складових на рівень фінансової компоненти економічної безпеки чинить боргова безпека.

Проблеми забезпечення високого рівня боргової безпеки, як невід'ємної компоненти економічної безпеки України спричинені неадекватним реагуванням щодо недосконалості бюджетної політики і нецільового використання коштів бюджету, фіскальним характером системи оподаткування. Усе це поглиблює фінансову кризу, яка призводить до різкого падіння ВВП, порушення процесу формування і розподілу централізованих фондів держави, дестабілізації банківської системи, девальвації національної валюти та дефолту [4, с. 17].

При оцінці взаємозв'язку між борговою та економічною безпекою в Україні доведено, що зниження боргової залежності України від зовнішніх та внутрішніх кредиторів підвищить рівень боргової безпеки у стратегічній перспективі та зумовить підвищення рівня економічної безпеки країни

Отже, на сучасному етапі вкрай необхідною є розробка оптимальної стратегії запозичень, управління державним боргом та забезпечення достатнього рівня як боргової, так і економічної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Ситник Н.С., Шутко А.М. Стан боргової безпеки України в умовах економічної та політичної нестабільності, Львівський національний університет імені Івана Франка: наукова праця, 2022, 5 с.
2. Бюджетний кодекс України: Ухвалений Верховною Радою України 22 березня 2001 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/page>. (Дата звернення 15.04.2023 р.).
3. Філатова Г.П. Боргова безпека в системі забезпечення економічної безпеки держави: Кваліфікаційна наукова праця, 2021. 221 с.
4. Сухоруков А.І., Мошенський С.З., Петрук О.М. Національна економічна безпека: Навч. посібник. Житомир: ПП «Рута», 2010. 384 с.
5. Тенденції тіньової економіки в Україні. Офіційна вебсторінка Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. URL:<http://www.me.gov.ua>. (Дата звернення 18.04.2023 р.)

Петришин Л.П., д.е.н, доцент

Львівський національний університет ім. Івана Франка

Олександра Бойко, магістр

Львівський національний університет ім. Івана Франка

Андрій Пятачук, магістр

Миколаївський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Важливою складовою процесу оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання є його фінансова звітність. Успішне складання фінансової звітності є ключовим етапом у веденні бухгалтерського обліку, а від його якості залежить ефективність всієї системи обліку на підприємстві.

Всі суб'єкти господарювання, незалежно від їх організаційно-правової форми, повинні складати фінансову звітність. Але кожен суб'єкт має свої визначені форми і особливості складання фінансової звітності залежно від розмірної категорії підприємства та застосовуваної ним концептуальної основи підготовки та подання фінансової звітності.

На сьогодні, для сприяння розвитку малого бізнесу в Україні впроваджено спрощену систему оподаткування, обліку та звітності. Зокрема введено спрощену систему оподаткування (єдиний податок), а також електронні сервіси для спрощення процедури звітності та оподаткування для суб'єктів малого бізнесу.

Окрім цього, для суб'єктів малого підприємництва передбачена скорочена форма фінансової звітності за показниками, яка складається з Балансу та Звіту про фінансові результати. Ця форма звітності дозволяє суттєво спростити процедуру обліку та звітності і зменшити фінансові витрати.

Правові засади складання та подання скороченої фінансової звітності визначають:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. №996-XIV.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419 «Про затвердження Порядку подання фінансової звітності».

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність», що затверджене наказом МФУ від 25.02.2000 № 39.

Відповідно до НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» (далі – НП(С)БО 25), фінансова звітність складається:

- мікропідприємствами;
- непадприємницькими товариствами;
- малими підприємствами;
- представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності та підприємства;
- підприємствами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства (крім підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) [4].

Зокрема, фінансова звітність малого підприємства складається:

- малими підприємствами – юридичними особами, які визнані такими відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»;
- представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності [4].

Малими є підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передує звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв:

- балансова вартість активів - до 4 мільйонів євро включно;
- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) - до 8 мільйонів євро включно;
- середня кількість працівників - до 50 осіб включно [1].

Отже, згідно із НП(С)БО 25, як вже було вище зазначено, фінансовий звіт для суб'єкта малого підприємництва містить всього дві форми: Баланс (форма № 1-м) та Звіт про фінансові результати (форма № 2-м). Це перша та ключова відмінність складання звітності для малого бізнесу від загального пакета фінансової звітності, де наявні чотири форми та Примітки до звітності.

Але, відповідно до п. 2 Порядку подання фінансової звітності № 419, зі змінами внесеними Постановою Кабміну від 29.11.2022 р. № 1327, подають

відповідним органам скорочену за показниками річну фінансову звітність у складі Балансу та Звіту про фінансові результати, лише ті підприємства, які відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» належать до мікропідприємства, непідприємницькі товариства (крім тих, що зобов'язані складати фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності).

Відтак, невідповідність законодавчих норм зумовлює існування ризику застосування скороченої звітності для малих підприємств, платників єдиного податку та представництв іноземних суб'єктів господарювання.

Однак, вважаємо, що слід спиратися на Закон, що має вищу силу над Порядком, та керуватися Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», поки не будуть надані хоч якісь роз'яснення Мінфіном.

Отож, складаючи фінансову звітність, малі підприємства повинні наводити показники в тисячах гривень з одним десятковим знаком після коми. Звітним періодом є календарний рік, але суб'єктам малого підприємництва потрібно також подавати проміжну фінансову звітність за результатами першого кварталу, першого півріччя, дев'яти місяців. Крім того, відповідно до облікової політики підприємства фінансову звітність можна складати за інші періоди [1].

Слід зазначити, що відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та п. 12 Порядку подання фінансової звітності № 419, показники річної фінансової звітності підтверджують результатами попередньо проведеної інвентаризації активів і зобов'язань.

Окрім цього, розкриваючи особливості звітування за НП(С)БО 25, слід виділити наступне:

1. Забороняється згортання статей активів та зобов'язань, крім випадків, передбачених відповідним Положенням.

2. Підприємства, які мають право на застосування спрощеного обліку доходів і витрат та які не зареєстровані платниками податку на додану вартість, можуть систематизувати інформацію, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, в регістрах бухгалтерського обліку без застосування подвійного запису.

3. Підприємства, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, відповідно до податкового законодавства, з метою складання фінансової звітності визнають доходи і витрати за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

4. Фінансова звітність має бути підписана керівником (власником) підприємства або уповноваженою особою у визначеному законодавством порядку і бухгалтером або особою, яка забезпечує ведення бухгалтерського обліку підприємства.

Зокрема, якщо бухгалтерський облік на підприємстві веде юридична особа, яка здійснює діяльність у сфері бухгалтерського обліку або аудиту, фінансову звітність підписують керівник підприємства (або уповноважена ним особа), а також керівник аудиторської/бухгалтерської фірми (або уповноважена ним особа).

Підприємства малого бізнесу є найбільш гнучким, доступним та адаптивним сектором економіки. В свою чергу, систематичне оновлення законодавчих актів покликане на покращення законодавства з метою подальшого розвитку суб'єктів малого підприємництва та покращення бізнес-середовище в Україні. Таким чином, складання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва є максимально зручним, що покликано забезпечити більш простий та ефективний процес ведення обліку та звітності.

Список використаних джерел

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. Дата оновлення: 10.08.2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

2. Порядок подання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419. Дата оновлення: 02.12.2022. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#Text>

3. Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності: постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 р. № 1327. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1327-2022-%D0%BF#Text>

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25. Спрощена фінансова звітність : затв. наказом МФУ від 25.02.2000 № 39. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>

Рубай О.В., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Ефективне функціонування фінансової системи України відповідно до міжнародних стандартів - важливий важіль подальшого економічного розвитку та забезпечення фінансової безпеки. Україна сьогодні бореться не лише за свою незалежність проти агресора, але й за пошук власного гідного місця у світовому економічному просторі. Інтеграція України в міжнародне економічне співтовариство - запорука державності, фінансової сталості та економічного розвитку, який неможливий без ефективного фінансового менеджменту діяльності підприємств. Під час функціонування підприємства в умовах ринкової економіки стикаються з низкою фінансових проблем, які необхідно вчасно вирішувати. Ці дії належать до сфери фінансового менеджменту.

Ефективність системи фінансового менеджменту будь-якого суб'єкта господарювання залежить від його здатності ефективно функціонувати в поточних умовах зовнішнього економічного середовища. Тому, враховуючи особливості сучасної економіки та тенденції цифрової трансформації всього суспільства, питання створення ефективної системи фінансового менеджменту набуває особливої значущості.

З кожним роком у світі зростає кількість підприємств, які розуміють переваги цифрової трансформації, електронної комерції та новітніх інформаційних технологій.

Зміст цифрової трансформації економіки на мікрорівні полягає в запровадженні суб'єктами господарювання новітніх цифрових технологій і бізнес-процесів. На макрорівні цифрова трансформація передбачає зміну системи управління шляхом перегляду стратегії, моделей, цілей національного господарського розвитку на основі використання новітніх цифрових технологій [1, с.169].

Основою зазначених радикальний перетворень є розгортання Індустрії 4.0, сутність якої полягає в тому, що взаємопов'язані між собою розумні

пристрої, сенсори і датчики без безпосереднього залучення людини підключаються до інтернет-платформ, які аналізують інформацію, що надходить ззовні. Результати такого аналізу постають основою для подальшого планування та функціонування окремих елементів і систем, частиною яких вони є [2].

На думку вчених [3, с.17], фінансовий менеджмент як система управління фінансами передбачає розробку мети управління фінансами суб'єкта господарювання та її досягнення за допомогою методів і важелів фінансового механізму. У структурі фінансового механізму особливе місце належить системі забезпечення фінансового менеджменту як важливій компоненті розробки і реалізації управлінських рішень з питань фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання.

Непочатенко О.О., Пташник С.А. відзначають, що фінансовий менеджмент – це комплексна система принципів і методів розвитку і реалізація управлінських рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання фінансових ресурсів підприємства та організації його грошей потоків з метою досягнення оперативних-тактичних та стратегічних цілей [4].

Отже, на нашу думку, фінансовий менеджмент - це специфічна система управління грошовими потоками, рухом фінансових ресурсів і відповідною організацією фінансових відносин з метою зміцнення ринкової вартості підприємства та отримання прибутку при забезпеченні мінімального ризику.

Щоб уникнути значної частини фінансових труднощів, з якими стикаються підприємства, необхідно сформувати ефективну систему фінансового менеджменту. Підприємство може ефективно функціонувати на ринку в умовах жорсткої конкуренції лише за рахунок раціонального фінансового менеджменту. Рівень організації фінансового менеджменту підприємства покаже як своєчасно, з мінімальними витратами, без втрати незалежності, підприємство буде забезпечено коштами, необхідними для його фінансово-економічної діяльності.

На сьогоднішній день фінансовий менеджмент є одним із найперспективніших напрямів економічної науки, оскільки він поєднує теоретичні розробки в галузі фінансів, менеджменту, бухгалтерського обліку та аналізу з практичними аспектами. Особливу увагу слід приділити стратегічному фінансовому менеджменту. Його основою є формулювання та

реалізація довгострокових цілей у вигляді прогнозів, проєктів, програм і планів для забезпечення довгострокової ефективної діяльності підприємств та швидкої адаптації до змін зовнішніх умов середовища.

Окрім того система фінансового менеджменту повинна ґрунтуватися на принципах сталого розвитку та соціальної відповідальності, що є основним способом домінування в сучасному менеджменті. Будь-яке управлінське рішення впливає на фінансовий стан підприємства, або покращуючи, або погіршуючи ситуацію. Ефективний фінансовий менеджмент забезпечує формування достатнього обсягу ресурсів підприємства, сприяє підвищенню продуктивності та систематичному накопиченню власного капіталу, що в свою чергу сприяє зростанню конкурентоспроможності суб'єкта господарювання, стабілізації економічної ситуації, дозволяє формувати стратегію розвитку та реалізувати її.

Що стосується наслідків цифровізації економіки, одним із найбільших досягнень, безсумнівно, є розширення можливостей для вирішення складних проблем шляхом обробки великих обсягів даних, підвищення рівня комунікації, обміну знаннями в глобальному суспільстві, покращення якості виробництва та прискорення процесу виробництва.

Цифровізація - одна з визначальних тенденцій розвитку людської цивілізації, яка формує більш інклюзивне суспільство та кращі механізми управління, розширює доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, підвищує якість та охоплення державних послуг, розширює спосіб співпраці людей, а також дає змогу скористатися більшим розмаїттям товарів за нижчими цінами. Пандемія Covid-19 довела важливість та потрібність цифрових технологій для добробуту населення та розвитку економік. Сьогодні цифрові технології впроваджуються як частина бізнес-процесів, а їх повсюдне впровадження проглядається в усіх сферах життя [5].

Тому фінансовий менеджмент прийнято вважати управлінням фінансами підприємства. Звичайно, фінансовий менеджмент слід розглядати як комплексну систему, оскільки будь-яке управлінське рішення зачіпає всі сторони господарської діяльності та може призвести до змін у багатьох сферах господарської діяльності.

Отже, в умовах цифрової економіки ефективний фінансовий менеджмент дозволяє спростити деякі процеси, правильно управляти

фінансовою діяльністю, правильно використовувати фінансові ресурси та вирішувати практично всі проблеми, пов'язані з фінансово-господарською діяльністю підприємства. Тому, слід доповнювати та оновлювати основні елементи системи фінансового менеджменту сучасними інформаційними та комунікаційними технологіями.

Бібліографічний список

1. Остапчук О., Баксалова О., Бабій І. Суть та тенденції зміни фінансового менеджменту в умовах посиленої цифровізації економіки. Scientific journal «Modeling the development of the economic systems» URL: [file:///D:/Downloads/MDES-2022-N2+\(4\)_p167-172%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/MDES-2022-N2+(4)_p167-172%20(1).pdf)
2. Гражевська Н. І., Чигиринський А. М Цифрова трансформація економіки в умовах посилення глобальних ризиків і загроз. Економіка та держава. №8. 2021. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/8_2021/11.pdf
3. Фінансовий менеджмент: підручник / О.В. Кнейслер, О.Р. Квасовський, О.Ю. Ніпіаліді; за ред. д.е.н. проф. Кнейслер О.Р. Тернопіль: Вид-вр «Економічна думка», 2018. 478с.
4. Непочатенко О.О., Пташник С.А. Фінансовий менеджмент як необхідна складова ефективної системи управління підприємством. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2021/13.pdf
5. Маркевич К. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv>

Синявська Л.В., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ МІНІМАЛЬНОГО ПОДАТКОВОГО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Серед змін до Податкового кодексу України, які набрали чинності у 2023 році, - введення мінімального податкового зобов'язання. Ці зміни стосуються як платників податків, так і органів місцевого самоврядування, адже його сплата впливатиме на дохідну частину місцевого бюджету.

Відповідно до Закону №1914 платники єдиного податку – власники, орендарі, користувачі на інших умовах земельних ділянок, віднесених до сільськогосподарських угідь, а також голови сімейних фермерських

господарств, у тому числі щодо земельних ділянок, що належать членам такого сімейного фермерського господарства та використовуються таким сімейним фермерським господарством, зобов'язані подавати додаток з розрахунком загального мінімального податкового зобов'язання у складі податкової декларації за податковий (звітний) рік.

Мінімальне податкове зобов'язання (далі – МПЗ) – мінімальна величина податкового зобов'язання зі сплати податків, зборів, платежів, контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи, пов'язаних із виробництвом та реалізацією власної сільськогосподарської продукції та/або з власністю та/або користуванням (орендою, суборендою, емфітевзисом, постійним користуванням) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь, розрахована відповідно до Кодексу. Сума мінімальних податкових зобов'язань, визначених щодо кожної із земельних ділянок, право користування якими належить одній юридичній або фізичній особі, у тому числі фізичній особі – підприємцю, є загальним мінімальним податковим зобов'язанням.

Мета введення МПЗ - вивести сільгоспземлі оренди з тіньового обробітку, зменшити втрати бюджету через ухилення від оподаткування шляхом детінізації аграрної діяльності, сприяти отриманню додаткових надходжень до місцевого бюджету.

Платником МПЗ є резидент, який володіє та/або користується (орендує (суборендує), на умовах емфітевзису, постійно користується) земельними ділянками, віднесеними до сільськогосподарських угідь (пп. 162.1.1 прим. 1 п. 162.1 ст. 162 ПКУ).

МПЗ поширюватиметься на власників та користувачів земельних ділянок сільгосппризначення, які розташовані за межами населених пунктів, а також у їхніх межах, якщо розмір ділянки становитиме 0,5 га та більше.

В основі нового механізму, що визначає суму МПЗ – коефіцієнт від нормативної грошової оцінки (НГО) власних сільськогосподарських земель або тих, що перебувають в користуванні.

Сума всіх сплачених податків відповідного платника у залежності від системи його оподаткування не має бути менше ніж МПЗ. Розрахована сума податку з урахуванням цього принципу й буде МПЗ.

Особливості розрахунку МПЗ за 2022 та 2023 звітні роки визначені п. 67 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» ПКУ.

Так, для розрахунку МПЗ за 2022 та 2023 податкові (звітні) роки коефіцієнт "К", визначений у пп. 38-1.1.1 і 38-1.1.2 ПКУ, застосовується із значенням 0,04, або 4% нормативно грошової оцінки.

Для ФОП четвертої групи, що провадять свою діяльність виключно в межах зареєстрованого фермерського господарства, коефіцієнт МПЗ становить 0,02, а з 2024 року становитиме 0,025.

У рахунок сплати МПЗ можуть включатися такі сплачені податки, збори, платежі та витрати:

- Податок на прибуток або Єдиний податок
- ПДФО та військовий збір з доходів фізичних осіб, які перебувають з платником податку у трудових або цивільно-правових відносинах (крім доходів, сплачених за придбання товарів у фізичних осіб)
- ПДФО та військовий збір з доходів за договорами оренди, суборенди, емфітевзису земельних ділянок с/г призначення
- ПДФО і військовий збір з доходів від продажу власної сільгосппродукції (для фізичних осіб)
- Рентна плата за спеціальне використання води
- Земельний податок за земельні ділянки, віднесені до с/г угідь
- 20% витрат на сплату орендної плати за землі віднесені до с/г угідь, орендодавцями яких є юридичні особи, та/або які перебувають у державній чи комунальній власності

Першим роком, за який визначається МПЗ, є 2022 рік.

Розрахунок до сплати МПЗ відбудеться у 2023 році після здачі усіх річних декларацій та вирахування відповідної різниці.

Від сплати МПЗ звільняються власники або користувачі (п.381.2 ст.38 ПКУ):

- земельних ділянок, що використовуються дачними та садівничими кооперативами;
- земель запасу;
- невитребуваних земельних часток (паїв);
- земельних ділянок, які розміщені у Чорнобильській зоні

- земельних ділянок, віднесених до сільськогосподарських угідь, які належать фізичним особам на праві власності та/або на праві користування та станом на 1 січня 2022 року знаходилися у межах населених пунктів.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень від Закон України від 30.11.2021 № 1914 Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1914-20#Text>

3. Роз'яснення Головного управління ДПС у Київській області. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://kyivobl.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/532205.html>

Стасів Юлія, здобувачка освіти, III курс

Борис В. М., викладач-методист

ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського національного університету природокористування»

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМИ ВІДНОСИНАМИ

Фінансовий менеджмент - це специфічна система управління грошовими потоками, рухом фінансових ресурсів і відповідною організацією фінансових відносин. Фінансовий менеджмент спрямований на управління рухом фінансових ресурсів і фінансових відносин, що виникають між господарюючими суб'єктами у процесі руху фінансових ресурсів.

Фінансовий менеджмент як система управління складається з двох підсистем: керованої підсистеми (об'єкта управління) і керівної підсистеми (суб'єкта управління). Об'єктом управління у фінансовому менеджменті є сукупність умов здійснення грошового потоку, кругообігу вартості, руху фінансових ресурсів і фінансових відносин між господарюючими суб'єктами і їхніми підрозділами у господарському процесі. Суб'єкт управління - це спеціальна група людей (фінансова дирекція як апарат управління, фінансовий

менеджер як управляючий), що за допомогою різних форм управлінського впливу здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкта.

Будь-який об'єкт управління, будь-який процес являють собою систему. Під системою розуміють сукупність взаємодіючих елементів, що складають цілісне утворення. Фінансова система входить у соціально-економічну систему. Основною властивістю соціально-економічної системи є те, що в її основі лежать інтереси людей. Сукупність суспільних, колективних і особистих інтересів впливає на стан системи і процес її розвитку. У свою чергу система складається з елементів. Під елементом системи розуміють таку підсистему, яка в умовах певного дослідження не підлягає подальшому поділу на складові. Отже, елемент завжди є структурною частиною будь-якої системи.

Вплив суб'єкта на об'єкт управління, тобто сам процес управління, може здійснюватися тільки за умови обігу певної інформації між керівною і керованою підсистемами. Процес управління незалежно від його конкретного змісту завжди передбачає одержання, передачу, переробку і використання інформації.

Фінансовий менеджмент базується на кількох основних концепціях: зміна цінності грошових ресурсів у часі; рух грошових потоків; підприємницький і фінансовий ризик; вартість капіталу і т. д.

Функції фінансового менеджменту:

Перша функція - управління інвестиціями - фінансовий менеджер має вирішувати такі основні завдання:

- оцінка величини і складу ресурсів, необхідних для підтримки досягнутого економічного потенціалу підприємства і розширення його діяльності;

- оцінка доцільності і ефективності інвестування в необоротні активи підприємства;

- пошук потенційно привабливих проектів для інвестування тимчасово вільних грошових коштів (довгострокових капітальних і фінансових вкладень); формування та реалізація бюджету капітальних вкладень та ін.

Друга функція пов'язана з управлінням структурою капіталу, тобто поєднанням позикових і власних коштів, що використовуються підприємством для фінансування своїх операцій. Вона передбачає детальну оцінку:

- обсягу необхідних фінансових ресурсів;

- форми їх надання;
- ступені доступності і часу надання (фінансові ресурси повинні бути доступні в потрібному обсязі й у потрібний час);
- вартості володіння даним видом ресурсів;
- ризику, асоційованого з даним джерелом засобів.

В рамках даної функції також здійснюється аналіз системи контролю за станом і ефективністю використовуваних фінансових ресурсів.

Третя функція - управління оборотним капіталом передбачає аналіз і оцінку короткострокових інвестиційних та фінансових рішень:

- оптимізацію складу і структури оборотних коштів;
- пошук і оптимізацію джерел короткострокового фінансування;
- розробку адекватної цілям і завданням підприємства кредитної політики;
- встановлює відносини підприємства з його покупцями і т. п.

Основною метою фінансового менеджменту на підприємстві є створення необхідних передумов стабільної його роботи та розвитку в умовах конкурентної боротьби й обмеженості фінансових ресурсів і капіталів. Конкретно це повинно знаходити своє вираження в таких загальноекономічних і фінансових характеристиках, як: забезпечення зростання виробництва і реалізації продукції; зниження валових витрат; мінімізація фінансових ризиків; зростання обсягів прибутку й рівня рентабельності.

Для досягнення означених цілей фінансовий менеджмент повинен задіяти фінансовий механізм, який включає різні інструменти, в тому числі фінансове планування і прогнозування, кредитування, самофінансування, страхування, інвестування, систему розрахунків. Застосування зазначених інструментів повинно здійснюватися з урахуванням галузі економіки, характеру й технічного рівня підприємства, технологічного циклу виробництва.

Насамкінець, успіх фінансового менеджменту повинен бути спрямований на досягнення високих рівнів платоспроможності, ліквідності, рентабельності. А це, в свою чергу, потребує розробки сучасної, відповідної ринковим відносинам системи планування, контролю й управління рухом фінансових ресурсів, проведення постійної комплексної оцінки фінансового становища підприємства, деталізованого аналізу спрямування й витрат коштів, визначення джерела їх мобілізації для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства.

Необхідною умовою ефективної організації кредиту як форми економічних відносин і невід'ємного елемента процесу розширеного відтворення є функціонування фінансово-кредитної системи. Фінансово-кредитні відносини являють собою достатньо складну систему, що формується між основними економічними суб'єктами – фізичними, юридичними особами і державою з відповідною системою відносин: між державою і господарюючими суб'єктами, між різними суб'єктами господарювання; між фізичними і юридичними особами, а також відносини в межах окремого господарського суб'єкта. Взаємини між різноманітними суб'єктами господарювання основні в конструкції фінансово-кредитних відносин. Водночас це відносини, сформовані з банками, біржами, різними фондами (благодійними, фондами громадських організацій, інвестиційними тощо), страховими компаніями, рекламними фірмами тощо.

Здійснення виробничо-господарської діяльності передбачає вступ підприємства в контакти з інститутами фінансово-кредитної системи. Це комерційні банки, страхові компанії, фонди колективного інвестування, інвестиційні та недержавні пенсійні фонди, а також професійні учасники ринку цінних паперів: брокерські і дилерські компанії, організації, що здійснюють клірингові операції, які надають послуги довірчого управління, реєстр утримувача, депозитарію та організатора торгівлі на ринку цінних паперів (фондові біржі).

Визначення оптимальних взаємовідносин із фінансово – кредитними організаціями та ефективність їх використання підприємством є прерогативою фінансового менеджменту.

Ціцька Н.Є., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

Ціцький П.В., аспірант

Національний університет водного господарства та природокористування

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Створення ефективного фіскального простору є запорукою стабільного розвитку економіки країни, оскільки податкова система забезпечує постійне надходження коштів до бюджетів держави усіх рівнів. Податкова система має сприяти розвитку діяльності юридичних осіб та приватних підприємств, при цьому задовольняти потреби країни. Один з можливих способів удосконалення діючої податкової системи України є її порівняння із закордонними фіскальними системами розвинутих європейських та інших країн світу.

Для оцінки ефективності податкової системи можна виділити такі основні принципи, на яких повинна базуватись податкова система, як:

- принцип простоти: мінімізація витрат на сплату податків, простота їх нарахування, зменшення часу на адміністрування, зручність;
- принцип соціальної справедливості: податковій системі необхідно прагнути до вирішення соціальних проблем;
- принцип економічної ефективності: відповідність ставок податків економічному розвитку держави [1].

В нашій країні законодавством затверджено 11 податків та зборів: (7 державних та 4 місцевих), в Японії – 55 (25 державних та 30 місцевих), в Великобританії – 8, Італії – 15, Німеччині – 16, Франції – 7, Нідерландах – 9, Португалії – 8, Іспанії – 8, податків. Тобто, робимо висновок, що в нашій країні оптимальна кількість податків порівняно з іншими країнами світу [1,с.35].

В Україні дохідну частину бюджету формують непрямі податки, такі як ПДВ і акцизний збір. Так, у 2021 році ПДВ становив 50,69% від загальної суми надходжень до бюджету, акцизний збір - 15,64%, ПДФО – 21,33%, ПДФО Підприємство - 9,25%. В країнах ЄС і США більшу частину доходів бюджету формують за рахунок прямих податків.

Основна місія у формуванні податкової системи полягає в оптимізації податкових платежів та можливості їх отримання і справляння до бюджету. В Україні питома вага податкових платежів у структурі внутрішнього валового продукту нижча за Японію або країни ЄС, але більша за США (рис.1).

Важливо також підкреслити, що в Україні та Європі найбільш злочинним і корумпованим є ПДВ, головним чином тому, що експортний бізнес звільнений від цього податку та існує можливість його відшкодування. Тому, серед заходів, що можуть покращити ситуацію з адмініструванням ПДВ є наступне: розроблення і прийняття єдиного закону, який би протидіяв зловживанням ПДВ шляхом встановлення чітких правил обміну інформацією, адміністративна співпраця з податковими органами держав-членів ЄС в частині податкових зобов'язань; висвітлення органами влади необхідної інформації іншим органи влади інших країн, у тих випадках, коли це може допомогти запобігти реєстрації або діяльності фіктивного бізнесу; удосконалення програмного забезпечення шляхом надання можливостей електронного контролю платників податків; мінімізація податкових пільг та обмеження терміну їх застосування в певних сферах діяльності. Рекомендація і запровадження саме таких пунктів є корисною для України.

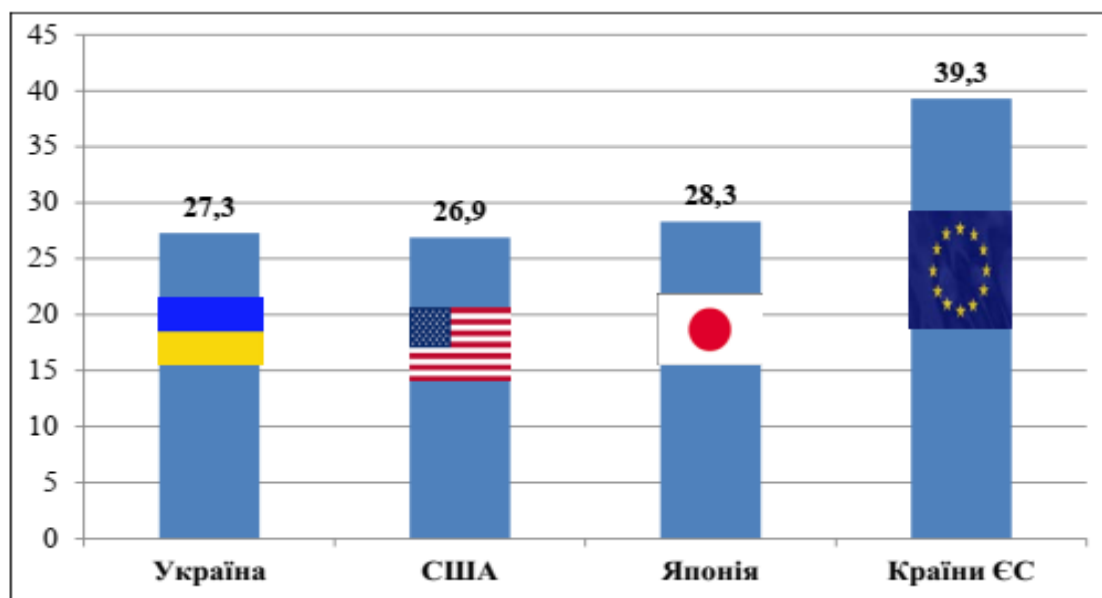

Рис.1 Величина податків зарубіжних країн у структурі ВВП.*

*Джерело [3]

Гармонізація податкового законодавства України з законодавством країн ЄС є невід'ємною вимогою під час вступу України до ЄС, оскільки реєстрація як платника цього податку є обов'язковою для членства в ЄС. Проте, процес гармонізації та впровадження передового досвіду податкових систем зарубіжних країн в Україні, здійснюється дуже повільно. Як засвідчують результати останніх досліджень: громадяни прагнуть одночасно жити у welfare state (держава загального добробуту), але працювати у ліберальній моделі; третина громадян не знає (а чи хоче знати взагалі?), яку частину доходів сплачує у вигляді податків, але при цьому 2/3 вже вважають її несправедливою; 16% опитаних вважають справедливим узагалі не платити податки; половина громадян не готова платити більший відсоток податків для збільшення пенсій як на заході (46% опитаних), так і на сході країни (52%) [2]. Також спостерігається низький рівень податкової культури, українці розглядають сплату податків, не як обов'язок перед державою, а як примус.

На основі проведених досліджень, можна стверджувати, що в Україні на даний момент функціонує модель домінування платника у взаємовідносинах «держава – платники податків», яка поступово переходить у модель домінування держави у взаємовідносинах «держава – платники податків».

Серед позитивних рис української податкової системи можна виділити відносно низьке податкове навантаження порівняно з європейськими країнами та практично найнижчі базові ставки податків. На жаль, негативних рис більше, ніж позитивних, зокрема податкові надходження від непрямих податків перевищують над прямими, єдина система оподаткування, значні відмінності в бухгалтерському та податковому обліку та слабка адміністративна система.

Україна шукає ефективну податкову систему. Податкова реформа може лише частково усунути недоліки податкового законодавства та податкової системи. Порівнявши українську податкову систему з більш розвиненими країнами, ми робимо висновок, що ідеальної податкової системи не існує в жодній країні, але є близькі до ідеальної системи в Німеччині, США, Італії тощо.

Список використаних джерел

1. Мережко С.П., Ушолік Н.Р., Лизунова О.М. Порівняльний аналіз податкових систем зарубіжних країн та України. Економіка та суспільство. Випуск №25, 2021. С.33-38.
2. Презентація результатів дослідження на тему: «Сприйняття українцями ситуації в сфері оподаткування України» / Український офіс міжнародного дослідницького агентства IFAK Institut. – Червень, 2016 р. URL: <http://www.ueff.org/#!cjds/575e8e470cf2d021c3fb4c96>
3. Селіванова Н.М., Химич Р.В. Порівняльний аналіз податкових систем зарубіжних країн та України. Причорноморські економічні студії. Випуск №18. 2017. С.202 – 206.

Шолудько О.В., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ФІНАНСОВИХ ВКЛАДЕНЬ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Фінансові вкладення - це інвестиції грошових коштів у різноманітні фінансові інструменти з метою отримання прибутку. Це можуть бути інвестиції в акції, облігації, фондові індекси, іпотечні цінні папери, фонди загального і спеціального призначення та інші інструменти. Фінансові вкладення можуть відрізнятися залежно від того, як довго гроші будуть інвестовані. Також можуть відрізнятися рівнем ризику та доходності: наприклад, інвестори, які готові досягти високого ризику, можуть інвестувати в стартапи або інші високотехнологічні проекти з великим потенціалом доходу, тоді як інші можуть віддати перевагу меншому ризику інвестиціями з низькою доходністю.

Фінансові вкладення можуть бути корисними для інвесторів, які шукають шляхи збільшення свого капіталу, проте вони також можуть бути пов'язані із ризиком втрати грошей. Перед тим, як використовувати будь-які фінансові вкладення, важливо розуміти ризики, пов'язані з кожним видом інвестицій, та дослідити результати вкладних інструментів, щоб вибрати оптимальний варіант для своїх фінансових цілей і потреб.

Однією з основних чинників, які гальмують фінансові вкладення в умовах Євроінтеграції є війна, розпочата росією, політична нестабільність та ризики, пов'язані зі зміною правового середовища (зміни податкового законодавства,

валютних курсів та регулювання фінансового сектору). Всі ці чинники можуть створити значні труднощі для інвесторів та спричинити зниження їх прибутку.

Крім того, зміни економічного середовища можуть призвести до змін ризиків та можливостей для різних видів інвестицій. Наприклад, зменшення виробництва в одній галузі може призвести до зростання виробництва в інших галузях, що може вплинути на доходність тих, хто інвестує відповідні активи.

До інших чинників можна віднести такі, як зміна кон'юнктури ринку, економічна нестабільність, геополітичні ризики, зміни ринкових тенденцій та технологій, а також ризики валютних курсів та фінансової стабільності.

Врахування цих загроз та їхнє попередження є прибутки для збереження та збільшення прибутку від фінансових інвестицій в умовах Євроінтеграції.

Аналіз ринків є дуже важливим для успішних фінансових вкладень. Якщо інвестор знає, які галузі та компанії знаходяться в процесі зростання, а які можуть зазнати зниження, він може зробити більш обґрунтовані інвестиційні рішення. Існують різні підходи до аналізу ринків. Один з них – фундаментальний аналіз, який зосереджується на дослідженні фінансової та економічної статистики, оцінці конкурентної ситуації та прогнозуванні макроекономічних трендів.

Розглянемо основні складові фінансових вкладень, які можна умовно поділити на наступні категорії (рис.1).

Основні ринки, на яких формуються фінансові вкладення, включають: фондовий ринок, ринок облігацій, ринок валют, ринок товарів та ін.

Фондовий ринок є одним із найбільш популярних ринків для інвестування грошей, де можна купувати та продавати акції підприємств. Для аналізу фондового ринку використовуються такі інструменти, як фундаментальний та технічний аналіз, диверсифікація портфеля та аналіз індексів.

Ринок облігацій є менш ризикованим варіантом, де інвестори купують облігації, які видаються компаніями, урядами або місцевими органами влади. Зобов'язання постійно мають фіксований відсоток доходу та термін викупу, що дозволяє інвесторам заздалегідь розрахувати прибуток.

Ринок валют є глобальним ринком, де торгуються різні валюти. Інвестори можуть заробляти на коливанні курсів валюти, використовуючи такі інструменти, як ф'ючерси, форекс-торгівля, опціони та ф'ючерси.

Рисунок 1. Основні складові фінансових вкладень

Ринок товарів дозволяє інвесторам займатися торгівлею сировиною, такою як золото, нафта, кава тощо. Інвестори можуть використовувати різні інструменти, такі як ETF-фонди та ф'ючерси, для здійснення вкладень у ринок товарів.

Нестандартні інструменти фінансових вкладень включають колекціонування антикваріату, картин і навіть алкоголю. Водночас такі інвестиції в Україні потребують спеціальних знань і зусиль, щоб правильно

оцінити об'єкт. Крім того, придбані предмети розкоші необхідно правильно і надійно зберігати. Більш надійним нестандартним вкладенням є самоінвестування. Гроші, вкладені в здоров'я, призводять до зниження витрат на охорону здоров'я, а інвестиції в освіту та навчання новим навичкам призводять до кращих робочих місць.

В умовах Євроінтеграції підвищення обсягів фінансових складових вкладень є одним із перспективних напрямів для розвитку країни та її конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

По-перше, фінансові вкладення допомагають залучити іноземні інвестиції, які можуть бути використані для розвитку інфраструктури, виробництва, науки та технологій. Це може допомогти збільшити економічний потенціал країни та підвищити рівень життя її громадян.

По-друге, фінансові вкладення можуть допомогти вирішити проблеми із забезпеченням енергетичної та екологічної безпеки, що є елементом Євроінтеграції. Таким чином, інвестиції відповідної галузі можуть зменшити залежність від імпорту енергоресурсів, збільшити ефективність використання енергії та зменшити викиди шкідливих речовин в атмосферу.

По-третє, фінансові вкладення можуть допомогти підвищити рівень освіти та розвитку науки. Це може стати фактором підвищення конкурентоспроможності країни у світовому ринку праці, а також забезпечити високий рівень науково-технічного розвитку, що є невідповідним для створення інноваційних продуктів та послуг.

Отже, можна зробити висновок, що фінансові вкладення є важливим інструментом для розвитку економіки та фінансів держави, оскільки вони сприяють збільшенню обсягів інвестицій, які необхідні для розвитку галузей економіки. Основне значення фінансових вкладень зводиться до:

стимулювання розвитку галузей економіки оскільки фінансові вкладення допомагають розвивати підприємства, які залежно від галузі можуть створювати нові робочі місця, підвищувати ефективність виробництва, запроваджувати нові технології та створювати нові товари та послуги.

підтримки фінансової стабільності, оскільки фінансові вкладення допомагають зберігати стабільність на фінансовому ринку та забезпечують надходження додаткових коштів до економіки держави.

розвитку фінансового ринку, оскільки за допомогою фінансових вкладень формуються нові фінансові інструменти, розвивається фінансовий ринок, що забезпечує розвиток фінансової інфраструктури та створює нові можливості для подальшого інвестування.

залучення інвестицій, оскільки фінансові вкладення допомагають залучати інвестиції в економіку держави, що забезпечує її розвиток та конкурентоспроможність.

підтримки соціального розвитку, оскільки фінансові вкладення можуть використовуватися для підтримки соціального розвитку держави, наприклад, для реалізації програм підтримки малозабезпечених верств населення, розвитку освіти та науки.

ПАНЕЛЬ 9
БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ
PANEL 9
BANKING SYSTEM AND ITS ROLE FOR ENSURING ECONOMIC
STABILITY OF THE STATE.

Агрес О.Г., к.е.н., доцент
Львівський національний університет природокористування

«ДОСТУПНІ КРЕДИТИ 5-7-9 %» - РУШІЙ КРЕДИТУВАННЯ БІЗНЕСУ

Умови роботи фінансових установ залишаються складними: війна затягується, росія продовжує терор. Масштабні обстріли населених пунктів і пошкодження інфраструктури підвищили ризики для економічної та фінансової стабільності. Тим не менш, фінансовий сектор працює злагоджено: платежі здійснюються вчасно, клієнти мають безперешкодний доступ до своїх коштів. Програма державної підтримки «Доступні кредити 5 7 9%» стартувала у 2020 році для стимулювання інвестиційних кредитів. Але з перших місяців існування її напрямок змістився в бік антикризової підтримки бізнесу: спочатку під час карантину, а потім і під час війни. У кризових ситуаціях державна підтримка починає відігравати ключову роль у кредитуванні.

Програма базується на механізмі часткової компенсації процентних ставок. Процентна ставка за кредитами, отриманими банками, визначається ринковими умовами: до вартості депозитів, вираженої в українському 3-місячному індексі депозитних ставок UIRD, додається спред для покриття операційних витрат, кредитного ризику та забезпечення прибутковості. Банки, по суті, отримують компенсацію за плаваючими ставками, які переглядаються щоквартально на основі змін у UIRD. На початку дії програми відсоткова ставка за кредитом становила 17-19% річних. Проте боржники сплачували лише низьку фіксовану відсоткову ставку від 5% до 9%. Банківська різниця компенсується Фондом розвитку підприємництва за рахунок бюджетних коштів.

Програма стартувала повільно через обмежений попит на інвестиційні кредити та невелику максимальну суму кредиту в 1,5 млн грн. Крім того, пандемія COVID-19 та запровадження карантинних заходів ускладнили бізнес-середовище. У зв'язку з цим ще у квітні 2020 року умови схеми були змінені – додано два нових напрямки: антикризові кредити (під 3%, 0% з грудня 2020 року) та кредити на рефінансування існуючої заборгованості (ставка 0% до кінця березня 2021 року, потім – 3%), а також вперше максимальну суму кредиту збільшено до 3 млн грн. Це стало поштовхом для розвитку програми.

Після масованого вторгнення до Росії в березні 2022 року програма розширилася у двох нових напрямках: підтримка посівних кампаній і надання кредитів для подолання наслідків агресії. Спочатку позичальники в цих регіонах матимуть 0% вартості кредиту. Подальші зміни знімають обмеження щодо розміру підприємств, які беруть участь у схемі. У жовтні додано новий механізм відновлення зруйнованих війною виробничих потужностей із річним темпом 9%. Програма поступово стала двигуном кредитування. За підсумками 2020 року кредити, видані за програмою, склали 5% гривневого чистого корпоративного портфеля. У 2021 році він сягнув 18%, а до грудня 2022 року – 26%. У 2022 році кредити здійснюються майже виключно за цією програмою. Станом на кінець січня цього року доступним кредитуванням скористалися майже 44 000 с/г товаровиробників. Обсяг залученого кредиту по всіх програмах кредитування становить понад 95 млрд грн, зокрема залучені під рефінансування за програмою портфельних гарантій 80% – майже 25 млрд грн. [1].

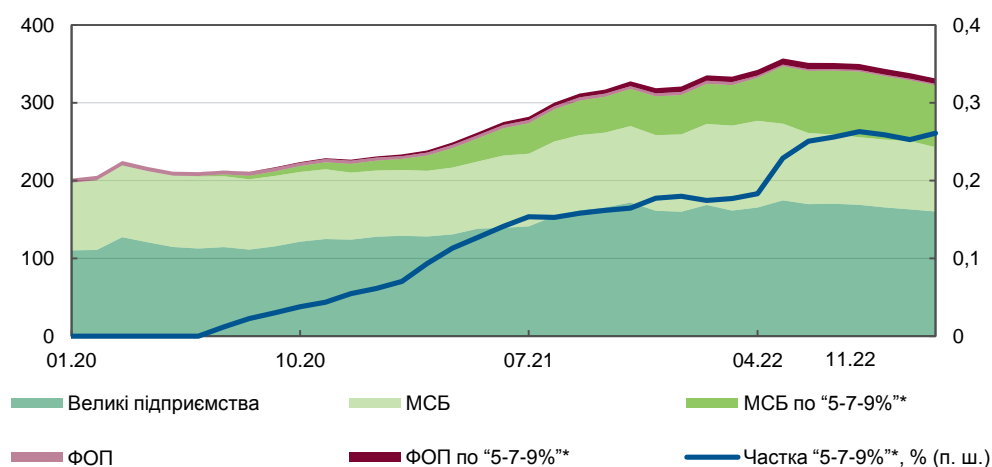

Рисунок 1. Чисті гривневі кредити суб'єктам господарювання, млрд грн
Джерело: Фонд розвитку підприємництва, розрахунки НБУ

Програма висуває лише загальні вимоги до позичальників, а остаточний вибір клієнтів залишається за банком. Кредитори схвалюють приблизно 60% заявок, отриманих під час програми. Основними причинами відмови були необґрунтований бізнес-план, поганий фінансовий стан, зіпсована ділова репутація, відсутність належної звітності. У структурі кредитування завжди переважали кредити сільськогосподарським товаровиробникам. Станом на середину грудня 53% затверджених кредитів припадало на сільське господарство, 24% на торгівлю та 14% на промисловість. Зараз у програмі беруть участь 45 банків. На державні банки припадало 40 відсотків усіх виданих кредитів за вартістю контрактів. Майже таку ж частку забезпечили банки іноземної банківської групи. У більшості банків переважає антикризове кредитування.

Державні банки активніше надають початкові кредити у 2022 році, тоді як українські та іноземні приватні банки мають вищу частку кредитів рефінансування.

Даною програмою скористалися ті підприємства, які раніше не користувалися послугами банків. Протягом 2022р. обсяги нових кредитів відчутно зросли. Причиною стало те, що програма розширилася і могла бути застосована для структур всіх розмірів.

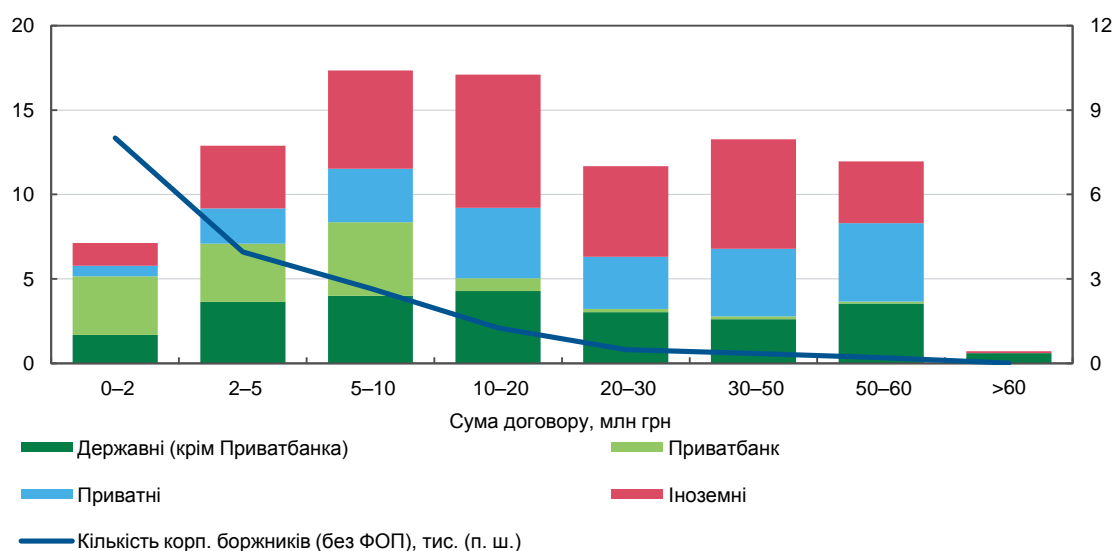

Рисунок 2. Розподіл кредитів учасників програми за сумою та групами банків*, млрд грн

* Перелік позичальників на 01.07.2022 р.

Джерело: Фонд розвитку підприємництва, розрахунки НБУ.

Боржники цінують вигідні умови та за можливості справно обслуговують позики, щоб зберегти доступ до програми. Якість обслуговування позик тривалий час була дуже високою. У 2020–2021 роках частка непрацюючих кредитів у програмі не перевищувала 1%. Проте з лютого вона значно зросла і на початок листопада сягнула 8%.

Переважання програм із компенсацією ставки до нуля, підвищення ринкових процентних ставок та стрімке зростання портфеля значно підвищили витрати уряду на фінансування програми. Цьогоріч замість запланованих 3 млрд грн необхідно сплатити понад 9 млрд грн. Ці витрати передбачено у бюджеті, проте їх здійснюють із затримкою. На початку листопада 2022 року борг становив 2,6 млрд грн – це рівноцінно сумі компенсації процентів за два місяці. Цей борг стримує банки від подальшого використання програми. В умовах війни державна підтримка є запорукою доступу бізнесу до кредитів. Тож, у 2023 році вагома роль програми збережеться, оскільки розширення програми потребуватиме додаткових ресурсів. Більшість підприємств вже адаптувалася до роботи в умовах війни та відновила виробництво, тому варто розглянути можливість підвищення ставок (збільшити ліміти кредитування з 90 млн грн до 180 млн грн на одне підприємство).

Список використаних джерел

1. Посівна 2023 на межі зриву. *Всеукраїнська аграрна рада*. 2023. URL: <https://agravery.com/>
2. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2022 року. *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2022-roku>

Власюк С.А., к.е.н., доцент
Уманський національний університет садівництва

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Враховуючи негативні світові тенденції фінансових ринків актуальності набуває питання формування надійної та ефективною банківської системи як в теоретичній, так і в практичній площині за рахунок моніторингу фінансової стабільності. Фінансові кризи, недосконале регулювання діяльності фінансових посередників привело до негативних наслідків в економіці світових країн. Саме тому, міжнародні організації розпочали пошук напрямів підвищення ефективності системи моніторингу, регулювання та нагляду. Концепція банківського моніторингу має свої особливі специфічні ознаки в кожній країні, пов'язану як з процесом еволюції, так і зі структурою влади та самої банківської системи. Однак, час від часу перед кожним центральним банком постає завдання щодо вдосконалення або визначення ефективних механізмів і форм здійснення банківського моніторингу з урахуванням історичних етапів розвитку та новітніх інноваційно-технологічних можливостей, що з'являються в банківській діяльності.

Фінансові системи відіграють важливу роль для споживачів – як юридичних, так і фізичних осіб – оскільки вони з'єднують сучасні прагнення з економічними успіхами майбутнього. Історично фінансові системи розвиваються через банківську індустрію через природу фіатних грошей. У цьому контексті забезпечення безпечної та надійної діяльності банків відповідає суспільним інтересам. Зрештою, банки керують заощадженнями, пропонують важливі послуги з переказу коштів та сплати зобов'язань, а також надають підприємницьким структурам можливість реалізувати свої економічні плани через кредит. Банківські органи сприяють цьому, визначаючи нормативно-правову базу, яка заохочує інновації, одночасно відстежуючи, щоб банки працювали відповідно до встановлених керівних принципів управління.

Функція фінансової стабільності здійснює моніторинг та аналіз надійності та стабільності системи фінансових послуг і в цьому процесі визначає осередки вразливості, які можуть підвищити ризики та знизити рівень

стійкості системи. Ці ризики оцінюються з точки зору того, наскільки вони поширюються на фінансовий сектор, стаючи таким чином системним ризиком і, можливо, на реальну економіку. Моніторинг фінансової стабільності вимагає розуміння як традиційних, так і фінансових ринків, що розвиваються, співвідносяться один з одним і як вони пов'язані з економічними умовами [1].

Фінансова стабільність є основою підвищення стійкості фінансової системи в цілому та її складових від змін. Це досягається шляхом управління системними ризиками, які можуть вплинути на фінансову систему, щоб фінанси продовжували залишатися цінною пропозицією для споживачів у звичайні часи, залишаючись стійкими, коли виникають певні несправності.

Забезпечення моніторингу фінансової стабільності банківської системи ймовірно лише за умови комплексного, системного, стратегічного і оперативного державного регулювання та саморегулювання банківської діяльності, що забезпечить мінімізацію збитків та виконання комплексу дій щодо забезпечення надійності банку за рахунок дотримання інтересів різних груп клієнтів, насамперед, у частині своєчасного проведення розрахунків за їх дорученнями та отримання готівкових грошових коштів з їх власних рахунків [2].

Удосконаленню фінансової стабільності банківської системи сприятиме розробка адаптивного механізму до визначених основних принципів, перелік яких мінливий, що надає можливість спрогнозувати наслідки впливу як зовнішніх, так і внутрішніх фінансових впливів на банківську систему України.

Стабільна фінансова система є важливою передумовою для функціонування економіки та ефективної реалізації монетарної політики. Стабільна система характеризується тим, що її окремі компоненти – фінансові посередники та інфраструктури фінансового ринку – виконують свої функції та виявляються стійкими до потенційних потрясінь.

Фінансову стабільність можна визначити як стан, за якого фінансова система – тобто фінансові посередники, фінансові ринки та ринкова інфраструктура – є стійкою до потрясінь і несподіваних змін фінансового дисбалансу. Фінансова стабільність зменшує ймовірність того, що ризики в процесі фінансового посередництва будуть досить серйозними, щоб порушити реальну економічну діяльність.

Отже, фінансова стабільність банківської системи – це стан, коли потенційні системні ризики пом'якшуються, щоб дозволити споживачам фінансів, як фізичним, так і юридичним особам, переслідувати життєздатні економічні цілі, уникаючи збоїв у безперебійному функціонуванні самої фінансової системи, які можуть негативно вплинути на решту економіки. Належне функціонування інфраструктури фінансового ринку та платіжних засобів має важливе значення для економіки в цілому: воно сприяє фінансовій стабільності та довірі користувачів до валюти, забезпечує реалізацію монетарної політики, а також має широкі повноваження щодо нагляду за інфраструктурою фінансового ринку (платіжними системами, кліринговими системами та системами розрахунків) і безготівковими платіжними засобами.

Список використаних джерел

1. Bukhtiarova A., Semenog A., Razinkova M., Nebaba N. and Antoni Haber J. (2020). Assessment of financial monitoring efficiency in the banking system of Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 15(1), 98-106.

2. Ключко Л.А. Антикризовий банківський менеджмент як інструмент управління економічною безпекою кредитних установ / *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2009. №2. URL : <https://www.lvduvs.edu.ua/>

Герман Я.І., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня, III курс
Державний податковий університет

Онишко С.В., д.е.н., професор
Державний податковий університет

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Банківський сектор України, як і вся наша країна, швидко прийняв виклик та зміг адаптуватися до нових реалій в умовах повномасштабної війни. Це відбулося завдяки ефективній політиці регулятора в синергії з процесами цифровізації і трансформації та застосування новітніх технологій у

банківському сегменті. Хоча, як показує історія, під час воєнних дій банківські системи країн зупиняли свою діяльність в лічені дні.

В перші дні війни, НБУ прийняв одне із багатьох правильних рішень - валютного обмеження. Попит на валюту однозначно перевищує пропозицію, відтак, з цієї позиції ключове місце займають валютні надходження, особливо макрофінансова підтримка світових учасників. За відсутності вчасної фінансової допомоги, процес утримання курсу був би під питанням. Доцільно також акцентувати увагу на тому, що вітчизняна банківська система завчасно проводила роботу в попередні роки. Мова йде про швидке та прийнятне суспільством впровадження цифровізації, дистанційного обслуговування, що стало базисом функціонування в умовах війни. Згідно середніх даних, кожен банк у 2022 р. закриття близько 12 відділень, це був вимушений крок, до якого нас підготувала та навчила працювати віддалено ковід-пандемія [2].

Не останню роль в успіху банківської діяльності відіграв і, так званий «банкопад» та санація банківського сектору в 2015-2016 роках. В результаті цих процесів майже половина банків були позбавлені доступу до цього ринку. Як наслідок, за весь військовий період лише два банки – «Січ» та «Мегабанк» були ліквідовані. До цього переліку слід додати також «Промінвестбанк» і «МР банк», які були банками з російським капіталом [3]. Тобто, всі клієнти в останні роки цілком і повністю поклалися на банківську систему, довіряли їй, що дозволило в умовах війни оминати ажіотажу на вилучення власних коштів та зберегти ліквідність цього сектору.

Завдяки перерахованим факторам, банки продовжують стабільно працювати, навіть незважаючи на енергетичний терор, й відновлюють діяльність у деокупованих регіонах. Статистика свідчить, що в IV кварталі 2022 року показники клієнтських коштів тільки зростали, особливо це стосувалося збільшення строкових вкладів населення, зокрема в іноземній валюті. За рахунок зростання залишків на поточних рахунках у державних банках, обсяг гривневих коштів фізичних осіб збільшився на 8,3% за квартал та на 31,2% р/р. Завдяки дозволу НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах, кошти українців у валюті зросли на 8,7% у доларовому еквіваленті. Попри значні відрахування у резерви, банківський сектор отримав 24.7 млрд. грн прибутку за результатами 2022 року, зокрема, 17.3 млрд. грн – в IV кварталі.

Переважна частка банків зберігали високу операційну ефективність. Процентні доходи продовжували зростати, а обстріли енергетичної інфраструктури помірно позначилися на динаміці комісійних доходів. До цього слід додати й те, що прибуток від операцій із валютою підтримав зростання операційного доходу. Співвідношення операційних витрат і операційного доходу (CIR) у IV кварталі 2022 р. становило 39.8% порівняно з 53.8% у відповідному періоді минулого року [1].

Отже, безупинні банківські послуги для приватних та бізнес-клієнтів відіграли ключову роль у забезпеченні стійкості української економіки в умовах війни. Особливе місце посіла цифровізація платіжної системи. Належні виплати пенсій та соціальних виплат, заробітної плати працівникам бюджетної сфери, у т.ч. тим, хто перебуває на дистанційній роботі, розширення кредитної «подушки» для громадян, запобігають гуманітарній кризі та сприяють стійкості функціонування економіки шляхом підтримання споживчого попиту.

Список використаних джерел

1. Сайт Національного банку України. URL - <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyeni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru>
2. Сайт інформаційного агентства УНІАН – “Як війна змінила роботу банківської системи України”. URL - <https://www.unian.ua/economics/finance/viyana-v-ukrajini-yak-zminilas-robota-bankivskoji-sistemi-11964504.html>
3. Сайт Espresso. URL - <https://zahid.espresso.tv/tse-vivchatimut-u-pidruchnikakh-yak-ukrainskim-bankam-vdalos-vizhiti-u-velikiy-viyeni>

Демінська Д.В., здобувачка вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня, II курс
Державний податковий університет
Москаленко Н.В., к.е.н., доцент
Державний податковий університет

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Формування банківської системи України, як і світової, базується на характерному кредитному потенціалі країни та на відповідних кредитних умовах, що створені в державі. Українська банківська система схожа з багатьма країнами світу. Існує дворівнева система: центральний банк, що виконує роль емісійного банку і значна кількість комерційних банків, які обслуговують економічних суб'єктів, виконують депозитні, кредитні і розрахункові операції. Банківська система - ключова ланка національної економіки країни, яка регулює потік грошей по всій країні. Від ефективності її функціонування, фінансової стійкості та здатності протистояти кризовим явищам вирішальною мірою залежать перспективи економічного розвитку країни в цілому.

Мета дослідження полягає в аналізі заходів Національного Банку України щодо втримання стабільності в банківській системі та розробці рекомендацій, що урівноважать роботу банківського сектору в умовах невизначеності під час воєнних дій та подальший розвиток.

З початком військової агресії все більше набуває актуальності стабільна та безперебійна діяльність банківської системи України. З перших днів повномасштабного вторгнення Національний банк України виступив регулятором і створив усі необхідні умови для належної роботи банків у надскладних умовах.

Рішення НБУ базувались на трьох основних аспектах: 1) захистити інтереси клієнтів банків, а саме залишити вільний доступ до власних та кредитних коштів, зберегти можливість проводити перекази та платежі; 2) підтримати діяльність банків та їх ліквідність; 3) відображати реальний

фінансовий стан банків, адже прозорість цього показника допоможе впровадити ефективні дії по врівноваженню банківської системи після війни.

Правління Національного банку України 24 лютого 2022 року офіційно опублікувало Постанову № 18 «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [5]. Таким чином, вже з першого дня вторгнення ми отримали зміни в законодавстві банківської сфери, які запобігли гальмуванню фінансового сектору економіки, що могло б призвести до фатальних наслідків.

Національним банком України була зроблена грандіозна робота, в результаті якої банківська система сформувала надзвичайно великий запас міцності та залишилась ліквідною. Щоб підтримати банки та весь банківський сектор в період війни Національний банк запровадив певні дії: пом'якшення економічних нормативів; незастосування санкцій за порушення банками нормативів, строків подання статистичної звітності та лімітів відкритої валютної позиції; запровадження бланкових кредитів рефінансування та зміни методів роботи ризик-орієнтованої моделі [4].

Відповідно до Конституції України основною функцією НБУ є проведення монетарної політики [2]. На її виконання Національний банк має виходити з пріоритетності досягнення та підтримки цінової та фінансової стабільності в державі. Саме тому Національний банк вважає своєю місією забезпечення цінової та фінансової стабільності з метою сприяння сталому економічному розвитку України [3].

Монетарна політика Національного банку спрямовувалась у мирні часи на поступове зниження темпів інфляції до рівня середньострокової інфляційної цілі —5 % з допустимим діапазоном відхилень ± 1 в. п. Станом на 01.04.2023 споживча інфляція досягла рівня 24,9%. Головним інструментом для забезпечення низьких та стабільних темпів інфляції є облікова ставка. Визначаючи її розмір, Національний банк впливає на процентні ставки банків, отже на вартість грошей в економіці та інфляцію. Також НБУ заявив, що залишає облікову ставку на рівні 25%, як і протягом останніх місяців .

На початок вересня 2022 року працювало приблизно 78% комерційних банків. Це значна цифра, бо на початку війни вона становила 35%, згодом 40%, 50% [6]. і цей відсоток зростає до сьогодні. У містах, де неспокійно, банківські відділення працюють, якщо дозволяє безпекова ситуація. Паралельно

відкриваються нові відділення банків, зокрема на звільнених територіях. Швидкість відкриття залежить від того, які були пошкодження, скільки часу треба, щоб все відновити. Якщо не можна відкрити відділення, банки встановлюють банкомати та мобільні відділення. Фінустанови на сьогодні надають повний спектр банківських послуг в обсязі, що відповідає попиту.

Кредитна система, навідріз від розрахунків, зазнала значних змін. Розпочались кредитні канікули. Кредитні канікули — це не спрощення боргу і не його списання. Банки нараховують відсотки за користування кредитом, але не застосовують штрафні санкції за прострочення виплат за кредитами. Банки не можуть не нараховувати відсотки і просто списувати борги, бо кредити видаються за рахунок залучених коштів, зокрема депозитів. Таким чином можна проаналізувати, що банки стримують повну відмову від сплати кредитів, надаючи позичальникам можливість відстрочити строк платежу і сплачувати лише відсотки.

З урахуванням усіх форс-мажорних обставин, банки змогли витримати потужний удар. Більшість банківських працівників почали працювати в дистанційному режимі. Проблемного переходу на такий формат роботи не було, адже пандемія COVID-19 внесла свої корективи, тож працювати віддалено, у бомбосховищах чи навіть закордоном не спричинило дискомфорту, банки продовжували надавати всі необхідні послуги клієнтам.

До числа трьох найзбитковіших державних банків увійшли: «Ощадбанк», «Укргазбанк» та «Укркресімбанк». Місце найуспішнішого банку, як і до цього часу, посів «ПриватБанк», якому вдалося за перше півріччя досягнути прибутку в розмірі 6,2 млрд. грн. , що складає 63% чистого прибутку всіх прибуткових банків, [1]. А також з рекордною швидкістю мігрував у хмару. Перенесення дата-центрів у надскладних умовах війни і при постійних обстрілах було здійснено за 45 днів .

Також новою проблемою для банківської системи в сучасних реаліях стали планові та аварійні відключення світла. Національний банк України з фінансовими установами узгоджує план щодо роботи в такій ситуації.

Тож під час військового стану банківська система України зазнала певних змін, вона залишилася ліквідною. Станом на сьогодні наявний прогрес, позитивні зміни у роботі фінансових установ, безперервну і стабільну роботу банківської сфери, боротьбу на економічному фронті. Банківський сектор має

значну міцність, хоч і з помітними збитками. У зв'язку з розвитком воєнних подій експерти прогнозували набагато гіршу ситуацію, ніж та, в якій зараз знаходиться банківська система країни. Проте економічні умови залишаються складними, і у разі подальшої ескалації воєнних дій та загроз терористичної діяльності з боку агресора, наростання енергетичної кризи та скорочення фінансової підтримки від західних партнерів, ці негативні прогнози можуть справдитись.

Список використаних джерел

1. Капітал і фінансовий результат банків у 2022 році. Мінфін: веб-сайт. URL: <https://minfin.com.ua/banks/ranking/capital/2022/7/>
2. Конституція України: «Закон про банки і банківську діяльність» від 01.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
3. Національний Банк України: основні дані і положення. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>
4. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова Правління Національного банку України від 25 лютого 2022 року № 23. URL : https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25022022_23
5. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : Постанова Правління Національного банку України № 18 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/pro-robotu-bankivskoyi-sistemi-ta-valyutnogo-rinku-z-24-lyutogo-2022-roku-za-umovi-voennogo-stanu-po-vsiy-teritoriyi-ukrayini>
6. Робота комерційних банків у воєнний період 2022. URL: <https://suspilne.media/243597-ak-pracue-bankivska-sistema-u-voennij-cas-rozpoivadae-ekspertka/>.

Копитко Л. В., здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, IV курс
Державний податковий університет
Шепиленко В.Ю., старший викладач
Державний податковий університет

ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Банківська справа в Україні є домінуючою ланкою фінансової системи та основним центром перерозподілу фінансових ресурсів. Враховуючи економічне зростання України в довоєнний період, можливість виходу на міжнародні фінансові ринки актуальним є забезпечення її стабільного функціонування.

Банківська система України протягом перших місяців війни зазнала досить значних змін, завдяки яким комерційні банки за підсумками діяльності зазнали мінімальні втрати. Завдяки своєчасним крокам НБУ, банківський сектор отримав операційний прибуток.

За рік від початку повномасштабної війни українська банківська система демонструє значне збільшення резервів та зростання прибутковості. У січні банки заробили максимальну суму за всі місяці великої війни – 14,7 млрд грн. Резерви досягли 119 млрд грн, що у 35 разів більше в порівнянні з 2021 роком (3,4 млрд грн) [3].

Разом банки заробили за перший місяць 2023 року 14,7 млрд грн. Це удвічі більше, а ніж за січень 2022 року. На той момент загальний прибуток українських фінустанов склав 7,1 млрд грн [3].

У 2022 році найбільшою проблемою для фінансового ринку та фінансової системи в цілому була інфляція та неконтрольований валютний курс. Станом на 01.07.2022 року відношення гривні до долара США становило 29,2549, а з 21.07.2022 року – 36,5686 [1]. Така динаміка свідчить про те, що, попри воєнні дії на території України, Національний банк України намагається тримати валютний курс під контролем. Зростання цін на валютному ринку впливає і на кількість депозитних вкладів в банках, і на рівень кредитування. Щодо рівня інфляції маємо наступні показники: у березні 2023 року споживча інфляція в річному вимірі (р/р) і далі сповільнювалася – до 21,3% з 24,9% у лютому. У

місячному вимірі ціни зросли на 1,5%. Про це свідчать дані, опубліковані Державною службою статистики України. Натомість базова інфляція в березні знизилася до 19,8% р/р із 22,7% р/р у лютому [2].

Основним джерелом збільшення особистої капітальної бази державного банку є його прибуток. Чим більша сума одержаного прибутку в результаті господарської діяльності, тим менше грошей необхідно використовувати із зовнішніх джерел, а це збільшує конкурентоспроможність державного банку на ринку.

Потрібно відмітити, що в сьогоденних конкурентних умовах банки застосовують різні методи для використання заощаджень населення, найважливішими серед яких є нецінові та цінові методи. Якщо ціна на залучені кошти в державному банку зростає (процентна ставка по депозитах), що спричиняє до заохочення населення більше вкладати гроші у банк, то це ціновий метод. А якщо банк покращує якість сервісу, проводить ефективну дистрибуційну політику, покращує імідж банку, то це будуть нецінові методи боротьби за клієнтів.

Стале функціонування банків державного сектору, які забезпечують стабільність банківської системи, має особливе значення для економіки та безпеки держави у воєнний та післявоєнний періоди. Банки України стикаються із ризиками ліквідності, кредитним та процентним ризиками. Чинниками зростання цих ризиків, безумовно, є зміна облікової ставки до 25%, яка в цілому дала ефект на ріст вартості пасивів, і зміна курсу гривні. Проте, необхідно акцентувати увагу на операційних ризиках, передусім, це стійкість капіталу, на який буде тиснути якість портфелів. Активна цифровізація банківського сектору сприяє тому, що поступово зменшується кількість традиційних відділень, у яких клієнти можуть приходити і здійснювати розрахункові операції.

Банківський сектор, в сучасних умовах, прагне впроваджувати сучасні методи та інтегрувати цифрові технології, що передбачає системний комплекс заходів, який вимагає обережної та виваженої реалізації, зважаючи на витратність та високу ризикованість притаманну сфері фінансових послуг. Ефективна стратегія цифрової трансформації банківського сектору є важливою для успішної цифровізації економіки України. Банківським установам доведеться адаптуватися як до зовнішніх змін, спричинених розвитком

технологій, трансформацією переваг клієнтів та конкурентів, так і до внутрішніх змін, використовуючи потенціал цифрових технологій для підвищення доходності.

Таким чином, можемо зазначити, що банківський сектор протягом дії воєнного стану дійсно зазнав значних змін. Проте, дані зміни викликані необхідністю зменшення впливу негативних наслідків воєнних дій на банківські установи, зменшення рівня ризиків їх діяльності, та в цілому, недопущення виникнення дефолту банківської системи України

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk>
2. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-v-berezni-2023-roku>
3. Українські банки почали 2023 рік з рекордними резервами та зростанням прибутків. URL: <https://forbes.ua/news/ukrainski-banki-pochali-2023-rik-z-rekordnimi-rezervami-ta-zrostanniam-pributkiv-17032023-12443>

*Ліневич К. Ю., магістрантка 1 курс
Поліський національний університет*

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах існування банківської системи України, а саме впливу на неї різноманітних ризиків, ефективні і виваженні регулюючі функції держави та Національного банку України набувають особливо важливого значення, що зумовлює актуальність обраної теми.

«Банківське регулювання є однією із важливих функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства» [3].

Надалі розглянемо ризики і загрози, які постають перед українськими банками і можуть ускладнити процес регулювання банківської діяльності в Україні. Серед них:

- ризик можливості зниження банківської ліквідності – зменшення обсягів строкових вкладів населення, виникнення бажання вкладників депозитів їх дострокового вилучення або ж укладання депозитів до запитання (для можливості вилучення коштів у будь-який момент);
- відсутність страхування від воєнних ризиків – що тягне за собою неможливість повного страхування заставного майна при видачі нового кредиту та за чинними кредитами;
- ризик зростання непогашених (прострочених) кредитів – ув'язку з неможливістю або не бажанням фізичних та юридичних позичальників сплачувати свої боргові зобов'язання;
- валютний ризик – знецінення гривні спричиняє зростання обсягів резервів за активними операціями банків, через їх переоцінку відповідно до поточного валютного курсу;
- процентна політика НБУ – її не відповідність поточному економічному стану та потребам кредитного ринку;
- інші ризики та загрози, що постають перед вітчизняними банками в умовах воєнного стану.

На сьогодні Національний банк України для забезпечення стабільного функціонування банківської системи застосовує такі засоби регулювання:

- здійснення постійного моніторингу фінансового становища комерційного банку на основі динаміки та прогнозування результатів показників діяльності банку, що характеризують зміни в складі його активів та пасивів;
- застосовується жорстка політика визначення кредитоспроможності потенційного позичальника;
- встановлено оптимальний розмір регулятивного капіталу 200 млн. грн;
- схвалено рішення про «Методичні рекомендації щодо вдосконалення корпоративного управління в банках України»;
- прийнято постанову про «Методичні рекомендації щодо планування в банках України заходів на випадок виникнення непередбачуваних обставин»;
- підвищено вимоги до формування обов'язкових резервів банків;

- підготовлено ряд пропозицій та змін до нормативних актів для підвищення ефективності регулювання банківських діяльності;
- застосовується ряд попереджувальних заходів впливу на вітчизняні комерційні банки, а також розробляється та впроваджується система внутрішнього контролю в банках;
- впроваджено нові стандарти ліквідності, що зазначені в Базелі III та інші.

В цілому, система банківського регулювання та нагляду в Україні є доволі сучасною, але має ряд питань, вирішення яких призведе до удосконалення банківського регулювання в умовах інтеграції України в Європейський Союз, що має свої міжнародні стандарти, яким необхідно відповідати (рис. 1.1).

Напрями удосконалення регулювання банківської діяльності України

Удосконалити методичку розрахунку нормативів достатності капіталу та вимог до капіталу банків відповідно до вимог Базельської угоди про капітал та відповідних

Запровадити постійний моніторинг діяльності вітчизняних комерційних банків, особливо до системно важливих банків, зокрема їх фінансового стану,

Підвищити вимоги до якості капіталу, активів та рівня корпоративного управління у банках, що дестабілізують вітчизняну банківську систему

Здійснювати постійний внутрішній та зовнішній контроль за дотриманням нормативів банківської діяльності та чинного законодавства

Підвищити вимоги до якості та розміру капіталу, активів та рівня корпоративного управління у банках відповідно до вимог Базеля III

Впровадити програми ризик-менеджменту банківської діяльності для зменшення ризикованості операцій та покриття ризиків відповідно до європейських

Продовжувати розширення спектру банківських послуг для приватних та корпоративних клієнтів з обслуговування рахунків, систем електронного банкінгу на основі сучасних технологій та обпалнання

Інші напрями удосконалення регулювання банківської діяльності, що сприятимуть адаптації вітчизняної банківської системи до стандартів Європейського Союзу

Рис. 1.1. Напрямки удосконалення регулювання банківської діяльності

Джерело: адаптовано автором на основі [1; 2; 4; 5].

Проведення централізованої збалансованої політики з покращення клімату в банківській системі України призведе до розвитку банківських установ, розширення ринку банківських послуг, стимулювання попиту на них і отримання банками доходів, необхідних для подолання наслідків кризи та невідповідності банківської системи України до викликів національної економіки [2].

Стабільне функціонування кожного вітчизняного банку має істотний вплив на стійкість усієї банківської системи України, тому визначення дієвих інструментів регулювання діяльності банківських установ виступає найголовнішим завданням ефективного банківського нагляду. Державний нагляд за діяльністю комерційних банків передбачає безперервний контроль за банківською діяльністю згідно з нормативно-правовою базою чинного законодавства.

Всі вище зазначені напрями удосконалення регулювання банківської діяльності в Україні спрямовані на підтримку фінансової стійкості та надійності банківської системи та є головними завданнями банківського регулювання для забезпечення функціонування банківських установ в умовах переходу вітчизняних комерційних банків до міжнародних стандартів та інтеграції банківської системи України до єдиного фінансового простору Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Дмитренко Е. Особливості правового регулювання банківських відгосин в умовах євроінтеграції України. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки"* 2021. С. 144-150. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25396/22.pdf>.
2. Коверза В. С., Неизвестна О. В., Шендригоренко М. Т., Іванова Н. С. шляхи підвищення конкурентноспроможності банків в контексті інтеграції в ЄС. *Ефективна економіка*. 2020. URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/2195/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%E2%84%965.pdf>.
3. Про Національний банк України : Закон України від 16.09.2022 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.
4. Руда О. Л. Банківський нагляд та його вплив на банківську систему України. *Агросвіт*. 2022. № 5-6. С. 15-23. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5-6_2022/4.pdf.
5. Сус Л. В., Сус Ю. Ю. Економічні нормативи НБУ як інструмент регулювання банківської діяльності. *Бізнесінформ. Економіка Фінанси, грошовий обіг і кредит*. 2021. №3. С. 119-126. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-3_0-pages-119_126.pdf.

Матвійчук Н. М., к.е.н., доцент
Волинський національний університет імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ БАНКАМИ ОBOB'ЯЗКОВИХ РЕЗЕРВІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Регулювання норми обов'язкових резервів – один із потужних інструментів грошово-кредитної політики непрямого впливу, що має невідворотну і негайну дію на пропозицію грошей. Механізм цього інструменту полягає в тому, що центральний банк встановлює для банків норму обов'язкового зберігання залучених коштів на кореспондентських рахунках без права їх використання. Збільшуючи норму обов'язкового резервування, центральний банк оперативно зменшує кредитну спроможність банків. Відповідно зменшується загальний обсяг пропозиції грошей. Якщо центральному банку потрібно збільшити пропозицію грошей, то досить знизити норму обов'язкового резервування, і ситуація змінюватиметься на протилежну – підвищиться кредитна спроможність банків та зросте пропозиція грошей на ринку [1].

Цей інструмент монетарної політики однаково впливає на всі банки, змінюючи пропозицію грошей негайно і досить суттєво. Однак часті зміни норми резервування можуть дестабілізувати діяльність банків. Тому в розвинутих країнах цей інструмент використовують обмежено: норма резервування встановлюється на невисокому рівні і змінюється дуже рідко, а деякі країни взагалі відмовилися від нього.

Для української практики монетарного регулювання характерні досить високий рівень норми обов'язкового резервування, широка амплітуда і висока частота їх зміни. Нормативи обов'язкового резервування для вітчизняних банків до 10 березня 2020 року розраховувались залежно від строковості залучених коштів. Для строкових коштів вони становили 3%, для коштів, залучених на поточні рахунки – 6,5% .

З березня 2020 р. до 2023 р. норми обов'язкових резервів банків почали залежати від валюти залучених коштів:

для гривневих коштів встановлено нульову ставку резервування;

для валютних – 10%.

Починаючи з 2023 р., НБУ починає періодично підвищувати обов'язкові резерви (ОР). З січня 2023 р. норматив формування банками обов'язкових резервів за коштами на вимогу та на поточних рахунках у національній валюті збільшився 5 %, а в іноземній валюті – до 15 %. З лютого 2023 р. ОР зросли до 10 % за коштами у національній валюті та до 20% за коштами в іноземній валюті (за строковими коштами на рахунках юридичних та фізичних осіб норматив обов'язкового резервування не змінився та в національній валюті залишився на рівні 0 %, а в іноземній – на рівні 10 %).

З 11 березня 2023 р. нормативи формування банками обов'язкових резервів знову суттєво зросли. Так, за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках фізичних осіб ОР додатково підвищилися на 10 в. п. (норматив складає 20 % в національній валюті). При цьому НБУ дозволив покривати до 50 % загального обсягу обов'язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП – спеціальних випусків ОВДП. Такі кроки націлені на подальше збільшення активності комерційних банків на аукціонах Міністерства фінансів із розміщення ОВДП, що дасть змогу уникнути прямого фінансування дефіциту бюджету Національним банком у 2023 році, як це відбувалося у 2022 р.

Отже, обов'язкові резерви банків становлять у національній валюті:

- за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках юридичних осіб – 10 %;
- за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках фізичних осіб – 20 %;
- за строковими коштами і вкладками (депозитами) юридичних (крім інших банків) і фізичних осіб – 0 %.

Норматив резервування в іноземній валюті складає:

- за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках юридичних осіб – 20 %;
- за коштами на вимогу та коштами на поточних рахунках фізичних осіб – 30 % (до 11 березня – 20%);
- за строковими коштами і вкладками (депозитами) юридичних (крім інших банків) і фізичних осіб – 10%.

Збільшуючи норми обов'язкових резервів НБУ мав на меті зменшити профіцит ліквідності банківської системи України. У результаті обов'язкові резерви зросли на 150 млрд грн – до 220,6 млрд грн.

З 11 травня 2023 року пільгові нормативи формування банками обов'язкових резервів за строковими коштами на рахунках фізичних осіб у національній (0 %) та іноземній валютах (10 %) поширюватимуться лише на депозити з початковим строком від трьох місяців [2].

Такі дії націлені на стимулювання комерційних банків до залучення строкових депозитів населення у гривні, адже сьогодні більшість залучених банками коштів – це депозити до запитання. Це також сприятиме подальшому зростанню процентних ставок за строковими депозитами. За оцінками Національного банку, загальний обсяг обов'язкових резервів, який банки повинні будуть сформувати, збільшиться орієнтовно на 17 млрд грн.

Зростання загального обсягу обов'язкових резервів, який формуватимуть банки, збільшиться і сприятиме:

- посиленню конкуренції банків за вкладників та подальшому підвищенню ставок за гривневими депозитами;
- збільшенню банками обсягів та частки строкових гривневих залучень;
- зменшенню ризиків для курсової стабільності;
- дедоларизації депозитів та посиленню спроможності НБУ утримувати контроль за динамікою інфляції.

Підвищені вимоги до обов'язкових резервів банків не загрожуватимуть фінансовій стабільності з огляду на рекордні обсяги вільної ліквідності в банківській системі. Це також не обмежуватиме спроможність банків кредитувати.

Завдяки монетарній політиці НБУ відбувається зростання ставок за новими строковими депозитами населення в гривні, покращується строкова структура депозитної бази. Наприклад, такі банки Приватбанк і Монобанк з квітня 2023 р. відкривають гривневі депозити на термін від 3 місяців [3].

Отже, регулювання норми обов'язкових резервів – один із важливих інструментів грошово-кредитної політики, який сьогодні активно використовується НБУ. Зростання норми обов'язкових резервів вже зумовило зміцнення курсу гривні, збільшило зацікавленість населення в строкових

гривневих депозитах та зменшило інфляцію в Україні, що свідчить про оперативність та дієвість досліджуваного інструменту в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Обов'язкові резерви. URL: <https://bank.gov.ua/ua/glossary/show/155>
2. НБУ імплементує анонсовану зміну в розрахунку обов'язкових резервів для посилення конкуренції банків за строкові депозити населення URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-implementuye-anonsovanu-zminu-v-rozrahunku-obovyazkovih-rezerviv-dlya-posilennya-konkurentsiyi-bankiv-za-strokovyi-depoziti-naselennya>
3. Сайт Монобанку. URL: <https://www.monobank.ua/deposit?lang=uk>

Мельник К.М., к.е.н., доцент

Уманський національний університет садівництва

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ БАНКІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна з росією негативним чином вплинула на якість кредитних портфелів, яка значно знизилася в результаті масового неповернення кредитів як суб'єктами господарювання, так і фізичними особами. Така ситуація чинить значний дестабілізуючий вплив і на функціонування банківської системи та економіки України в цілому. Варто зазначити, що такі тенденції мають несприятливий вплив на результати фінансової діяльності банків, породжують певні труднощі для кредиторів і позичальників, ускладнюють діяльність з організації та управління банку, провокують недовіру з боку населення до банківської системи та стримують відновлення кредитування реального сектору економіки України.

За оцінками НБУ, економіка України в 2022 році скоротилася приблизно на 30%. За даними перс-служби НБУ зафіксовано збільшення частки непрацюючих кредитів (NPL) в банківському секторі України. Так, загальний обсяг проблемних кредитів у банківській системі становить 429,5 млрд грн.

У лютому 2023 року обсяг непрацюючих кредитів фізосіб включно з ФОПами становив 72,8 млрд грн або 32,4% портфеля кредитів фізособам. За рік, тобто порівняно з лютим 2022 року, обсяг NPL фізосіб зріс на 28,4 млрд грн або на 64.%. Водночас кредитний портфель фізосіб становить 20% сукупного

портфеля, а NPL фізосіб – 17% сукупних NPL. Ці показники є ознакою негативного тренду, так як обсяг непрацюючих кредитів зростає [1].

Найбільша частка NPL зосереджена в Приватбанку –188,1 млрд грн, що становить 43,8% прострочених кредитів в усіх банках (станом на 01.12.2022 р.). У 2022 році обсяги проблемних позик найбільше росли в держбанках: в Ощадбанку – на 26,46 млрд грн, в Укргазбанку – на 15,53 млрд грн. Найбільше відносне зростання NPL порівняно з обсягом проблемних кредитів до 24 лютого – у банків з іноземним капіталом. У деяких установах воно перевищило 540%.

Бізнес і населення наразі не готові виплачувати високі відсоткові ставки та брати на себе додаткові зобов'язання в умовах війни.

На нашу думку, кредитне замороження можна пом'якшити за допомогою росту кредитування агросектору держбанками, зокрема через механізм бюджетної програми підтримки «Доступні кредити 5-7-9%».

Обсяг пільгових кредитів від держави уже сягнув третини від усіх залишків за корпоративними кредитами банків у національній валюті.

На рівень проблемної заборгованості банківських установ мають змогу впливати такі суб'єкти:

- держава (в особі Національного банку, інших контролюючих органів та установ, комітети Верховної Ради України, Кабінет Міністрів України);
- банківські установи (в особі акціонерів, членів правління, аналітичних підрозділів);
- спілки та інші об'єднання банківських установ, покликані відстоювати інтереси кредиторів з окремих питань.

Зазначені суб'єкти можуть брати пряму чи опосередковану (через своїх представників) участь у розробці регламентуючих документів, спрямованих на регулювання проблемних активів банківських установ держави. Проте, головним регулятором кредитних відносин в Україні є держава. Тому, на нашу думку, держава не може стояти осторонь і віддати питання проблемних кредитів на розсуд банку та позичальника.

Однією з таких перших законодавчих ініціатив було введення «кредитних канікул». Їх суть полягає в тому, що протягом воєнного стану та 30 днів після його завершення позичальник у разі прострочення звільняється від штрафу, а також нарахувань за ст. 625 Цивільного кодексу України (3 % річних та

інфляційні втрати). Банки зобов'язані самостійно списати всі нараховані штрафні санкції для всіх позичальників, а також немає необхідності подавати відповідну заяву.

Також банки в індивідуальному порядку запроваджували додаткові заходи підтримки. Наприклад, відтермінували повернення кредиту, якщо строк його повернення припав на воєнний стан або ж пропонували списання частини заборгованості у разі погашення 80% і більше кредиту.

Другим кроком держави на захист позичальників стало обмеження звернення стягнення на іпотечне майно в рахунок погашення кредиту.

Так, протягом воєнного стану та 30 днів після нього банки:

- не можуть звертати стягнення на іпотечне майно в позасудовому порядку (набувати право власності або здійснювати продаж третій особі);
- не можуть виселяти мешканців з іпотечного майна;
- іпотечне майно не може продаватися на електронних торгах для виконання рішення суду про звернення стягнення на предмет іпотеки [2].

Тобто на сьогодні звернення стягнення на іпотечне майно призупинене. Банк може лише отримати рішення суду про звернення стягнення на іпотечне майно. Виконання такого рішення поки не можливе, але якщо рішення суду отримане, то відразу після скасування заборони на стягнення банк може виселяти та забрати житло. Проте, це стосується лише споживчих кредитів, тобто кредитів населення. На бізнес-кредити таке обмеження не поширюється.

Значні обсяги поганих кредитів у банківських портфелях можуть обмежити можливості банків кредитувати відбудову української економіки. Для того, щоб перекрити збитки, які банківським активам завдала війна, вони намагатимуться максимізувати свої прибутки, зокрема підвищуючи вартість кредитів.

Після закінчення активних бойових дій більшість банків очікує докапіталізація. Режим регуляторних послаблень зберігатиметься ще тривалий час.

Отже, можливості банків видавати позики після війни в більшій мірі залежатимуть від обсягів міжнародних інвестицій в економіку та отримання репарацій, тому, на нашу думку, високий рівень NPL у банківських портфелях не зможе призупинити кредитування.

Список використаних джерел

1. Зруйноване війною житло та «прощені» кредити: що пропонують банки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/29/698578/>
2. Кредити та іпотека під час війни. URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/litigation/krediti-ta-ipoteka-pid-chas-vijni/>

Полякова М.О., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, II курс
Державний податковий університет

АДАПТИВНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Історично гроші та банківську систему називають кровоносною системою економіки. Рух коштів, швидкість виконання платежів, надійність банківської системи визначають стан економічного організму. Злагоджена та безперебійна робота фінансового сектору під час військових дій є вирішальною, ніж в мирний час.

Особлива роль банківської системи як складової економічної інфраструктури полягає у :

- формуючи грошову пропозицію, банківська система впливає на рівень інфляційних очікувань в економіці;
- перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів і трансформація їх у функціонуючий капітал банками виступають головними чинниками розвитку реального сектору, сприяючи найбільш ефективному використанню коштів;
- депозитна діяльність банків, яка відображає схильність населення до зберігання, впливає на перебіг усіх мультиплікативних макроекономічних процесів;
- банківська система є свого роду "інформаційним центром", акумулюючи інформацію про стан справ у реальному секторі. Банки в своїй поточній діяльності проводять аналіз процесів, що характеризують стан та розвиток виробничої сфери; спеціальні підрозділи банківської системи здійснюють моніторинг підприємств з метою отримання незалежних і оперативних оцінок економічної кон'юнктури ринку, фінансового становища

підприємств і їх інвестиційних потреб. Це дозволяє вдосконалювати операційні процедури й інструменти грошово-кредитної політики, а також підвищувати її ефективність, що істотно впливає на стан економіки країни.

Банки відповідають за забезпечення платежів населення та бізнесу, а вільні кошти бізнесу та значна частка заощаджень населення зберігаються на рахунках у банках. А це дозволяє банкам використовувати ці кошти для кредитування. Україна воює проти агресора вже майже 50 днів. Незважаючи на шок, наша банківська система витримала удар із досить ліберальними для такого часу обмеженнями. Національному банку України вдалося створити умови для належної роботи банків у надскладних умовах збройної агресії росії. Всі рішення ґрунтуються на трьох ключових принципах:

- захист інтересів клієнтів банків, перш за все вкладників. Вони мають зберігати доступ до власних та кредитних коштів, платежів і переказів;
- підтримання діяльності банків та їх ліквідності. Негативний тимчасовий вплив бойових дій на показники діяльності банків не має призводити до визнання найбільш постраждалих з них неплатоспроможними. Такі фінансові установи за потреби матимуть час на відновлення фінансової стійкості після припинення воєнного стану;
- чесне відображення реального фінансового стану банків. Якими б не були збитки за результатами війни, їх не можна приховувати шляхом "прикрашання" звітності. Дуже важливо бачити справжню картину. Без цього складно буде впровадити ефективний план оздоровлення банківської системи після завершення війни [1].

Існуюча військова криза показала, що українська банківська система є інституційно керованою і функціонує навіть тоді, коли бойові дії точаться майже по всій території країни. Завдяки адекватній політиці НБУ навіть у нинішніх складних умовах банки мають запас високоліквідних активів для забезпечення всіх безготівкових розрахунків і розрахунків за депозитами населення.

За даними заступника голови НБУ Ярослава Матузка, з початку війни до 31 березня приріст залишків на рахунках клієнтів склав 28,1 млрд грн в еквіваленті (за коштами юридичних та фізичних осіб у всіх валютах за фіксованим курсом). Гривневі вклади населення з початку війни зросли на 18%. Щоправда, громадяни здебільшого акумулюють їх на гривневих поточних

рахунках, а термінові та валютні вклади скорочуються. За юридичними особами спостерігається падіння залишків, оскільки основна частина їх коштів пішла на виплати зарплат та податків, а майже 86% підприємств зараз або припинили роботу, або змушені були скоротити обсяги своєї діяльності через війну [2].

Також додатковою підтримкою для банків є класичне заставне та запроваджене Національним банком бланкове рефінансування терміном до одного року. Національний банк за потреби здійснює підкріплення банків готівкою без обмежень. Досягнути це вдалося завдяки важливим рішенням регулятора з початку війни, серед яких:

- Розрахункова система електронних платежів працює стабільно.
- НБУ залишив на довоєнному рівні облікову ставку і ухвалив рішення щодо підвищення ліквідності банківської системи шляхом зменшення вимог стосовно формування резервів.
- Послабив обмеження на валютні операції, незважаючи на війну [3].

Банківська система має велике значення для ефективного здійснення грошово-кредитної політики та виконує багато важливих функцій для економіки. Її особлива роль полягає в забезпеченні стабільного економічного зростання, розширенні можливостей підприємств щодо залучення фінансових ресурсів, у збереженні і примноженні заощаджень громадян. Саме тому виникає необхідність здійснювати банківське регулювання. Органи банківського нагляду повинні чітко визначати методи, за допомогою яких має бути досягнута стабільність банківської системи, ефективне функціонування банків та розвиток економіки.

Отже, бачимо, що банківська система миттєво адаптувалася до ситуації, що склалася. У відносно мирних регіонах фінансові установи поступово починають розширювати кредитування роздрібною торгівлі, логістики, середнього та малого бізнесу. Загалом подальша поведінка банківського сектора залежатиме від ситуації на фронтах, політичної обстановки в Україні та світі, а також міри реальної підтримки світової спільноти української держави. Після закінчення війни за грамотного стимулювання бізнесу дуже актуальним стане кредитування всіх галузей економіки, пов'язаних із відновленням України.

Список використаних джерел

1. Економічна правда: “Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни”. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/>
3. MIND: Банківська система України, десять днів війни. URL: <https://mind.ua/publications/20237142-bankivska-sistema-ukrayini-desyat-dniv-vijni>

Соловей О.І., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, IV курс
Державний податковий університет
Сокирко О.С., к.е.н., доцент,
Державний податковий університет

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Банки є важливим інститутом ринкової економіки, відповідальним за організацію фінансових потоків і відіграють ключову роль у фінансово-кредитному обслуговуванні економіки. Вони є основним джерелом кредитних ресурсів країни, що забезпечує стабільність економічної системи та грошовий потенціал. За останні три роки спостерігається тенденція до скорочення банківських установ, що демонструє табл. 1

Таблиця 1

Динаміка кількості банківських установ 2019-2021 рр.

Рік	Кількість банківських установ	Зміна
2019	76	-
2020	73	-3
2021	71	-2

Джерело: побудовано автором [4]

Вночі 24 лютого 2022 року, Україна стала місцем повномасштабного вторгнення росії, що миттєво змінило життя кожного громадянина України. Агресор веде активну війну проти нашої культури та нашого народу, спричиняючи смерть цивільних жителів і руйнуючи міста. Ця війна має вплив на всі сфери життя України, включаючи банківську систему, яка залишається вразливою до зовнішніх факторів. До них відносимо: економічні, політичні та правові. Зміни в кредитних відносинах, обліковій ставці, операціях з валютою

та ставках за депозитами, викликані війною, підривають стабільність банків та зменшують їх кількість в Україні.

На всій території України був введений військовий стан, Національний Банк України ввів обмеження на роботу банківської системи. Ці обмеження вплинули на операції фізичних осіб та на діяльність суб'єктів господарювання і були спрямовані на стабілізацію роботи банківської та фінансової системи в цілому. Перелічимо найважливіші обмеження, які було введено [1]:

- обмежено транскордонний рух капіталу та зафіксовано валютний курс;
- банкам заборонено виплачувати дивіденди;
- введено «кредитні канікули» для позичальників;
- спрощено низку вимог до операційної діяльності;
- НБУ не застосовуватиме заходів впливу за порушення банками вимог щодо подання звітності, якщо ці порушення виникли після 24 лютого [1].

Сьогодні основними завданнями, які стоять перед Національним Банком України є створення оптимальних умов для виконання банками своїх функцій та обслуговування населення в умовах війни. Таким чином, зменшуючи негативний вплив військової агресії на банківську систему. До основних ризиків з якими стикнулася банківська система під час війни відносимо такі [2]:

- зріс макроекономічний ризик, який виражається значним спадом економіки та дефіцитом бюджету;
- відбулося зростання ризику капіталу – капітал з початку війни змінився незначно, але якщо війна буде довгою, ризик посилиться;
- зріс кредитний ризик, що пояснюється падінням доходів населення, припиненням роботи підприємств;
- підвищився валютний ризик, але фіксація обмінного курсу та збалансовані валютні позиції поки його стримують;
- ризик прибутковості вважається високим через збитки за кредитами та відрахування до резервів за кредитними збитками [2].

До початку війни кредитні операції (табл.2) були одними із найбільших та затребуваних серед інших банківських операцій. Завдяки кредиту підприємці залучали додаткові ресурси для розширення виробництва та задоволення господарських потреб. З ін. боку, населення залучало кошти на особисті потреби.

Таблиця 2

Кредитні операції банків у відсотковому вираженні протягом 2019-2021 рр.

Рік	СГ грн.	СГ ін.в.	ФО грн.	ФО ін.в.
2019	100%	100%	100%	100%
2020	96%	73%	100%	69%
2021	114%	67%	123%	54%

Джерело: побудовано автором за [4]

У зв'язку із війною кредитний ризик став одним із найбільш значних, остаточні обсяги втрат від якого можна буде підрахувати лише з часом, тому що значна частина територій України окупована. На цих територіях не працюють підприємства, багато людей виїхали за кордон, багато втратило роботу, не маючи змоги сплачувати відсотки за кредитами та виконувати свої зобов'язання перед банками [3].

НБУ акцентував увагу на високих ризиках незабезпеченого споживчого кредитування через залежність від платоспроможності позичальників. Обсяги споживчого кредитування демонструє табл. 3.

Таблиця 3

Обсяги споживчого кредитування у відсотковому вираженні протягом 2019-2021 рр.

Рік	Державні	Іноземні	Приватні	ПриватБанк	Усі банки
2019	100%	100%	100%	100%	100%
2020	116%	99%	132%	92%	105%
2021	164%	122%	181%	108%	134%

Джерело: побудовано автором за [4]

Під час «кредитних канікул» втрати банків були непомітними. Але ці ризики реалізуються під час поступового відходження від «кредитних канікул» та повернення до звичного графіку платежів. Для нормального відновлення роздрібного кредитування необхідна стабілізація доходів населення та економічної ситуації в Україні, але це можливо лише при умові припинення російської військової агресії. Саме тому, банки намагаються адаптуватися та виконувати свої функції в умовах які склалися в країні. З 1 червня «кредитні канікули» припинились у багатьох банках України. Кожен банк індивідуально надає пільги позичальникам, які ще сплачують за своїми позиками [2].

До війни облікова ставка НБУ складала 10 %. В червні НБУ ухвалив рішення про підвищення облікової ставки до 25% річних, тобто у 2,5 рази. Зауважимо, що найближчим часом це може призвести до зростання ставок як за депозитами так і за кредитами. Деякі банки вже почали підіймати ставки за депозитами, щоб замінити значні обсяги кредитів рефінансування [2].

Отже, економічна ситуація в Україні зазнає серйозних змін через повномасштабну війну, яку веде росія. Це ввело нові обмеження та зміни в правила роботи банківської системи України. Передусім ретельний нагляд Національного банку України дозволив банківській системі успішно витримати випробування війною та зберегти стабільну ліквідність. Країни-партнери та міжнародні організації підтримали Україну фінансово в цей важкий час. Але країна повинна не забувати про цінову стабільність та утримання максимальної зайнятості населення та виплату гідної заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп : постанова Правління Національного Банку України від 25 лютого 2022 р. № 23. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_25022022_23
2. Національний Банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 14.03.2023)
3. Щодо обслуговування споживчих кредитів: лист Національного Банку України від 14 квітня 2022 р. № 21. URL: <https://document.vobu.ua/doc/11315>
4. Банківський сектор України. (Листопад 2021). Огляд банківського сектору [PDF]. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2021-11.pdf?v=4 (дата звернення: 14.03.2023)

Сус Л. В., к.е.н., доцент

Сус Ю. Ю., к.е.н., доцент

Поліський національний університет

ФІНАНСОВІ ІНКЛЮЗІЇ У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Банківська система сьогодення є найбільш динамічною частиною фінансового сектору. Пандемія коронавірусу, яка охопила світ в 2020 році та повномасштабне вторгнення російських військ в Україну на початку 2022 року ще більш підтвердили необхідність удосконалення банківського обслуговування з впровадженням нових банківських послуг на тлі фінансової інклюзії. В процесі розпочатого реформування банки все частіше виступають віртуальними операторами зв'язку, більше того стають своєрідними ІТ-центрами фінансових інклюзій.

Останні тренди розвитку банківництва у світі демонструють поступовий перехід від продуктоорієнтованого підходу організації банківської діяльності до клієнтоорієнтованого. Головиним акцентом в стратегіях українських банків є орієнтація на максимальне задоволення потреб клієнта та розширення асортименту наданих йому послуг за рахунок цифровізації банківських продуктів. Сучасні умови жорсткої конкуренції в банківському середовищі визначають не тільки рівень наданих послуг, а й рівень розробки новаторських технологій та ідей, які збільшують ступінь участі суспільства в цілому, кожного громадянина зокрема, спрощують процес взаємодії клієнтів з банком на основі інклюзії, тобто доступності [1, с. 44].

Станом на 2020 рік 37 % дорослого населення не мали банківських рахунків. В країнах з високим рівнем фінансової інклюзії даний показник є близьким до 0 %, наприклад Скандинавські країни та Великобританія [2]. Впродовж останніх років в Україні триває процес активного залучення банками клієнтів, зокрема за рахунок надання послуг мобільного банкінгу та дистанційного обслуговування (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка відкриття банками рахунків клієнтам в Україні

Показник	2019 р.	2020 р.	2021р.
Кількість рахунків, млн штук	119,1	124,7	141,9
юр. особи	4,7	5,4	5,6
в.т.ч. обслуговуються дистанційно, %	36	74	79
фіз. особи	114,4	119,3	136,3
в.т.ч. обслуговуються дистанційно, %	н/д	46	64

Джерело: Річний звіт НБУ за 2019, 2020, 2021 рр. [3].

За даними НБУ бачимо, що впродовж 2019-2021 рр. кількість рахунків в банках щороку зростає. Абсолютний річний приріст у 2020 р. склав 5,6 млн рахунків, а в 2021 р. – 17,2 млн рахунків, а саме по суб'єктам господарювання приріст на 7%, фізичним особам – на 14%. Важливим показником підвищення рівня банківської інклюзії в країні є частка клієнтських рахунків, які обслуговуються дистанційно. За результатами 2021 року 79 % рахунків юридичних осіб та 64 % рахунків фізичних осіб обслуговуються дистанційно. За 2021 р. річний приріст частки дистанційного обслуговування серед суб'єктів господарювання становить 6%, а фізичних осіб – 39 %.

Зауважимо, що у банківській системі України є тренд не просто на мобільність, а на цифровізацію. Інструменти віддаленої ідентифікації та верифікації стають все популярнішими серед населення України. Так, державна система віддаленої ідентифікації BankID Національного банку дає можливість фізичним особам, які є клієнтами банків, отримати доступ до значного спектра цифрових послуг (державних, банківських, фінансових та інших) [3]. Впродовж 2019-2021 рр. система BankID НБУ активно розвивалася (рис. 1).

За даними НБУ понад 99,6 % населення, у яких є рахунки в банках України, мають змогу отримувати різного роду послуги на дистанційній основі, використовуючи Систему BankID. Завдяки співпраці Національного банку з Міністерством цифрової трансформації України у 2021 році клієнти банків змогли отримати швидкий доступ до мобільного додатку “Дія” [3].

З іншого боку, для високого рівня фінансової інклюзії лише ІТ технологій в банківській сфері не достатньо, потрібно вчити клієнтів використовувати ці технології. Недостатньо просто запропонувати. Це вимагає посилення фінансової грамотності населення, вимагає тренування, часу для того, щоб

здійснювати запропонований алгоритм за послугою. Функція підвищення фінансової грамотності лежить в компетенціях центральних банків.

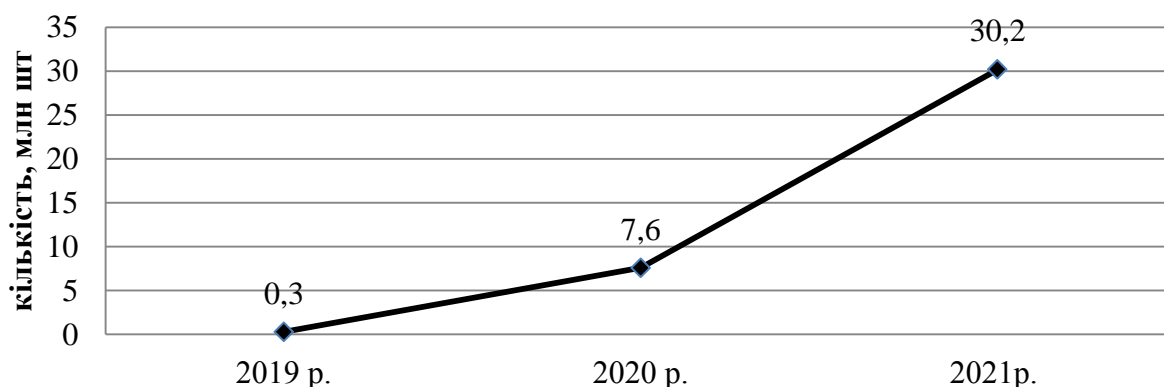

Рис. 1. Динаміка ідентифікацій в системі BankID НБУ за 2019-2021 рр.

Джерело: Річний звіт НБУ за 2021 р. [3].

Національний банк України ще у 2015 р. відкрив проєкт з популяризації безготівкових розрахунків, визначивши тим самим фінансову інклюзію як один із своїх пріоритетів. Аналіз індикаторів підвищення рівня фінансової інклюзії свідчить, що стратегія НБУ у даному напрямі реалізується наступним чином: забезпечується розвиток платіжної інфраструктури шляхом переведення транзакцій в електронні канали, поширення використання міжнародних та національних платіжних систем, ознайомлення населення з перевагами та прогресивними видами безготівкових розрахунків [1, с. 45].

Упродовж 2019-2022 рр. система електронних платежів НБУ працювала ефективно та надійно, забезпечуючи високий рівень безпеки її учасникам. Одночасно розвивається ринок платіжних карток, який сприяє поширенню безготівкових розрахунків (рис. 2).

Упродовж 2019-2021 рр. обсяг безготівкових операцій збільшувався. Так, в 2021 р. кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих банками України, досягла 7,0 млрд шт., що на 35 % більше ніж в 2020 р. та на 69 % більше ніж в 2019 р.

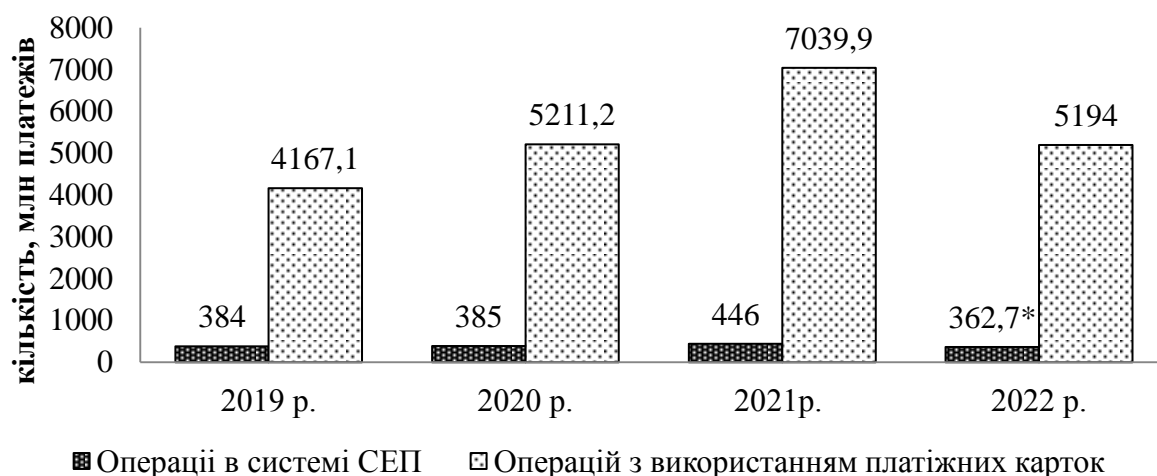

Рис. 2. Динаміка кількості безготівкових операцій в 2019-2022рр.

* дані за травень-грудень 2022 р.

Джерело: Річний звіт НБУ 2019, 2020, 2021 рр. [3].

Отже, цифровізація у вітчизняному банківництві стає трендовим напрямком, і банки активно впроваджують різного роду продукти, спрямовані на швидкість і зручність в отриманні послуг клієнтами. Тож саму цифровізацію в банківському секторі слід розглядати як інструмент підвищення продуктивності, що впливає не лише на підвищення якості банківського обслуговування і зменшення собівартості послуг та обсягів готівкового обігу, а й оптимізує інформаційні потоки, сприяє консолідації обліку і звітності у банках. Важливу роль в цих процесах відіграє фінансова інклюзія, яка зумовить вигоди не лише для банківських клієнтів, а й в економіці країни. Важливо, що на рівні держави фінансова інклюзія в цілому має забезпечуватись ринковими механізмами, насамперед мотивацією, а не адміністративними методами та важелями.

Список використаних джерел

1. Клименко Д. Б. Фінансові інклюзії у банківській практиці. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2020. Вип. 4. С. 43-51.
2. Близько 40% населення України не має банківських рахунків. *FinClub*. URL: <https://finclub.net/ua/news/blyzko-40protsent-ukraintsiv-ne-maiut-bankivskykh-rakhunkiv.html>
3. Річний звіт. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/>
4. Захаркін, О.О., Боронос, В.М., Захаркіна, Л.С., Тверезовська, О.І. Фінансова інклюзія як драйвер забезпечення фінансової безпеки України. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2019. №1, с. 43-52. URL: <https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/uk/1-2019-6>

Черняк К.О., здобувачка вищої освіти другого
(магістерського) рівня, II курс
Коляда Т.А., к.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Банківському сектору належить визначальна роль у фінансово-кредитному забезпеченні економіки та грошовому потенціалі для стабільності економічної системи. Зрозуміло, що військова агресія стала причиною кардинальних змін та обмежень діяльності банківського сегменту, вплинувши як на кредитні відносини, облікову ставку, так і на операції з валютою.

Зазначимо, що українська банківська система працює в умовах обмежень, які встановлені Постановою Правління НБУ №18 від 24.02.2022 року “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” [1]. Але, попри всі форс-мажорні та, часом, неочікувані події, Національний банк України оперативно реагує на всі виклики часу, запроваджуючи ефективні дії для належного функціонування відповідного сектору. В перші дні повномасштабного вторгнення росії Національним банком було запроваджено:

- обмеження на зняття готівки, з метою збереження ліквідності, а також збільшення можливості для поповнення банків готівкою та введено бланкове рефінансування
- заборона виплачувати дивіденди за 2021 рік, щоб забезпечити стійкість фінансових установ
- зміни правил оцінки кредитного ризику банків, для зваженого відображення “кредитних канікул”, які банки пропонують клієнтам [2].

Так, за майже 13 місяців повномасштабної війни лише 6 банків покинули ринок: це Мегабанк, Банк Січ та Ibox Bank, а також Промінвестбанк, Банк Форвард та МР Банк, які належали російським акціонерам. Такий невисокий показник ліквідації банків був досягнутий, завдяки тому, що в 2015-2016 роках відбувалися процеси санації банківського сектору та, так званий “банкопад”. Завдяки чому у споживачів сформувалась довіра до банків, яка дозволила в критичній ситуації оминати ажіотажу на вилучення власних коштів, та як наслідок, зберегти ліквідність цього сектору [3].

Але, спостерігаємо активне зростання банківських активів на 17,9% через вимушену емісію гривні НБУ, з метою здійснення покриття нових бюджетних потреб, а саме на воєнні та соціальні видатки. Зниження показників відбувається і в розділі чистих кредитів. Цілком логічно, що ні бізнес, ні населення наразі не готові платити високі відсоткові ставки, тим паче, брати на себе додаткові зобов'язання. Збільшується лише гривневе корпоративне кредитування, яке забезпечується програми державної підтримки, такою як “Доступні кредити 5-7-9%” [2].

Відбувається і розбалансування в зростанні портфеля депозитів. Загальний обсяг коштів в банках збільшився на 31%, це спричинено концентрацією невикористаних виплат військовим, робітниками державного сектору та переміщеними особами, які акумулюються на поточних рахунках. Також, важливим іспитом є протидія дезінформації. З масовими обстрілами відбуваються і спроби свідомої дестабілізації ситуації шляхом інформаційних атак у соціальних мережах та в окремих ЗМІ із сумнівною репутацією, спрямованих як на окремі банки, так і на Національний банк, як регулятора [3].

На сьогодні, звичайно, складно визначити конкретні тенденції перспектив банківської діяльності, але серед учасників цього процесу спостерігаються оптимістичні настрої. Попри всі труднощі, які призводять до незадовільних показників витрат і доходів, збільшення частки непрацюючих кредитів, залежності від рефінансування, банки продовжують свою діяльність. Завдяки професійній діяльності менеджменту та оптимізації витрати, ця галузь “тримається на плаву”.

Підсумовуючи, агресія РФ проти України стала початком чималих випробувань для вітчизняних банків, які вони професійно прийняли. Національний банк запровадив низку постанов, завдяки яким вдається підтримувати роботи банківської та фінансової систем. Як наслідок, в умовах невизначеності та ризиків, банки продовжують працювати, своєчасно виконують свої зобов'язання, безперебійно обслуговують клієнтів та надають послуги на всій території України, навіть у містах запеклих боїв.

Список використаних джерел

1. Постанова Правління Національного банку України “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” від 24.02.2022 №18

2. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru>

3. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697976/>

Шекета Є. Ю., к.е.н., викладач
*Івано-Франківський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування*

РОБОТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Останній рік змусив нас на багато речей поглянути інакше. Відбулася переоцінка цінностей у новій системі координат як на рівні окремого індивіда, так і на рівні державної та місцевої влади, а також державних установ і урядових структур. Вектор руху всіх, безперечно, змінився. Головним пріоритетом стало бажання втриматися, не припинити свою діяльність і якомога більше допомагати Збройним Силам України, роблячи свій невеличкий вклад у нашу спільну перемогу. Не винятком стала і банківська система України, яка з перших днів повномасштабної війни відчула на собі її наслідки, але вистояла, швидко перенаправивши свою діяльність у потрібне русло.

Не тільки банківська система, але і приватний сектор економіки та всі державні структури України швидко оговтались від “шоку” війни, і пристосувались до роботи в надзвичайних умовах. Безперебійна робота банківської системи України була забезпечена навіть в осінньо-зимовий період поточного року, коли вся країна потерпала від масових ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі та вимкнень електроенергії. У найважчий період фінансова система нашої країни витримала. В цей час в цілях безпеки та захисту національної валюти НБУ увів певні обмеження на здійснення розрахункових операцій в іноземній валюті, а також запровадив підвищення облікової ставки для стримування інфляції в середині країни.

НБУ за поточний рік послабив вимоги для роботи комерційних банків, що дозволило стабілізувати їхню роботу в кризовий надважкий період, натомість

останні зуміли перенаправити свої резерви на кредитування важливих для української економіки галузей.

Ренкінг фінансової надійності банків України за 4 квартал 2022 року наступний: АТ “СЕБ Корпоративний банк”, АТ “ІНГ Банк Україна”, АТ “УкрСиббанк”, АТ КБ “Приватбанк”, АТ “Сітібанк”, АТ “ОТП Банк”, АТ “Дойче Банк ДБУ”, АТ “Кредобанк”, АТ “Райффайзен Банк”, АТ “Ідея Банк”. Найвищий індекс FinScore "A" свідчить про мінімальну ймовірність настання несприятливих фінансових наслідків. На цей раз за підсумками 4 кварталу 2022 року його отримали дев'ять банків з іноземним капіталом і державний Приватбанк [1].

Стабілізувавши ситуацію банківської системи, все ще існує ряд проблем, з якими комерційні банки стикнулися за рік війни, а саме:

- скорочення кількості відділень;
- зниження доходів відносно витрат;
- зростання кількості “заморожених” кредитів;
- масова міграція українців (потенційних клієнтів) за кордон;
- зменшення кваліфікованого персоналу через міграцію чи мобілізацію.

Активне впровадження цифровізації та онлайн банкінгу в діяльність банківської системи України відбувалося впродовж останнього десятиліття, проте війна прискорила цей процес. В середньому 10 – 35 відділень закрив кожен комерційний банк України за рік війни, і для того, щоб не втратити своїх клієнтів, все більше банків розширюють функціонал інтернет банкінгу, пропонують дедалі більше фінансових послуг без необхідності відвідувати відділення банку.

Це пов'язано, по-перше, із необхідністю скорочення витрат банків, тому що прибутків, таких як були раніше, просто нема. По-друге – це пов'язано зі зниженням бізнес-активності клієнтів. І з тим, що в нас понад 10 млн. громадян вже виїхало за кордон. Проте на територіях, звільнених від тимчасової окупації, відділення відновлюють роботу [2].

Війна триває і українському банківському сектору необхідно шукати резерви залучення нових клієнтів, в першу чергу через спрощення і покращення системи власного обслуговування, гарантування фінансової безпеки для своїх клієнтів, продовження активної кредитної політики попри високі ризики в

період триваючої війни, забезпечення високих відсоткових ставок за депозитними вкладками клієнтів банку.

Зручний сервіс та послаблення вимог, як онлайн так і офлайн обслуговування, – це той напрям, у який найбільше потрібно спрямувати свої зусилля комерційним банкам. При цьому високим залишається питання внутрішньої та зовнішньої безпеки як банківських ресурсів, так і особистих заощаджень клієнтів банку. Дедалі більше напрацювань банків спрямовані саме на розробку сайтів, мобільних застосунків та інтернет продуктів, для того щоб навіть у період війни забезпечити зручний онлайн сервіс для своїх клієнтів. Розробка надійних захищених банківських програм і сервісів з високим ступенем захисту та ідентифікації клієнта дозволять банкам не втратити своїх клієнтів із числа внутрішньо переміщених осіб як в середині країни, так і за кордоном, з якими зберігається можливість виключно дистанційної співпраці.

Український банківський сектор знаходиться в дуже жорсткому і напруженому становищі, так як готується до роботи та складних ризиків в умовах продовження війни. Головне завдання банківського сектору – гарантувати стабільну роботу, вчасно здійснювати розрахунково-касове обслуговування та забезпечувати комфорт і безпеку для фінансових ресурсів своїх клієнтів.

Список використаних джерел

1. Головні тенденції банківського ринку за 12 місяців війни. Економічна правда. Електронний ресурс / URL: <http://surl.li/gmifa>
2. Слущкий Б. Як війна змінила роботу банківської системи України. УНІАН: інформаційне агентство. Електронний ресурс / URL: <http://surl.li/cwxdm>

ПАНЕЛЬ 10
СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ
СТРАХОВОМУ ПРОСТОРИ
PANEL 10
PROSPECTS FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE
AND HIGHER ECONOMIC EDUCATION

Борисюк О. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Застосування сучасних технологій у фінансовому секторі виступає важливим чинником майбутнього розвитку компаній та їхньої конкурентоспроможності. Сфера страхування проходить зараз етап активного освоєння нових технологій. В даний час будь-який клієнт тієї чи іншої організації легко знайде в Інтернеті рейтинги з різних видів страхування. Крім того, різні веб-додатки можуть дозволити страхувальникам здійснювати онлайн-розрахунки каско та інших видів страхування в Інтернеті, замовити доставку полісу та договору додому кур'єром, а також оплатити надання послуги онлайн.

Впровадження цифрових технологій на ринку страхових послуг сприяє фінансовій та інформаційній безпеці, соціальній стабільності та ефективному задоволенню потреб страхувальників [1, с.65].

Близько 93% страховиків використовують нові цифрові технології у процесі комунікацій зі страхувальниками та застрахованими особами. Найчастіше застосовуються технології інтернет-систем (організація особистого кабінету, чати та ін.), а також електронний документообіг. Крім того, використовуються пріоритетні цифрові технології, такі як нові виробничі технології (наприклад телематика, телемедицина), інтернетизація бізнес-процесів, великі бази даних, технології штучного інтелекту. Водночас рівень впровадження цифрових технологій у вітчизняних страхових компаніях не

перевищує 20%. Основними причинами низького рівня розвитку цифровізації страхового ринку, на думку страховиків, є висока вартість нових цифрових технологій (50%), відсутність попиту на оцифровані страхові програми (47%) та недостатня адаптація цифрових технологій для страхових послуг (47%) [2, с. 77].

Цифровізація страхових операцій, дистанційне врегулювання збитків, впровадження цифрових страхових продуктів, сумлінна конкуренція на страховому ринку, розширення електронних каналів продажу сприяє розвитку страхового бізнесу в умовах цифрової економіки. Страхування дозволяє мінімізувати інформаційні та технологічні ризики, що забезпечує захист інтересів страхувальників від ризиків фінансових технологій. Натомість недостатній розвиток страхових механізмів управління ризиками, процедур електронного врегулювання збитків в умовах впровадження цифрових технологій не дозволяє повною мірою реалізувати поставлені завдання у сфері фінансових технологій. Цифрові інновації та технології допоможуть змінити важливі процеси між учасниками страхових відносин, знизити рівень недовіри учасників ринку, на що в першу чергу спрямована технологія блокчейн. Блокчейн, або розподілена інформація за допомогою ІТ-технологій, стала затребуваною в індустрії фінансових послуг завдяки її потенціалу можливої фіксації будь-яких дій, що дозволяють перетворити інформацію для спільного використання даних та безпеки [3, с. 55].

Впровадження цифрових технологій, і навіть реалізація штучного інтелекту на страховому ринку, спрямовані на клієнтоорієнтований підхід у проведенні страхування з урахуванням конкретних страхових потреб. Згідно з аналізом McKinsey, на страхування в майбутньому будуть впливати чотири основні технологічні тренди, пов'язані зі штучним інтелектом: зростання даних мережевих пристроїв; розвиток робототехніки; створення екосистеми даних; розвиток когнітивних технологій [4, с.190].

Безперечно, розвиток страхового ринку залежить від ефективного впровадження цифрових страхових технологій, що дозволяють конкурувати зі світовими інноваційними технологіями, що забезпечують інформаційну безпеку на глобальному просторі. Цифрове страхування значно підвищує доступність страхових послуг та знижує витрати на укладання, обслуговування договорів страхування та врегулювання збитків [5, с.170]. Використання

цифрових технологій у страхуванні сприяє оперативності виплат у разі настання страхових випадків, підвищення якості обслуговування страхувальників, ефективного страхового захисту споживачів страхових послуг. Крім того, інноваційні страхові технології є одним із основних факторів у реалізації стратегічних завдань модернізації фінансового ринку.

Таким чином, під впливом сучасних умов цифровізація страхового сектора протікає активно, охоплюючи дедалі ширші групи клієнтів, трансформуючи традиційні послуги та послуги, змінюючи формат взаємодії між учасниками відносин. Значним імпульсом цього процесу став розвиток дистанційного обслуговування клієнтів у зв'язку з появою та поширенням нової коронавірусної інфекції Covid19. Основними напрямками цифровізації у страхуванні стали: інтернетизація, індивідуалізація та діджиталізація. Вони мають на увазі використання нових інформаційних технологій не лише в роботі з клієнтами, а й у внутрішніх процесах діяльності страховиків.

Список використаних джерел

1. Карлін М.І., Борисюк О.В. Управління державними фінансами: навч. посіб. Луцьк: ПП Іванюк, 2013. 273 с.
2. Семилітко Д. Діджиталізація в дії: як цифрова трансформація бізнесу впливає на успіх компанії. *Аудитор України*. 2019. № 5. С. 76–79.
3. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 54–58.
4. Устенко М. Діджиталізація: основа конкурентоспроможності підприємства в реаліях цифрової економіки. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2019. № 68. С. 181–192.
5. Borysiuk, O., Datsyuk-Tomchuk, M. i Lipovska-Makovetska, N. 2020. Імперативи розвитку фінансового ринку України в умовах цифровізації. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2, 22. С.168–176. DOI:<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-02-168-176>.

Богач М.М., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

Лісевич-Залуцька М.Є., старший викладач

Львівський національний університет природокористування

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРАХОВИХ ПРОЦЕСІВ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Страховий ринок України формується за умов дійсних економічних можливостей як для самих страховиків, так і для страхувальників. Причинами цього є недосконала нормативно-правова база діяльності страховиків, неефективність податкового законодавства; низька платоспроможність страховика; відносна недовіра страхувальника до страховиків, невідповідна нормативною і законодавчою бази регулювання і державного контролю за діяльністю страхових організацій.

Досліджуючи структуру, склад та розвиток страхового ринку в Україні, можна дійти висновку, що цей сектор економіки стрімко та невпинно розвивається. За досліджуваній нами період зауважено низку позитивних зрушень таких як: зростання численості договорів, що уклалися, зростання обсягів страхових премій; збільшилися страхові резерви; суттєво зріс розмір мінімального статутного капіталу страховика; укрупнилися та злилися невеличкі страхові компанії, відбулася реструктуризація страхового ринку; зросла частка страхових премій у структурі внутрішнього валового продукту.

Але перед вітчизняними страховиками виникла низка проблем, які слід ґрунтовно досліджувати, науково обґрунтовувати та вирішувати.

В ринкових умовах та складних економічних перетвореннях суттєво підвищуються вимоги до фінансової надійності страховиків. Одним з чинників надійності страховика проявляється в розмірі його власних коштів, зокрема статутного капіталу. Тому завищені вимоги до розміру статутного капіталу є чи не найосновнішим кроком підвищення фінансової надійності страховика. Процеси підвищення капіталізації страховика є запорукою зміцнення його фінансової надійності та стійкості, а відтак і розвитку й розширення українського страхового ринку. Капіталізація страховиків є чи не найважливішим і першочерговим кроком щодо регулювання ринку фінансових

послуг, що призведе страховий ринок до більшої збалансованості та дасть можливість оцінювати його реальні показники.

Вивчивши зарубіжний досвід, бачимо, що формування національного та світового страхового ринків, перш за все, розпочинається з концентрації перестраховального і страхового капіталу, зміни існуючої структури, що спостерігаємо у злитті невеличких страхових і перестраховальних компаній.

В ринкових умовах є потреба у капіталі, особливо цього потребує перестраховання великих та унікальних ризиків. Це стає все поширенішим явищем, а зростання капіталу до нормативного рівня сприяє не лише розвитку процесів страхування, а й перестраховання.

А з другого боку, проводячи перестраховання, страховик зважає на розмір капіталу перестраховика.

Отже, збільшення капіталу страховика, його державне регулювання сприятиме як динамічному розвитку ринку страхування, його ефективності, збалансованості, так і ринку перестраховання. Одночасно вітчизняні страховики зможуть отримати перестраховальний захист на внутрішньому ринку.

Перестраховання частини ризиків у перестраховиків є одним з засобів підвищення фінансової надійності. В ринкових умовах це питання є досить актуальним. Неможливість створення збалансованого страхового портфелю та низька капіталізація страховика, а разом з цим і збільшення ризиків спонукає до наукового обґрунтування цього процесу та виникає потреба у практичних рекомендаціях з підвищення ефективності перестрахового ринку.

Ми пропонуємо підвищити існуючий норматив (10% від суми сплаченого статутного фонду і створених страхових резервів на останню звітну дату), що є необхідним для того, аби передати ризик на перестраховання. Зростання статутного капіталу до 1 - 1,5 млн. євро і, відповідно, зростання розмірів страхових резервів, дадуть можливість покроково підвищити норматив з 10 до 25%, що збільшить місткість як страхового, так і перестраховального ринків, і, як наслідок, підвищить їх фінансову стійкість.

Працюючи над дослідженням процесів перестраховання, бачимо, що з'являється необхідність доповнення переліку функцій перестраховання наступною: розширення страхового поля, враховуючи кумуляції ризиків;

Це є важливо, бо кумулятивні ризики призводять до збитків та втрати фінансової стабільності страховика. Кумуляцію ризиків слід врахуватись визначаючи величину власного утримання страховика та визначаючи частину ризику, який передається у перестраховування.

Страховик сам вирішує таке надважливе питання як оптимальне використання капіталу і сам визначає ліміт власного утримання. Щоб здійснювати перестраховування необхідно докладно вивчати, досліджувати і розробляти досконалі програми перестраховування, це позитивно вплине на розширення страхового поля. Такий процес повинен супроводжуватися інтеграцією національного ринку страхування до світового, що, в свою чергу, дасть змогу якісно та повно захистити національну економіку суб'єкти її діяльності. Але різноманітні "псевдострахові" схеми при страхуванні та перестраховуванні спричиняють ситуацію, що лише третина страхового ринку працює на вітчизняну економіку. Таким чином, такі процеси як перестраховування необхідно регулювати державою. Це видається можливим створивши спеціальну перестраховальну біржу та низку страхових цінних паперів, що дасть змогу розвиватися перестраховальній діяльності, активізує інвестиційні процеси та зміцнить фінансову надійності страховика, підвищить його конкурентоспроможності.

Оподаткування перестраховальних операцій також потребує оптимізації. Таким чином, функцію перестраховування доречно доповнити такою як функція податкового планування. Страхові премії, що передаються перестраховикам, відносимо до валових витрат, а це є важливим при окресленні об'єкту оподаткування (валового доходу страховика).

Доречним було би встановити єдиний податок як на страхову, так і на перестрахову діяльність, адже перестраховування ризиків є необхідним і без цього страховий ринок не може цивілізовано і динамічно розвиватись.

Актуальним на сучасному етапі є використання різноманітних економіко-математичних методів та моделей для прогнозування й оптимізації будь-яких процесів в економіці. Доречно використати імовірно-імітаційне моделювання, зокрема автоматичний метод, що дозволяє прогнозувати величину сформованого страхового та резервних фондів у будь який час з метою оптимізації процесів страхування та перестраховування. За допомогою

автоматичного методу страхувик у необхідний термін часу може контролювати та здійснювати моніторинг за величиною власного утримання страхувика.

Однією із важливих функцій перестраховування є те, що перестраховик надає прямому страхувику додаткові можливості щодо інвестиційної діяльності.

При дослідженні та аналізі інвестиційної діяльності страхувика виявлені тенденції розвитку та недоліки, що гальмують дані процеси. Враховуючи результати дослідження, можна дійти висновку, що більшість українських страхових компаній має в наявності значну частину неліквідних активів у структурі балансу. Фінансовий механізм страхових компаній не має достатньої ефективності функціонування для створення ліквідних активів. Оскільки основна частина активів страхових компаній України представлена цінними паперами, що передбачають отримання доходів, то посилення регулюючої ролі держави у забезпеченні необхідного рівня прозорості ринку цінних паперів, підвищення ліквідності, прибутковості та надійності первинного та вторинного ринків держпаперів, подальший розвиток ринку корпоративних облігацій, збільшення обсягів емісії облігацій та створення конкурентноздатної інфраструктури фондового ринку сприятиме розвитку та покращенню всього інвестиційного клімату України й інвестиційної діяльності страхувика зокрема.

В умовах розвитку ринкових відносин, зростання конкуренції великого значення набувають питання забезпечення функціонування господарюючих суб'єктів від наявних і потенційних загроз, створення дієвої системи захисту їх від впливу можливих негативних факторів.

Багато в чому вирішенню цієї проблеми сприяє формування в Україні досконалого, фінансово стійкого страхового ринку.

Незважаючи на позитивні зрушення, що мали місце впродовж останніх років, стан розвитку страхового ринку України не відповідає стану розвитку ринку ані країн ЄС, ані більшості країн-кандидатів.

Страховий ринок України являє собою певною мірою структуроване економічне середовище, в той же час на процеси подальшого планомірного розвитку страхування як у регіонах, так і в Україні в цілому, впливають проблеми різного характеру, більшість яких знаходяться власне поза площиною страхового ринку зокрема:

- повільні темпи ринкової трансформації та реструктуризації реального сектору економіки;
- значна частка тіньової економіки;
- збиткова діяльність більшості підприємств;
- приховані монопольні утворення.

Крім цього, в силу недооцінки значимості страхування в економіці країни, основний тягар витрат з попередження та ліквідації наслідків стихійних явищ, катастроф і техногенних аварій продовжує лягати на державний бюджет.

Незважаючи на значні темпи приросту основних показників діяльності страховиків та страхових посередників, страховий ринок України має ряд об'єктивних причин свого недостатнього розвитку і невирішених проблем, до яких можна віднести:

- низька заінтересованість у страхуванні, через недостатню платоспроможність населення,
- недосконале законодавство щодо обов'язкових видів страхування, в т.ч. значна кількість економічно недоцільних видів обов'язкового страхування
- нерозвиненість довгострокового страхування життя, та інших видів особистого накопичувального страхування (частка страхування життя складає біля 0,5% від валових страхових платежів по ринку).
- недостатня капіталізацію та низька ліквідність страховиків.
- високий обсяг страхових премій, переданих за кордон за договорами перестраховування (як через об'єктивно обмежені можливості внутрішнього страхового і перестрахового ринків, так і у зв'язку із схемами "псевдоперестраховування").
- недостатнє регулювання страхового посередництва, що не сприяє загальному підвищенню страхової культури населення, а, у деяких випадках, приводить до поширення елементів шахрайства та неконкурентних засад діяльності. На сьогодні, існує так званий "неорганізований або "сірий" сектор, де сотні суб'єктів різних організаційно-правових форм здійснюють посередницьку діяльність у сфері страхування, не будучи ідентифікованими в силу відсутності відповідного державного регулювання.
- недостатній рівень правового забезпечення медичного страхування
- недостатній рівень кадрового та наукового забезпечення.

Передусім потребують законодавчого удосконалення правила та механізми функціонування і розвитку страхового ринку в Україні, приведення національного законодавства, що регулює відносини на ринку страхових послуг, у відповідність до стандартів Європейського Союзу, Забезпечення максимального захисту страхових резервів шляхом впровадження спеціальних державних інвестиційних програм, усунення адміністративних бар'єрів для розширення числа пропонованих страхових послуг, щоб страхування стало ефективною та необхідною складовою життя кожної української родини, сприяло піднесенню національної економіки, входженню України до Європейського Союзу.

З метою підвищення фінансової надійності страховиків, забезпечення рівних і справедливих умов для всіх, хто працює у сфері страхування серед першочергових завдань розвитку страхового ринку України пропонується визначити наступне:

- розробка та прийняття Концепції розвитку страхового ринку України, яка б передбачала, з урахуванням принципів та стандартів, рекомендованих Міжнародною асоціацією нагляду за страховою діяльністю, а також законодавства ЄС у сфері страхування, конкретні заходи щодо:

- удосконалення державного регулювання; розширення сфери застосування страхових послуг, в т.ч. за рахунок розвитку страхового посередництва (активне використання інвестиційного потенціалу учасників страхового ринку, визначення механізму контролю та особливостей його проведення, прискорений розвиток недержавного пенсійного страхування, медичного страхування); розвиток інфраструктури страхового ринку, в т.ч. формування наукових шкіл, кадрового та інформаційного забезпечення; захист законних інтересів споживачів страхових послуг; врегулювання питань щодо обмеження на певний період діяльності філій іноземних страховиків на території України;

- удосконалення системи оподаткування в сфері страхування з метою стимулювання фізичних та юридичних осіб до укладення договорів страхування. У зв'язку з цим здійснити удосконалення чинного та розроблення нового нормативно-правового і методологічного забезпечення страхової діяльності, в тому числі щодо визначення характеристики та класифікаційних ознак видів добровільного страхування з метою адекватного встановлення

об'єкту страхування, страхової суми, страхових ризиків; забезпечення дієвого механізму контролю за умовами платоспроможності страховиків, в тому числі стосовно коштів страхових резервів, нормативами на ведення страхової справи, здійснення операцій перестраховання, в тому числі у нерезидентів;

– подальше формування правової бази участі страховиків в системі соціального забезпечення населення через запровадження обов'язкового медичного страхування, прийняття необхідних нормативно-правових актів з питання пенсійного страхування та страхування життя;

– удосконалення обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів шляхом прийняття спеціального закону;

– посилення державного регулювання та нагляду за діяльністю на ринку перестраховання, в т.ч. удосконалення системи оподаткування операцій з перестраховиками - нерезидентами;

– удосконалення державного регулювання та нагляду за страховими посередниками у відповідності до положень Директиви 2002/92/ЕС „Про страхових посередників”, зокрема, сприяння створенню страхових (перестрахових) посередників, спрощення правил їхньої діяльності та запровадження вимог щодо реєстрації страхових агентів та нагляду за їх діяльністю;

– внесення змін до Цивільного і Господарського кодексів України, Законів України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про страхування", "Про недержавне пенсійне забезпечення" щодо: удосконалення договірних відносин у сфері страхування: внесення змін до класифікації ризиків та видів страхування посилення системи державного регулювання ринку страхових послуг; запровадження додаткових вимог до страховиків, в т.ч. встановлення спеціального реєстру активів, що покривають страхові резерви та абсолютного пріоритету страхових вимог по відношенню до будь-яких інших вимог стосовно активів, які покривають страхові резерви; захисту прав страхувальників (вигодонабувачів, застрахованих осіб), в т.ч. створення альтернативного механізму вирішення спорів на ринку страхових послуг.

Проведення економічної реформи і структурної перебудови економіки обумовлює необхідність подальшого розвитку національного страхового ринку

як складової частини фінансового ринку України, що сприяє створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання і забезпечує відшкодування збитків у разі стихійного лиха, аварій, катастроф та інших непередбачених подій, що негативно впливають на добробут населення, діяльність суб'єктів господарювання і держави. У сучасній економіці через страхування реалізується державна політика соціально-економічного захисту населення.

Формування стабільного страхового ринку потребує об'єктивного інформування всіх його учасників про основні умови, вимоги та ризики у процесі їх діяльності. Для підвищення рівня страхової культури населення необхідно забезпечити прозорість діяльності учасників страхового ринку та запровадити програми інформування населення через засоби масової інформації про стан та перспективи страхового ринку, переваги отримання страхових послуг.

Для подальшого розвитку страхового ринку та запобігання необґрунтованому витоків коштів за кордон необхідно зміцнити національний перестраховальний ринок і вдосконалити нагляд за перестраховою діяльністю.

Інтеграція страхового ринку України в міжнародні ринки фінансових послуг потребує підвищення конкурентоспроможності національних страховиків, поетапного впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

З метою захисту національного страхового ринку держава повинна Здійснювати заходи поетапного та зваженого допуску на ринок філій іноземних страховиків відповідно до міжнародних договорів України, Створювати умови для забезпечення взаємообміну інформацією між Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг та органами страхового нагляду інших країн про діяльність страховиків, їх філій, страхових посередників та страхових холдингів.

Стимулювання розвитку страхового ринку потребує удосконалення системи оподаткування страхової діяльності (перестраховання).

Розвиток страхового ринку вимагає забезпечення його достатньою кількістю кваліфікованих працівників. Для цього необхідно створити систему фахової підготовки і сертифікації фахівців із страхування та системи підвищення їх кваліфікації, а також забезпечити державну підтримку проведенню науково-дослідних робіт у сфері страхування та підготовці

фахівців для страхового ринку. Потребує подальшого розвитку актуарна діяльність та створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв.

Таким чином, для забезпечення подальшого розвитку національного страхового ринку необхідно:

- удосконалити правові аспекти страхових послуг, а саме: удосконалити порядок ліцензування діяльності страховиків, підвищити вимоги до джерел формування статутного капіталу страховиків, удосконалити проведення аналізу статистичної інформації із страхування та звітності страховиків і страхових посередників;

- підвищити рівень капіталізації страховиків, їх фінансової надійності та платоспроможності;

- підвищувати рівень страхової культури населення;

- удосконалити податкове законодавство щодо страхування;

- формувати системи кадрового та наукового забезпечення страхового ринку;

- забезпечити ефективне державне регулювання і нагляд в сфері страхування з урахуванням міжнародно визнаних принципів та стандартів, рекомендованих Міжнародною асоціацією органів нагляду за страховою діяльністю.

Віленчук О. М., д. е. н., професор
Поліський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

Потенціал розвитку інвестиційного страхування життя варто розглядати вагомим драйвером функціонування фінансового ринку. Адже завдяки акумулюванню інвестиційних ресурсів (у вигляді платежів за договорами довгострокового страхування життя) у високо ліквідні активи національної економіки, створюється дієвий механізм для капіталізації доходів стейкхолдерів страхового процесу. Водночас постає необхідність узгодження фінансово-економічних інтересів суб'єктів страхування, застосовуючи сучасні інструменти податкової політики для стимулювання ділової та інвестиційної активності ринку послуг зі страхування життя.

Світовий ринок довгострокових видів страхування достатньо капіталізований. Про це об'єктивно свідчить частка платежів зі страхування життя (*life-insurance*) в структурі ВВП різних країн світу. Зокрема, у 2021 р. дане співвідношення у Гонконзі становило 17,7 %, Тайвані – 11,5 % Сінгапурі – 8,8 %, Японії – 5,5 %, США – 3,4 % Серед європейських країн варто виділити : Великобританію – 8,3 %, Швецію – 7,3 %, Данію – 7,3%, Італію – 6,6 %, Францію 4,6 % [4]. Натомість в Україні значений показник становить лише 0,1 %, що свідчить про невикористання потенційних можливостей для інвестування в різні сфери та галузі національної економіки. Розв'язання даної проблеми потребує здійснення зрівноваженої податкової політики, відносно стейкхолдерів ринку страхування життя.

Сучасна система оподаткування страхових компаній у своїй багатоманітності повинна бути орієнтована на розв'язання трьох взаємопов'язаних завдань. По-перше, нівелювати фінансово-економічні суперечності між суб'єктами на етапах укладання, дії та виконання умов договору зі страхування життя. По-друге, заохочувати процес укладання договорів за різними класами страхування життя. По-третє, забезпечувати ритмічність надходжень до держаного бюджету від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності страхових й перестрахових компаній на ринку. Відтак,

актуальність розв'язання окреслених завдань зумовлює необхідність проведення окремого дослідження.

Метою представленої дослідження є обґрунтування особливостей оподаткування компаній у сфері страхування життя та конкретизація пропозицій, спрямованих на його послідовне удосконалення. Робоча гіпотеза даного дослідження полягає у припущенні, що зрівноважена система оподаткування, сприятиме активізації розвитку видів страхування життя в Україні. Методологічне підґрунтя представленої дослідження базується на використанні наукових методах, зокрема: абстрактно-логічному, структурно-функціональному, індукції та дедукції.

Еволюція становлення системи оподаткування страхової діяльності в незалежній Україні зазнавала суттєвих змін та корегувань стосовно об'єктів та ставок податку. Зокрема з прийняттям Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» у 1997 р. для страхових операцій застосовувався особливий порядок оподаткування. Суть його полягала у розмежуванні механізму стягнення податків з компаній, які надавали послуги з зальних видів страхування та ті, що – з довгострокових видів страхування життя.

Податкові наслідження від компаній формуються в залежності від обсягів акумульованих ними страхових платежів. Згідно з Податковим кодексом України ст. 141, п. 141.1.2 ставка податку для страховика розраховується, як «сума страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, нарахованих за договорами страхування та співстрахування» [2]. З 2015 р. набрали чинності положення Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» згідно з яким запроваджено змішану систему оподаткування. Станом на 2022 р. страхові компанії України є платниками таких податків, як:

- 1) податок на прибуток за ставкою 18 %;
- 2) податок на дохід задекларований у наступних розмірах:
 - ✓ 3 % за договорами страхування від об'єкта оподаткування;
 - ✓ 0 % за договорами добровільного страхування життя, страхування недержавного пенсійного забезпечення, страхування додаткової пенсії, а також за договорами медичного страхування.

Чинна система оподаткування страховиків має свої переваги, так і недоліки. До переваг варто віднести встановлення нульової ставки податку за

довгостроковими видами страхування життя та медичного страхування. До недоліків варто віднести некоректне поєднання різних за своїм економічним змістом податків, а саме прямого податку на прибуток та непрямого податку зі страхових премій. Це призводить до проблем подвійного оподаткування, що суттєво стримує розвиток страхового бізнесу в Україні.

Досвід країн Європейського Союзу та США засвідчує, що об'єктом оподаткування страховиків переважно виступають страхові платежі. Варто зазначити, що виокремлюється ліберальна та фіскальна системи оподаткування страхових премій. Ліберальна система зазвичай використовується в таких країнах, як США, Великобританії та Іспанії. Суть даної системи полягає у стимулюванні розвитку довгострокових видів страхування, тим самим сприяючи поступовому нагромадженню інвестиційного потенціалу. Ставка податку на страхові премії не перевищує 5 % [5].

Система оподаткування з домінуванням фіскальної функції властива Німеччині, Італії та Франції. Використання даної системи дозволяє розглядати страхову премію, як інструмент акумуляції коштів до бюджету. Ставка податку на страхову премію у зазначених країнах перебуває у межах від 9 % до 15 % [5].

У країнах Європейського Союзу система оподаткування страхових компаній тісно пов'язана з умовами забезпечення їх платоспроможності та захистом прав споживачів страхових послуг. Базовим документом у сфері державного регулювання страхової діяльності в країнах ЄС є система *Solvency II*. Згідно з яким встановлюються кількісні вимоги до фінансових параметрів функціонування страхових компаній, а саме[1]:

- кількісні вимоги до фінансових ресурсів (вимоги до страхових резервів, мінімально достатнього капіталу, нормативної маржі платоспроможності, а також правил інвестування);

- вимоги, пов'язані з регулюванням нагляду та управління фінансовими ризиками страховиків;

- вимоги до публічного розкриття інформації й прозорості.

Вагомим кроком до інтеграції національного страхового ринку в загальноєвропейський страховий простір, можна вважати прийняття у 2021 р. нової редакції Закону України «Про страхування» [3]. Такий висновок базується на впровадженні законодавчих інновацій наступного змісту. Зокрема, ст. 18 зобов'язує розкривати структуру власності страховика, що сприяє

прозорості та відкритості їх функціонування на ринку; ст. 29 запроваджена система управління ризиками страховика з метою своєчасного забезпечення, виявлення, вимірювання та мінімізації потенційних загроз у процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності компанії; ст. 44 встановлено вимоги до інвестиційної діяльності страховика, які мають забезпечувати належний рівень безпеки, якості, диверсифікованості, належну ліквідність та прибутковість активів [3]. Крім цього встановлено нові підходи (базовий та спрощений) до формування запасу нормативу платоспроможності та достатності капіталу. Представлені інновації на законодавчому рівні мають сприяти активізації процесу взаємодії між стейкхолдерами ринку у сегменті довгострокових видів страхування.

Враховуючи воєнний стан та складність повоєнного відновлення України постає необхідність всебічного усвідомлення ролі страхування у процесі диверсифікації соціального захисту громадян. Світовий досвід свідчить, що у разі об'єктивного зменшення можливостей держави щодо соціальних гарантій в силу демографічних, економічних, фінансових та інших факторів, неодмінно зростає роль комерційних інституцій, у тому числі страхових компаній у розв'язанні даної проблеми. Тобто йдеться про формування певного балансу соціальних інтересів громадян, враховуючи їх платоспроможний попит на інструменти довгострокового фінансового інвестування.

Стратегічні орієнтири податкового регулювання страхової діяльності полягають у подоланні суперечностей між стейкхолдерами ринку страхування життя. Виходячи з довгостроковості фінансових відносин на страховому ринку для потенційних страхувальників першочергового значення набувають питання забезпечення надійності, безпечності та прибутковості інвестованих коштів у страхові програми. Для страхових компаній пріоритетними завданнями є оптимальний вибір активів для інвестиційної діяльності з подальшим формуванням інвестиційного доходу та його розподілу між страхувальниками.

Звісно, що повоєнне відновлення України потребуватиме вжиття невідкладних заходів спрямованих на підвищення ділової та інвестиційної активності на ринку довгострокових видів страхування життя:

1. Знаходження балансу інтересів між сплатою єдиного соціально внеску та можливістю інвестування коштів у приватні накопичувальні фонди. Це має

забезпечити певну диверсифікацію доходів громадян розподілених у просторі й часі.

2. Розв'язати проблему подвійного оподаткування у сфері страхування. Тобто скасувати оплату 3 % від сукупних страхових премій, натомість залишити лише загальноприйнятий податок на прибуток.

3. Впровадити другий рівень пенсійного забезпечення. Це дозволить адресно акумулювати значні фінансові ресурси у вигляді довгострокових інвестицій та гарантувати майбутні виплати при досягненні пенсійного віку.

4. Відтермінування впровадження регуляторних вимог НБУ (а саме: забезпечення резерву незароблених премій, вимоги до платоспроможності та диверсифікацій активів тощо) до страховиків з метою подолання кризових явищ у після воєнний період часу.

5. Забезпечення процесу цифровізації у сфері оподаткування підприємницької діяльності страхових компаній. Такі заходи сприятимуть підвищенню зручності, простоті та комфортності щодо сплати податків та обов'язкових платежів, а також дозволять нівелювати людський фактор під час адміністрування податків.

Сфера страхування життя має винятково важливе соціально-економічне значення з огляду на його подвійне призначення: по-перше, здатність мінімізувати ризики, пов'язані з життям, здоров'ям та працездатністю громадян; по-друге, забезпечити капіталізацію страхових сум протягом певного періоду часу (накопичувальні види страхування). Податкова політика держави стосовно стейкхолдерів ринку страхування життя має бути спрямована передусім на узгодження їх фінансово-економічних інтересів та поступове нарощування кількості договорів з різних довгострокових видів страхування. Такі заходи у середньо та довгостроковій перспективах мають сприяти зниженню соціальної напруженості у суспільстві, а відтак і підвищенню добробуту громадян.

Список використаної літератури

1. Директива 2009/138/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року про початок і ведення діяльності у сфері страхування і перестраховання (Solvency II). URL : <http://nfp.gov.ua/content/direktivi-es.html>

2. Податковий Кодекс України від 02.12.2010. № 2755 – VI/ URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

3. Про страхування : Закон України від 18.10.2021 № 1909- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20>

4. Allianz Research A Decisive Decade Allianz Global Insurance Report 2022
URL: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2022/may/Global-Insurance-Report-2022.pdf

5. Life Insurance Tax Handbook – 2021 refresh. November 2021. URL: [life-insurance-tax-handbook-2021.pdf](#)

Гавриляк Т. С., к.е.н, викладач
*ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського
національного університету природокористування»*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах розвитку економіки страхові компанії виступають важливим суб'єктом фінансового ринку, оскільки здійснюють перерозподіл значних обсягів фінансових ресурсів та є гарантом відшкодування збитків за завдану шкоду внаслідок певних подій. Саме цей факт і зумовив зацікавленість у проведенні даного дослідження.

Можливість страховика акумулювати грошові кошти та ефективно розпоряджатися ними і визначає його фінансовий потенціал. За цих умов, необхідно визначити його склад та структуру з метою оптимізації та удосконалення фінансової діяльності страхової компанії.

Діяльність страхової компанії ґрунтується на створенні грошових фондів на базі коштів страхувальників, які надходять у формі страхових премій. Ці кошти лиш тимчасово, на період дії договорів страхування, знаходяться у розпорядженні страхової організації, після чого використовуються як страхові виплати, перетворюються в дохідну базу (при умові беззбиткового проходження договорів), або повертаються страхувальникам в частині, передбаченій договором страхування.

Федорова Т. А. стверджує, що фінансовий потенціал страхової компанії «це фінансові ресурси, які знаходяться в господарському обороті і використовуються для проведення страхових операцій і здійснення інвестиційної діяльності» [7].

Також заслуговує уваги тлумачення поняття фінансового потенціалу страховика Базилевича В. Д.: «це вся сукупність фінансових ресурсів, що перебуває в господарському обороті для забезпечення проведення страхових операцій та здійснення його інвестиційної діяльності» [1].

Фінансовий потенціал розвитку страховика – це сукупність вільних від зобов'язань фінансових ресурсів страховика, яку спрямовують на розширення діяльності. Цільове використання фінансового потенціалу і є фінансовою базою його розвитку.

Фінансові ресурси страхової компанії, які перебувають у господарському обігу та складається з власного та залученого капіталу також визначають як фінансовий потенціал страховика. В свою чергу власні кошти включають статутний, додатковий, резервний капітал, а також цільові надходження і фінансування та нерозподілений прибуток. Залучений капітал представлений кредитами, страховими резервами та кредиторською заборгованістю, в тому числі за операціями страхування та перестраховування [2].

Варто зазначити, що страховики у своїй діяльності значно частіше налаштовані на отримання прибутку у середньостроковій перспективі. Це зумовлено такими причинами:

- відсутність цілеспрямованої державної політики у цій сфері, що тягне за собою невідповідність вітчизняного законодавства міжнародним стандартам;
- низький рівень попиту фізичних та юридичних осіб на страхові послуги, внаслідок кризи та нестабільної ситуації в країні;
- низький рівень страхових виплат та дохідності окремих видів страхування;
- відсутність надійних інвестиційних програм та реальних фінансових механізмів для довгострокового розміщення страхових резервів;
- нерозвиненість національної страхової інфраструктури та слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з іншими країнами;
- низькі показники конкурентоспроможності українських страхових компаній та значна закритість їх діяльності;
- недостатнє регулювання страхового посередництва [5].

Інвестиційна діяльність має відповідати вимогам Закону України «Про інвестиційну діяльність», який регламентує її здійснення в цілому на території України всіх суб'єктів господарювання, а також вимогам Закону України «Про

страхування» та іншим нормативним актам, які регулюють правила розміщення страхових резервів. Головною метою страхової інвестиційної діяльності можна вважати забезпечення найбільш ефективних шляхів реалізації інвестиційної стратегії страхової компанії та максимальної дохідності від фінансових вкладень при мінімальних ризиках [3].

В рамках реформування страхового ринку, підвищення рівня якості послуг на страховому ринку, а також підвищення його інвестиційного потенціалу доцільно реалізувати наступні заходи:

– запровадження нормативів достатності капіталу у спосіб, що утруднює шахрайські дії, спрямовані на псевдострахування;

– розробка та реалізація мотивуючих заходів для страхових компаній, що добровільно дотримуються у своїй діяльності стандартів прозорості та підвищених вимог до платоспроможності і впровадженні міжнародних стандартів фінансової звітності;

– удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності актуаріїв, завершення створення в Україні системи підготовки та сертифікації актуаріїв з поступовою передачею цих функцій саморегульвній організації;

– запровадження стимулюючої податкової політики для розвитку особистого страхування, довгострокового страхування життя, в тому числі інвестиційного, участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення, обов'язкового медичного страхування шляхом віднесення частки внесків з цих видів страхування на валові витрати юридичних осіб та удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб;

– забезпечити розроблення та впровадження додаткових актів законодавства, що сприятимуть запобіганню використанню страхового ринку для проведення протиправних і сумнівних операцій та шахрайства, включаючи відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. — К.: Товариство «Знання», КОО, 2002. — 203 с.
2. Воронкова А. Е. Воронкова А. Е. Підтримка конкурентоспроможного потенціалу підприємства / А. Е. Воронкова, В. П. Пономарьов, Г. І. Дібніс. — К. : «Техніка», 2000. — 152 с.

3. Коваль Л. В. Економічний потенціал підприємства: сутність та структура // Вісник національного університету «Львівська політехніка». «Логістика». – № 690. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – С. 59-65.

4. Кривонос О.М. Структура фінансового потенціалу підприємства / О.М. Кривонос, А.Г. Черномазюк // Розвиток соціально-економічних відносин в умовах трансформації економіки України: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчен., 17-18 трав. 2007 р. – Хмельницький, 2007. – Т. 1. – С. 48-50.

5. Лапін Є. В. Економічний потенціал підприємств промисловості: формування, оцінка, управління [Текст] / Є.В. Лапін // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. – 2007. – №1, Т.2. – С. 63-71.

6. Ненно І. М. Концепція створення системи фінансового забезпечення розвитку страховика / І. М. Ненно // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2009. – Вип. 35. – С. 431-436.

7. Фёдорова Т. А. Основы страховой деятельности: учебник/ отв. ред. проф. Т. А. Фёдорова. – М.: Издательство БЕК, 2001. – 768 с.

Демінська Д.В., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, II курс
Державний податковий університет
Шепиленко В. Ю., старший викладач

ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення на територію України значною мірою відобразилося на всіх сегментах економіки, в тому числі й на ринку страхування. Як результат цього, у великій кількості підприємств знизилися показники діяльності, а деякі компанії взагалі залишили ринок.

Функціонування страхового ринку є важливим для громадян, проте в умовах воєнного стану робота більшості установ похитнулася, а тому потребує підтримки з боку держави та іноземних інвесторів.

Безсумнівно, війна в Україні поставила бізнес і світову економіку перед справді безпрецедентними викликами. У зв'язку з першим великим збройним конфліктом у Європі з часів югославських війн і розпаду Радянського Союзу, санкції ЄС і сильний тиск на підприємства, щоб вони розірвали зв'язки з

росією, змусили компанії швидко адаптуватися до мінливого економічного середовища.

Дослідники з Centre for Economic Policy Research – світової мережі економістів, оцінили загальну вартість відновлення України після війни у понад 200-500 мільярдів євро (220-540 мільярдів доларів), що приблизно відповідає розрахункам Уряду. Станом на квітень 2022 року з початку військової агресії росії в Україні пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 533 заклади освіти, 300 дитячих садочків, 196 медичних закладів, 129 заводів та підприємств [3].

За оцінкою KSE Institute, загальний обсяг знищеної чи пошкодженої житлової нерухомості складає близько 26 млн кв. м. Відтак, статистика невтішна: за перший тиждень квітня прямі втрати економіки України досягли показника 80,4 млрд доларів, або 2,4 трлн гривень, і ця сума зростатиме [3].

Ціна та цінність всього після відновлення, відбудови буде зовсім іншою для кожного українця без виключення. Від цього зміниться підхід до споживання страхового продукту, адже часто лише втрачаючи, ми починаємо усвідомлювати істину цінності життя, майна, здоров'я, а це все можна забезпечити за рахунок пропозиції страхового ринку.

Тож статистичні дані Національного банку України свідчать про щорічне скорочення кількості страхових компаній (табл. 1). Найбільша кількість страхових компаній, що було виключено з Державного реєстру, припадає на періоди з 2015–2016 рр. (скорочення відбулося на 51 компанію), з 2018–2019 рр. (на 48 компаній) та з 2020–2021 рр. (III-го кварталу) – кількість скоротилася на 46 компаній. Якщо ж аналізувати статистичні дані, починаючи з 2000 року, то кількість СК починає своє скорочення від 2008 року, тобто у період кризи, а отже спад ніяк не пов'язаний з воєнними діями в Україні.

У період повномасштабного вторгнення кількість СК скоротилася на 29 установ, тобто на 37% менше, у порівнянні з 2021 р., але цифра все ж є вагомим, що в результаті призвело до зниження конкуренції на страховому ринку України. У свою чергу, фінансова спроможність страхових компаній під час воєнного стану прямо залежить від структури та якості активів, а також запасів капіталу, які були створені ще в довоєнний час.

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні, 2013-2022 рр.

Реєстрація Страхових компаній	На кінець року									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (Шкв.)	2021 (Шкв.)	2022 (Шкв.)
Кількість страхових компаній	407	382	361	310	294	281	233	215	169	140
в т.ч. СК «nonlife»	345	325	312	271	261	251	210	195	152	127
в т.ч. СК «life»	62	57	49	39	33	30	23	20	17	13

Джерело: складено за даними Національного банку України [4].

Незважаючи на воєнний стан, страхові компанії продовжують працювати та виконувати, згідно із чинним законодавством, страхові договори. Як і в період до збройної агресії, відбувається відшкодування певної суми, що зазначена у договорі при настанні страхових випадків. Проте, як і в більшості світових країн, виплати не здійснюються у випадку форс-мажорних обставин і війни. Цей пункт є описаним в страховому договорі. Під час перебування на окупованих територіях реєстрація страхового випадку стає неможливою. Але якщо випадок стався без впливу воєнних та форс-мажорних обставин, після припинення збройної агресії та звільнення окупованих територій, швидше за все, він буде підлягати повторному розгляду. Якщо ж майно було пошкоджено країною-агресором, при цьому є фото та відеодокази, які підтверджені місцевими органами влади або ДСНС, це може дати можливість стягнення збитків з боку країни-агресора у судовому порядку [2].

Проте є особливий вид страхування – на випадок воєнних ризиків. Зазвичай такий вид страхування застосовували для транспорту, що здійснював перевезення цінного вантажу через територію, на якій ведуться воєнні дії. Однак, сьогодні страхові компанії відмовляються брати на себе відповідальність через підвищений рівень ризиків у зв'язку з недотриманням Женевської конвенції [1].

Страховання військових також є неможливим, тому що для вартісних розрахунків необхідні загальні дані кількості військових та загиблих, а на момент воєнних дій такі дані являються засекреченими.

Незважаючи на певні перепони на шляху розвитку, страхові компанії є невід'ємною частиною фінансового ринку України. Проте, як і решта сегментів економіки, потерпають від низки проблем. Серед них: зниження показників діяльності, спад операцій пов'язаних з перестрахованням, змінення структури страхового портфеля. Для підвищення ділової активності у післявоєнний час потрібні чималі зусилля, впродовж декількох років. Наприклад, фінансування за допомогою міжнародного кредиту від компаній, які зацікавлені у підтримці економічного відновлення (такі кредити можуть бути довгостроковими і з низькими відсотковими ставками).

У свою чергу, держава може забезпечити фінансову підтримку за допомогою пільг, це можуть бути як фінансові гранти для розвитку страхових компаній, так і відшкодування певних страхових виплат. Водночас можуть застосовуватися й ринкові інструменти, наприклад, випуск облігацій (це дає змогу залучення фінансування без розподілу права власності, тобто компанія зберігає контроль над бізнесом) та приватне розміщення акцій (продаж вузькому колу інвесторів без проведення загальної ініціативи з продажу акцій на відкритому ринку, може бути вигідно, оскільки отримується необхідне фінансування без необхідності повідомляти страхувальника про чинники, які можуть мати істотне значення відносно ризику взятого на страхування).

Також може застосовуватися процедура субсидування від Консорціумного донорського фонду із поступовим скороченням та завершенням через 10 років. У зв'язку з неможливістю уряду повністю покрити всі витрати, потрібно залучати прямі іноземні інвестиції. Тож підтримка Європейського Союзу у формі фондів спільного інвестування та гарантій могла б стати ефективним способом стимулювання інвестицій.

Отже, проаналізувавши сучасні процеси, що відбуваються в Україні можна підвести наступні підсумки: страховий ринок тісно взаємопов'язаний з розвитком національної економіки, оскільки дозволяє акумулювати значні довгострокові інвестиційні ресурси, залучаючи кошти через програми страхування життя; розширення страхового бізнесу створить робочі місця, активізує впровадження інновацій, стимулює стійкість економіки і пом'якшує

наслідки глобальних ризиків; ефективне регулювання та нагляд за ринком зроблять підґрунтя для впевненості та довіри до страховиків.

Зміни на страховому ринку дозволять змогу наблизити законодавче забезпечення страхової діяльності до європейських стандартів, активізувати страхову, фінансову та інвестиційну діяльність страхових компаній, а також посилити фінансову безпеку на фінансовому ринку.

Список використаних джерел

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : Закон України 995_153 від 03.07.1954 р.. URL: <http://surl.li/budpk>
2. Залєвська О. Страхування бізнесу під час війни: як працює. URL: <https://cutt.ly/Q86NaQ6>
- 3.Офіційний сайт Державної служби статистики України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
- 4.Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

Марутяк Г.С., викладач економічних дисциплін

Томашівська М.В., викладач облікових дисциплін

Роздайбіда Н.М., викладач економічних дисциплін, методист

*Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»*

СТРАХОВІ ФІНАНСОВІ РИЗИКИ, ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Ризик притаманний будь якій формі людської діяльності, яка систематично пов'язана із деякими умовами та чинниками, які впливають на позитивний результат при прийнятті важливих рішень. Давній досвід вказує саме на те, що ризик недоотримання вагомих результатів проявляється у самому формуванні товарно - грошових відносин. Тому, із виникненням та розвитком таких ринкових відносин з'являються різноманітні теорії ризику, тому вчені економічної теорії виділяють велику та вагому увагу дослідженню проблем ризику у підприємницькій діяльності.

В умовах ринкової економіки ризик впливає важливим ключовим елементом цього підприємництва. В даному Законі України про "Господарський кодекс України" написано доступно, що «підприємництво – це

самостійна ініціатива та систематична на власний ризик діяльність, спрямована на виробництво тої чи іншої продукції, виконання основних робіт, надання певних видів послуг та здійснення торгівлі із метою одержання прибутку». Тому цей процес прийняття відповідальності одночасно виступає процесом прийняття на себе ризику. Отже, ризик – це надскладне явище, яке має багато різних та протилежних основ [17].

Саме із ризиком люди зустрічаються кожного дня та навіть на побутовому рівні, у здійсненні будь-якої діяльності сьогодні неможливо без певних ризиків. Ризик зустрічається із невпевненістю у можливому результаті. Тобто, існує система невизначеності, тому важливо приймати рішення, які направлені на усунення цього ризику, застереження дій негативних наслідків цього ризику. Ризик, як економічна категорія виник із появою певних товарно-грошових відносин та відображає дану подію, яка може відбутися у майбутньому або не відбутися. Незважаючи на існування ризику, чи його вивчення та дослідження немає єдиної думки щодо визначення цього поняття та єдиного підходу до цих концепцій в теорії ризику. Окрім цього, для тієї події, яка відбулася у майбутньому, можливі три варіанти досягнення економічного результату. А саме, це коли позитивний (вигода або прибуток); нульовий (це коли результат не змінився); від'ємний результат (збиток або втрата).

В системі ризику переважаючою думкою виступає ризик та непевність. Такі, наукові дослідження тривають значно давніше, тобто вже близько століття. Завданням поєднати економічний зміст «ризик» із «непевністю» на думку вчених, яка ґрунтується щодо принципу загального змісту (причинній обумовленості всіх подій чи явищ), та в основі якої лежить погляд, що цей ризик буде випадковістю, тому внаслідок цього у населення відбувається стан непевності у прийнятті важливих рішень. Непевність формується із певним страхом та рахунком наявності засобів досягнення мети ступеня віри, переконання, наявності вмінь та досвіду. Спираючись на такий мету, можна зробити деякі висновки, такі як, наявність зовнішніх факторів, які завжди супроводжують будь-яку діяльність в організації й буття, формує об'єктивну сторону цих ризиків, а суб'єктивний фактор – формує непевність людства. Досить поширеним змістом ризику є використання певних завдань, які розмежовують поняття «ризик» та «непевність», спираючись на «теорію

катастроф», коли ризики виникають абсолютно випадковими. Такий даний підхід не дає змогу їх виміряти й якісно оцінити ці втрати, а тим самим на них впливати та навіть організувати антиризикову діяльність за допомогою страхового захисту.

Тому, моделювання можливих ризиків, та їх врахування при плануванні в діяльності й управління ними відіграє важливе значення. Кожне врахування ризиків, знижує ефективність діяльності роботи, оскільки його прогнозування вимагає виконання таких дій у запасних варіантах, тому недооцінка ними можуть спричинити великі втрати в цій організації. Це на пряму стосується виробничої сфери, сфери послуг та освітньої діяльності.

Окрім того, в господарській та навіть фінансово-економічній діяльності суб'єкта, яке вказано в фінансовому словнику, «під ризиком слід розуміти певну можливість небезпеки виникнення втрат очікуваного прибутку чи майна, грошей із випадковими змінами умов економічної діяльності та несприятливими умовами.

Сучасним та теперішнім визначення ризику у навчальному посібнику «Фінансовий менеджмент» за редакцією професора Г.Г. Кірейцева, а саме: «Під ризиком слід розуміти можливість виникнення збитку внаслідок дії в більшості зовнішніх факторів, які при оцінці даної ситуації були невідомі та вплив яких може змінити ймовірність в досягненні бажаного результату». Тому, якщо перевести поняття ризику у якусь площину фінансових категорій, можна довести, що ризик буде ймовірність виникнення збитків, втрат та недоотримання прибутку порівняно із передбачуваним прогнозуванням [19].

У посібнику "Ризик у сучасному бізнесі" відзначається, а саме «Під ризиком прийнято розуміти ймовірність втрати підприємством частини своїх зароблених ресурсів, недоодержання нових доходів чи поява непередбачуваних додаткових витрат у даному результаті, здійснення певної виробничої чи іншої діяльності» [27].

Слід зауважити що, саме визначення ризику наведено у посібнику "Ризик і його роль у суспільному житті, а саме «Ризик виступає діяльністю, яка пов'язана із подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, та в процесі якого мається на увазі можливість якісно та доцільно оцінити ймовірність цього досягнення передбаченого результату, невдачі та відхилення від даної мети».

Тому, цю категорію ризик можна визначити як небезпеку втрати своїх ресурсів та недоотримання прибутків порівняно із розрахованим на раціональне використання ресурсів. Кожен передбачуваний ризик знижує ефективність діяльності підприємства, оскільки недооцінка чи нехтування ними можуть спричинити великі втрати. Таким чином, застереження і передбачення можливих ризиків та відповідно, їх урахування при плануванні діяльності і управління ними відіграє надзвичайно важливе значення для підприємства.

Саме поняття ризикової ситуації можна визначити як сукупність різноманітних обставин та умов, що створюють важливі умови для певного виду діяльності. Іншими словами така сукупність умов та обставин створюють таку ризикову ситуацію та ще й виступають причинами цього ризику.

Ризикова ситуація завжди пов'язана з певними видами статистичних процесів, тому її супроводжують три важливі та одночасні умови, які неможливі без наявності невизначеності та необхідність вибору альтернативи яка дає можливість оцінити ймовірність, а також здійснення вибраних альтернатив.

Список використаних джерел

1. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки М. М. Артус [Текст] / М.М. Артус Фінанси України. Київ, 2015. – № 5. – С. 54-59
2. Банківські операції : підручник А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та інш.; За ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2010. – 384 с.
3. Базілінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навчальний посібник (для студентів вищих навчальних закладів) О. Я. Базілінська. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 328 с.

Осадча Я.О., провідний фахівець
Державний податковий університет

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

До складу фінансово-кредитної системи України входить страхування, завданням якого є нагромадження довгострокових інвестицій для розвитку економіки держави та залучення фінансових заощаджень для використання їх у сфері захисту життя та здоров'я суспільства, задовольняючи їх необхідні потреби. В умовах післявоєнного часу в Україні кожен прагне захистити себе від небезпеки та ризику. Звертаючись до страхової компанії, громадяни мають надію, що заключивши юридичний договір з компанією, забезпечать себе від завданих збитків війни.

Метою роботи є – розкриття особливостей діяльності страхових компаній України в умовах воєнного стану.

Страховою компанією є організація, яка згідно до наявної ліцензії бере на себе за певну плату зобов'язання відшкодувати потерпілій особі (страхувальнику) завданий страховим випадком збиток або виплатити страхову суму.

Відносини між страховою компанією та страхувальником впорядковуються договором страхування. Згідно угоди страхувальник має зобов'язання вчасно вносити страхові платежі, а страхова компанія при страховому випадку, має зобов'язання відшкодувати страховику суму збитків. Страховим випадком вважається подія, передбачена договором або законодавством, яка спричинила збитки для застрахованого. Збитки через військові дії не вважаються страховими випадками [1].

Страхові компанії не відшкодовують збитки спричинені військовим конфліктом, а саме пошкоджень або поранень внаслідок влучання ракет, снарядів, куль, тощо. Для таких випадків існує окремий страховий продукт, але він не є поширеним через високу вартість та відповідальність, за яку ніхто не хоче братися [2].

Договори страхування не діють на тимчасово окупованих територіях та у зоні проведення бойових дій. До 24 лютого 2022 року страховики орієнтувалися

на розпорядження Кабінету Міністрів України, де був оприлюднений перелік населених пунктів, на території яких влада тимчасово не виконує свої повноваження. На даний час перелік територій, де відбуваються бойові дії, генерує Державна служба з надзвичайних ситуацій. Тому, питання договорів може бути предметом спору зі страховиками [3].

Війна в Україні належить до форс-мажорних обставин, що засвідчено Торгово-промисловою палатою, видавши 28 лютого 2022 року відповідний лист. Форс-мажор прописаний у договорах страхування та сторони посилаються на даний пункт, як на причину для звільнення їх від відповідальності за не виконання умов договору [3].

Такі обставини не звільняють сторони від зобов'язань за договором. Форс-мажор вважається законним мотивом для відстрочення виконання обов'язку без відповідальності, у виді штрафів та пені. Опираючись на форс-мажорні обставини, страховик може уповільнювати виплату, але має зобов'язання виконати її, коли дія обставин форс-мажору на нього припиниться [2].

Національний банк України від 27 лютого 2022 року рекомендує спрощення процедури в регулювання випадків, що мають ознаку страхових, використовуючи копії документів, електронні документи, дистанційно врегульовуючи страхові випадки. У теперішній час страховики мають право вимагати додаткові фотоматеріали та відеоматеріали, для швидкого рішення про відшкодування збитку [1].

Більшість страхових компаній у воєнний час організували роботу, евакуюючи співробітників у безпечніші області, надаючи їм доступ до віддаленої роботи та збереження баз даних. Динаміка кількості страхових компаній, що здійснювали діяльність під час воєнних подій в Україні, та їх спеціалізація наведено на рис. 1.

З 1 січня 2023 року на ринку страхування нон-лайф кількість страхових компаній скоротилася на 26 од., проте на страховому ринку життя скоротилося лише на 1 од., порівнюючи з 1 січня 2022 роком. Причина зменшення страхових компаній пов'язана з повномасштабною війною та економічними спадами, у зв'язку з цим, негативний вплив страховиків проявився на виконанні нормативів, якості та структури їх активів та запасу капіталу у поточний період.

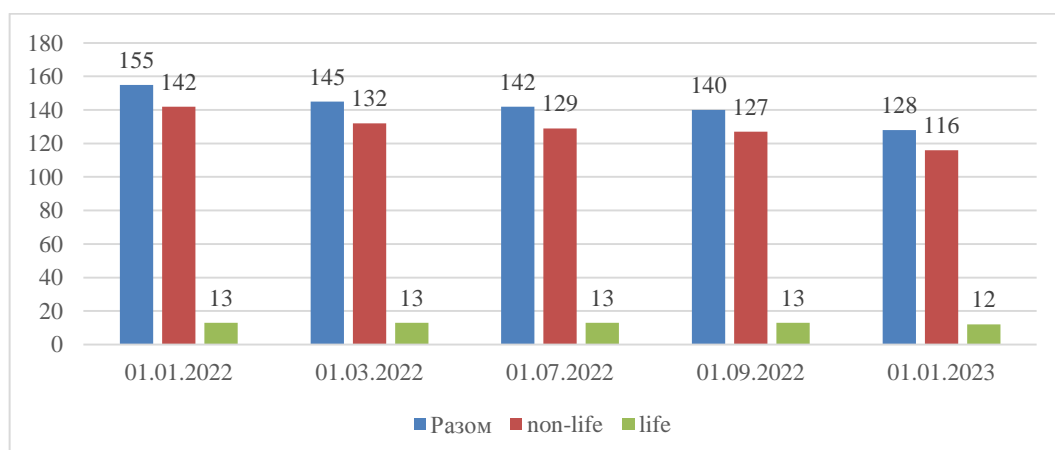

Рис. 1. Кількість та спеціалізація страховиків в Україні за 2022-2023 рр., од.
Джерело: складено автором на основі: [4]

Отже, незважаючи на війну, ринок страхування продовжує працювати. Домовляючись з страховою компанією в період воєнного часу потрібно керуватися умовами укладеного договору та аналізувати кожну подію окремо, враховуючи всі причинно-наслідкові зв'язки. Якщо майнові збитки спричинені воєнними діями, випадок не буде вважатися допустимим для відшкодування та в договорі він не буде вказаний як страховий випадок. Збиток завдано іншим випадком, не воєнним конфліктом, договір діє у звичайному порядку. Сторони страхування несуть зобов'язання один перед одним у довоєнний та післявоєнний час, за принципом довіри та соціальної відповідальності страховиків.

Список використаних джерел:

1. Калугарь А.В., Кучерівська С.С. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. *Економіка та суспільство*, 2022. № 46. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-15/> (дата звернення: 15.03.2023)
2. Страхування під час війни. *Економічна правда*, 2022. 14 квітня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/> (дата звернення: 15.03.2023)
3. Офіційний сайт ТОВ «Файненс.юа». URL: <https://finance.ua/ua/insurance/strahovi-vyplaty/> (дата звернення: 15.03.2023)
4. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 16.03.2023)

Радкевич У.В., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, II курс
Державний податковий університет
Параниця Н. В., к.е.н., доцент,
Державний податковий університет

РОЗВИТОК СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страховий розвиток - це процес зростання та розвитку страхового ринку в країні. Це може охоплювати збільшення обсягів страхових премій, розширення асортименту страхових продуктів, покращення якості обслуговування клієнтів, поліпшення регулювання страхової галузі та залучення нових страхових компаній на ринок. Страховий розвиток може бути сприйнятий різними факторами, такими як політична стабільність, економічне зростання, розвиток фінансової системи країни, підвищення рівня освіти та свідомості населення про необхідність страхування. Успішний страховий розвиток може мати позитивний вплив на економіку країни, зокрема сприяти збільшенню інвестицій, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя населення. Ринок страхових послуг входить в один з основних елементів ринкової інфраструктури та фінансової системи країни [1].

Основним питанням страхового ринку будь-якої країни є забезпечення захисту всіх учасників господарської діяльності від потенційних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх.

До внутрішніх загроз на страховий ринок можна віднести:

1. Недостатня фінансова стійкість страхових компаній: Якщо страхові компанії мають недостатні фінансові ресурси для виплати страхових виплат, це може призвести до їх банкрутства та втрати довіри споживачів до ринку страхування.

2. Нестабільність ринкових умов: Зміна ринкових умов, таких як зміна інтересів клієнтів та зростання конкуренції, може призвести до погіршення фінансового стану компаній.

3. Недостатня кваліфікація персоналу: Недостатня кваліфікація персоналу може призвести до помилок в оцінці ризиків та виплати страхових виплат, що може зменшити довіру споживачів до ринку страхування.

Зовнішні загрози, що можуть вплинути на страховий ринок:

1. Економічна нестабільність: Глобальні кризи та рецесії можуть вплинути на ринок страхування, оскільки клієнти можуть зменшити свої витрати на страхування.

2. Зміни в законодавстві: Зміни в законодавстві, які обмежують певні види страхування або змінюють правила виплат, можуть суттєво вплинути на страховий ринок.

3. Природні катастрофи: Природні катастрофи, такі як повені, землетруси, урагани, можуть призвести до значних збитків для страхових компаній.

4. Тероризм та війна: Акти тероризму та воєнні конфлікти можуть призвести до значних збитків для страхових компаній та зменшити попит на певні види страхування.

5. Технологічні загрози: Хакерські атаки та кіберзлочинність можуть призвести до витоку конфіденційної інформації про клієнтів страхових компаній, що може призвести до великих збитків [2].

Страховий ринок України є одним з найбільш розвинених у регіоні Східної Європи, але порівняно зі світовими стандартами все ще має певний потенціал для розвитку. На сьогоднішній день український страховий ринок оцінюється на більше 10 мільярдів гривень, що свідчить про його значний обсяг. За даними Міжнародної асоціації страхових міжнародних програм (IUMI), Україна займає 36 місце за обсягом страхових премій, що дозволяє їй приймати участь у міжнародних стандартах регулювання страхового ринку та підвищувати свій рівень конкурентоспроможності в світовому страховому просторі. Найбільшими гравцями на українському страховому ринку є автостраховальники, які складають понад 40% ринку, а також медичні страхові компанії та компанії зі страхування майна.

Проте, український страховий ринок стикається зі значними викликами та проблемами, такими як висока конкуренція, низька відповідальність клієнтів перед страховиками, а також нестабільна економічна ситуація в країні. Завдяки впровадженню новітніх технологій та інновацій у страхування, які швидко поширюються в світовому страховому просторі, українські страхові компанії можуть знайти нові можливості для розвитку.

Але, розвиток страхового ринку України в світовому просторі в умовах збройного конфлікту зменшується, особливо інвестиційна активність та

загальний рівень довіри до страхових компаній, що може призвести до зменшення обсягів страхових послуг та складності залучення нових клієнтів. Саме військові дії та нестабільна політична ситуація вплинули на економіку країни та знизили рівень життя громадян. Крім того, війна призвела до зростання корупції та злочинності, що стало чинником зростання страхових ризиків та зниження рівня довіри до страхових компаній [3].

З іншого боку, в умовах війни збільшується ризик та необхідність страхування. Зокрема, підвищується попит на страхування життя та здоров'я, страхування майна та майнових прав від пожеж, вибухів та інших наслідків війни.

У цілому, війна має суттєвий вплив на страховий розвиток України в світовому страховому просторі. Задля уникнення ризиків або їх мінімізації у світовій практиці широко застосовують страхування як спосіб відшкодування економічних збитків, завданих стихійними лихами, промисловими аваріями, катастрофами, захист інтересів фізичних та юридичних осіб за настання непередбачених подій тощо.

Отже, саме система страхового захисту є основою забезпечення більш високого рівня стабільності та гарантом високого рівня життя населення. Створення дієвої системи захисту інтересів громадян, підприємців, держави, підтримання соціальної стабільності суспільства неможливе без ефективного функціонування ринку страхових послуг. Загалом, страховий ринок України має потенціал для розвитку та покращення після війни. Проте, для досягнення цієї мети, необхідно подолати виклики та проблеми, з якими стикається галузь, та розвивати інновації, щоб забезпечити більш ефективне та стабільне функціонування страхових компаній [4].

Список використаних джерел

1. Гаманкова О.О., Хлівний В.К., Страховий ринок України у глобальному страховому просторі. 2012. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/27147/Fu_2012_5_7.pdf
2. Літовкіна Т.В. Становлення та розвиток страхового ринку в Україні. Стаття. URL: <http://surl.li/fvxrk>
3. Пурій Г.М., Страховий ринок України: сучасний стан та проблеми розвитку. 2018. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/60.pdf
4. Рудь І.Ю., Кондрацька К.В., Страховий ринок України: Аналіз та перспективи розвитку. 2019. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/23_2_2019ua/18.pdf

Томашевський Ю.М., к.е.н., доцент
Львівський національний університет природокористування

ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ САМОСТРАХУВАННЯ ТА ВЗАЄМНОГО СТРАХУВАННЯ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Самострахування – це форма захисту власних майнових інтересів завдяки створенню децентралізованих резервних фондів безпосередньо на підприємствах та в організаціях. Як правило, самострахування повністю забезпечує покриття збитків, які зумовлені лише відносно незначними ризиками. Проте, щодо шкоди, яка заподіяна середніми та великими ризиками, власними ресурсами можна покрити тільки таку її частку, яка адекватна визначеній страховим договором франшизі.

Найпоширенішими методами здійснення самострахування є витратний та фондний. Перший передбачає фінансування невеликих за обсягом витрат за рахунок оборотних коштів підприємства. Другий полягає в завчасному формуванні спеціальних цільових резервних фондів.

Основними перевагами самострахування перед класичним страхуванням, необхідно віднести такі:

- швидке відшкодування невеликих збитків;
- заощадження страхових платежів страховикам у частині, що спрямовується ними на утримання офісів працівників, комісії посередникам, сплату податків та інші витрати;
- доходи від інвестування власних резервних коштів залишаються в розпорядженні осіб, що організують самострахування;
- кошти власного резервного фонду використовуються на покриття власних збитків й не вилучаються на подібні потреби інших підприємств.

Проте, вказані переваги самострахування в сільськогосподарських підприємствах не можуть повною мірою замінити потреби в страхуванні. Адже настання великого ризику може призвести до банкрутства та ліквідації господарства через нестачу коштів на покриття збитків з власного резервного фонду. Виокремлення значних ресурсів до резервного фонду може теж негативно позначитися на виробничому процесі. Крім того, через виникнення нагальної потреби у відшкодуванні збитків, зумовлених непередбаченими

обставинами, резервні фонди можуть перебувати в неліквідній формі, а це зробить їх термінове використання неможливим.

Тому з метою уникнення цих та інших недоліків, але за одночасного збереження самої ідеї самострахування, у міжнародній практиці виник новий тип організації страхових відносин, який почав динамічно розвиватися і вдосконалюватися. Основна особливість такого типу полягає в тому, що кошти самострахування набувають тепер окремої інституційної форми управління, що наближує його до професійних страховиків.

Такі формування мають статус товариства, у створенні якого бере участь одна або кілька споріднених підприємств, які зацікавлені в організації самозахисту від часто властивих їм ризиків. Ця специфічна організаційно-правова форма стала причиною того, що таке товариство самострахування почали іменувати поняттям “captive”, що в перекладі означає “залежний”. Значний розвиток така форма організації самострахування отримала в 1970-ті роки. Цьому сприяла низка причин, таких як брак інших можливостей для покриття значних збитків, обмеження страхової відповідальності професійними страховими компаніями, можливість заощадити на оплаті страхового посередника, страхові платежі не оподатковувалися, витрат на управління такими ризиками не існувало, а також можливість повнішого та оперативнішого обслуговування власних ризиків.

Практика за кілька десятиліть виробила окремі організаційні види товариств самострахування. На початку домінував вид, репрезентований товариством, яке було власністю однієї компанії або спільною власністю декількох формувань і яке обслуговувало тільки їхні ризики. Така організаційна форма самострахування особливо популярна серед великих фірм.

Інша форма кептивних фірм виникла на базі товариств, які створювались на кошти кількох підприємств, що належали до одної галузі або були тісно взаємопов'язані між собою виробничими інтересами. Важливою передумовою зацікавленості кількох засновників кептивних компаній, більшою мірою, є податкова політика. Адже податкові органи почали формувати свої взаємовідносини з такими кептивними компаніями першого типу на підставі економічної, так званої, теорії сім'ї. Основним в даному випадку є те, що розрахунки зі сплати страхових платежів і виплати страхового відшкодування між компанією-засновницею і кептивною компанією здійснюються в межах

одного спільного консолідованого балансу, активи якого належать одному власнику. Тому, пошуки способів зменшення сплати податків стимулювали розвиток кептивних страхових формувань.

Поєднуючи критерії структури суб'єктів та структури власності, які обслуговуються такими кептивними компаніями, тепер співіснують такі три види кептивних страхових компаній:

1. “Чисті”, які покривають збитки тільки свого власника.
2. Групові кептивні компанії, які створюються для захисту від окремих ризиків та можуть формуватися групою підприємств, що мають однакові страхові інтереси.
3. Компанії, які створюються з метою надання послуг у сфері обслуговування ризику третім особам.

Отже, сьогодні самострахування підтримується лише на рівні господарств, але ступінь страхового самозахисту рідко коли є оптимальним. Сільськогосподарські формування через нестачу готівкових коштів, які б могли скеровуватися на цілі страхування, не спроможні передавати свої ризики на відповідальність страховику. Разом з тим сьогодні спостерігається активне зростання вимог банків та інших кредиторів до мінімізації ризиків, які пов'язані з поверненням позичених коштів. Тому, на нашу думку, самострахування є необхідним елементом розвитку системи страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників.

Законодавчо дозволена можливість доводити розмір страхового резервного фонду до 25% від суми власного статутного фонду за рахунок відрахувань від прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків, процентів за користування кредитом і штрафів.

У процесі господарської діяльності аграрних формувань досить часто виникає проблема відшкодування малих та середніх збитків у короткий проміжок часу, що потребує наявності грошових коштів резервного фонду. Однак, якщо у промисловості для резервних фондів самострахування потрібне переважно грошове поповнення, то в сільському господарстві, страховий резервний фонд потребує наявності і коштів, і натуральної частини. При цьому поповнення резервів у натуральній формі повністю залежить від виду діяльності сільськогосподарського формування. Наявність матеріальних запасів в резервних фондах передбачає також їх заготівлю і зберігання. Склад таких

натуральних фондів залежить від виробничого напрямку діяльності підприємства. Наприклад, якщо основна діяльність сільськогосподарського формування це вирощування сільськогосподарських культур, в такому випадку виникає потреба в запасах насіння для підсіву або пересіву угідь.

Використання резервних фондів самострахування сільськогосподарськими підприємствами, на нашу думку, зміцнить економічне становище таких формувань, а також дасть можливість оперативно ліквідувати наслідки несприятливих природно-кліматичних умов, які завдають збитки різного характеру. Водночас самострахування буде ефективним лише за наявності таких умов:

1. Самострахування не повинно виключати проведення страхування страховими компаніями.

2. Самострахування має використовуватись для усунення негативних наслідків, які зумовлені безгосподарністю та грубими помилками в управлінні сільськогосподарських підприємств.

3. Самострахування не повинно відволікати до резервного фонду ресурси понад реальну потребу та призводити до дефіциту коштів у господарському обігу.

Досвід зарубіжних країн доводить, що ефективність страхового захисту аграрного виробництва суттєво залежить і від організаційно-правової форми страховика. У багатьох країнах існує такий тип страховиків, як товариства взаємного страхування. Такі товариства мають ознаки самострахування та страхування.

Товариство взаємного страхування – це такий організаційний статус страховика, за якого кожний страхувальник одночасно є співвласником майна страховика, тобто це об'єднання страхувальників з метою надання взаємодопомоги. Товариству взаємного страхування меншою мірою притаманна комерційна спрямованість, ніж акціонерному типу організації страховика.

Товариство взаємного страхування має для сільгоспвиробників низку переваг над традиційним класичним страхуванням, зокрема:

- управління товариством здійснюється членами-страхувальниками, що дає змогу самим визначати розподіл і напрямки ефективного використання страхових резервів на власний розсуд членів відповідно до їх потреб;

- стає можливим надання, у разі потреби, знижок, зменшення розмірів тарифів;

- у разі, об'єднання членів різних товариств, послаблюється потреба в перестрахованні ризиків, оскільки має місце територіальне їх розосередження.

Досвід багатьох розвинених країн показав, що товариства взаємного страхування це пріоритетна й важлива форма організації страхування в у сільському господарстві. У США товариства взаємного страхування забирають 27% ринку загальних видів страхування. На ринку страхових послуг Канади питома вага товариств – 25%. У Західній Європі товариства взаємного страхування забирають від 0,25% (Ірландія) до 52% (Швеція) ринку загальних видів страхування. В Японії дані товариства становлять 5,1% ринку загальних видів страхування. Отже, кількість товариств взаємного страхування є досить велика (майже 2 тис. у США, більше 500 у Швеції і Нідерландах, понад 100 у Великобританії, Данії і Франції).

Досвід Великої Британії переконливо свідчить про переваги таких товариств у сільському господарстві, де вони існують вже понад 70 років. Товариство взаємного страхування є структурною ланкою Національного союзу фермерів Великої Британії, який практично об'єднує більше ніж 90 % всіх аграріїв країни та має значний спектр функцій щодо управління розвитком аграрного сектору економіки. Товариство нагромаджує величезні страхові резерви, які використовують для інвестицій в сільське господарство. Незважаючи на наявність у Великобританії дуже потужних страхових компаній, ніхто не наважується йти на ринок агрострахування, оскільки не може конкурувати з товариством взаємного страхування, бо воно має значно нижчі тарифи.

Проте на сьогодні в Україні така форма страхового захисту не використовується. Але потреба в таких товариствах у аграрному страхуванні з кожним роком зростає. Хоча певні спроби з метою організації системи страхування сільськогосподарських ризиків у рамках страхових пулів вже були. Потреба у створенні пулу ґрунтується на необхідності розвитку страхового ринку в сільському господарстві та об'єднанні зусиль провідних страховиків країни задля створення дієвої системи страхового захисту для сільськогосподарських виробників.

Товариства взаємного страхування мають значні переваги особливо в сільськогосподарському страхуванні. Зокрема:

- фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників, зокрема, їхня платоспроможність особливо потребує надання їм страхових послуг на еквівалентних засадах;
- потенційним страхувальникам необхідна наявність більш демократичних форм страхових відносин, які б базувалися на принципах взаємодопомоги;
- страхувальники зацікавлені в тому, аби на вітчизняному страховому ринку існувала здорова конкуренція;
- зростає попит на якісне страхування сільськогосподарських ризиків, оскільки комерційне страхування не здатне в повному обсязі задовольнити потреби виробників як за якістю послуг, так і за їх вартістю.

Чинним законодавством України дозволено створення товариств взаємного страхування. Існує положення та проект Закону України „Про товариство взаємного страхування”. Цей проект передбачає таке:

Для створення товариства взаємного страхування необхідно установчі документи, які повинні містити вичерпну інформацію. Статут товариства, має включати такі норми:

- беззбиткова організація, що не веде комерційну діяльність;
- страхує членів–учасників товариства;
- не має акціонерного капіталу та акціонерів;
- створюється на базі територіальної і професійної єдності учасників та здійснює свою діяльність в рамках чинного законодавства.

Розмір статутного фонду визначається учасниками товариства і має бути сплачений повністю грошовими коштами; страхові внески можуть бути змінними або фіксованими та встановлюватись і розраховуватись на основі тарифів відповідно до страхових сум. Повинні бути передбачені штрафні санкції за несплату внесків. На початковому етапі діяльності товариства пропонується збирати вступні внески в одноразовому режимі задля нагромадження відповідних коштів для початку діяльності.

Товариство повинно мати у своєму штаті експертів, які б були компетентними у визначенні ризику та розміру страхового відшкодування. Додаткові фонди можуть створюватися товариством для поповнення

статутного й резервного фондів, якщо діяльність товариства вимагає більших сум, ніж є наявні в резервному фонді. Вони утворюються за рахунок внутрішніх позик членами товариства з фіксованими відсотковими ставками з доходів учасників.

Резервні страхові фонди створюються відповідно до чинного законодавства та можуть потім збільшуватися за рахунок вільних резервів, які формуються з нерозподіленого прибутку. Розрахунок резерву незароблених премій особливо потребує уваги для забезпечення точності, адже коли частина доходу спрямовується в страховий резервний фонд, будь-яка його частина отримана не за рахунок страхових платежів за рік, а скажімо, за рахунок нагромаджень за минулі роки, має бути розподілена між членами товариства. У процесі інвестиційної діяльності потрібно враховувати ризики, які пов'язані з неплатоспроможністю, ліквідністю, неприбутковістю, інфляцією та знеціненням, що також потребує створення резервів на такий випадок.

Отже, для підвищення якості та здешевлення вартості страхування пропонується утворення товариств взаємного страхування на основі об'єднань сільськогосподарських виробників. Товариства взаємного страхування дозволяють своїм членам-страхувальникам визначати розподіл і напрямки ефективного використання страхових фондів на власний розсуд членів відповідно до їх потреб, стає можливим отримання, у разі потреби, знижок, зменшення розмірів тарифів, а також у разі, об'єднання членів різних товариств, послаблюється потреба в перестрахованні ризиків, оскільки має місце територіальне їх розосередження.

Чекмарьова Н.Л., здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Державний податковий університет
Бедринець М.Д., к.е.н., доцент
Державний податковий університет

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОГО РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Руйнування та збитки є неминучими наслідками кожної війни. Саме страхування є тим механізмом, який покликаний забезпечити компенсацію та відшкодування цих втрат. Вже другий рік повномасштабної агресії, українському страховому ринку вдається триматись на плаву та вести активну професійну діяльність в цих реаліях. Разом з тим на ринку залишається безліч труднощів, пов'язаних із безпрецедентно складними умовами, в яких доводиться працювати і страховикам, і їх клієнтам, і регулятору.

З перших днів активної фази війни, НБУ спростив регуляторні вимоги, з метою адаптації цього сегменту до кризових умов. Як наслідок, в найближчі терміни були зафіксовані порушення критичних фінансових нормативів та здійснення ризикової діяльності деякими компаніями, і тоді, регулятор був вимушений актуалізувати ці вимоги [1]. Тому, дотримання і виконання оновлених вимог є на сьогодні одним із найбільших викликів для страхового ринку.

Серйозним викликом для ринку стало виконання зобов'язань перед клієнтами за договорами добровільного медичного страхування. Особливо в областях, де ведуться активні бойові дії та на тимчасово окупованих територіях. І лише використання дистанційних способів урегулювання страхових випадків стало запорукою виконання зобов'язань страховиків.

Слід виділити, що значним викликом для страховиків, є українці, котрі вимушено покинули країну. Але завдяки розумінню страхових компаній, та об'єктивної оцінці всіх складнощів комунікації та логістики, була запропонована можливість дистанційного укладання договорів страхування [2]. Це стосується і міжнародного договору «автоцивілки» («Зелена картка») та договорів страхування подорожуючих. Додатково, переважна більшість

страховиків скасували вимогу, щодо обов'язкового перебування страхувальників на території України під час оформлення полісу.

З 1 липня 2022 року Національний банк збільшив розміри страхових сум за договорами обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів. Також збільшено максимальні розміри страхового відшкодування за шкоду, заподіяну майну потерпілих, у разі оформлення "європротоколу" до 80 тис. грн. Водночас НБУ продовжує роботу щодо розроблення нової редакції Закону України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" [1]. На меті якої є збільшення страхових сум, покращення системи відшкодування збитків, завданих потерпілим, повне використання електронних технологій, посилення гарантійних та інформаційних функцій Моторного (транспортного) страхового бюро України. Перелічені зміни дозволять наблизити процедуру захисту потерпілих у дорожньо-транспортних пригодах до вимог законодавства ЄС.

Визначальний наслідок війни та ризик — критичне падіння попиту майже на всі види страхування, особливо в сегменті фізичних осіб. Для того, щоб страхова галузь була спроможна пережити війну та відновитись, а разом з ти і — надавати страховий захист українцям, необхідно запровадити системні рішення на державному рівні, серед яких доцільно дотримуватись:

- перегляду та зниження нормативів та подальше пом'якшення регуляторних вимог;
- нагальної необхідності у мінімізації податкового навантаження на страхові компанії, шляхом ініціювання перед Верховною Радою відміни подвійного оподаткування у страхуванні. Тобто, залишити лише звичайний для всіх юридичних осіб в країні податок на прибуток у 18% та скасувати оплати 3% від всіх страхових платежів;
- створення механізму свого роду «миттєвого рефінансування» за допомогою НБУ та банків, в першу чергу державних;
- можливості пільгового кредитування під строкові депозити, розміщені в українських банках та наявні у страховиків ОВДП;
- зняття обмежень на участь страховиків у такому страхуванні, через перегляд положення про провадження діяльності зі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою;

- активізації стимулювання внутрішнього перестраховування [3].

Таким чином, лише перемога в війні дозволить набрати чинності всім новаціям та заходам, щодо модернізації в регулюванні діяльності страховиків. Але, вже зрозуміло, що відбудуться зміни асортименту страхових послуг, розширення обсягів страхового покриття та включення до нього актуальних ризиків, зокрема воєнних. А страхові компанії інтенсивно будуть залучені до забезпечення ризиків у пріоритетних напрямках розвитку економіки в умовах післявоєнного відновлення економіки України, в таких сферах: будівництво, агросектор, енергетика, відновлення інфраструктури, логістика, вантажні перевезення, іпотечне кредитування, лізингові операції, інформаційні технології та інвестиції.

Список використаних джерел

1. Сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/dlya-zabezpechennya-stiykosti-rinku-ta-zahistu-prav-spojivachiv-aktualizuyutsya-pidhodi-do-regulyatornih-vimog-na-rinku-nebankivskih-finansovih-poslug>
2. Асоціація страховий бізнес. URL: <https://insurancebiz.org/discuss/interview/detail.php?ID=8625>
3. План Маршалла для українського страхового ринку. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-vplinula-viyna-na-strahoviy-rinok-ekspert-ostanni-novini-50237940.html>

Шалайко М.Ю. , студентка

ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського національного університету природокористування

Пилипенко Л.О.

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ СТРАХОВОМУ ПРОСТОРИ

Страховий ринок — це особливе соціально-економічне середовище, форма економічних відносин, де об'єктом купів- лі-продажу є страховий захист, формуються попит та пропози ція на нього.

Страховий ринок України характеризується стрімким, тривалим зростанням за багатьма параметрами (обсяги страхових премій, страхових

виплат, обсяги сформованих резервів), вдосконаленням структури ринку на користь добровільного страхування, зростанням фінансової надійності страховиків.

У IV кварталі 2022 року відновлення діяльності страховиків та інших учасників фінансового ринку України було повільним і нерівномірним, обсяги послуг залишалися набагато меншими від довоєнних.

За рік кількість небанківських фінансових установ помітно скоротилася на 422 компанії, переважно через вихід з ринку фінансових компаній та кредитних спілок. Обсяг активів у IV кварталі зріс лише у фінансових компаній, загалом у 2022 році – у страховиків і фінансових компаній (на близько 10%).

За квартал із Реєстру вилучено: 88 фінансових компаній, 17 кредитних спілок, 11 страховиків та по 8 ломбардів і лізингодавців. Кількість страховиків скоротилася зі 139 до 128 СК (у т.ч. 12 страховиків життя). Виключенню компаній із Реєстру зазвичай передують анулювання ліцензій. Упродовж IV кварталу анульовано всі ліцензії 121 установі, переважно фінансовим компаніям і кредитним спілкам. Третина компаній позбавлені ліцензій за рішенням регулятора.

Впровадження міжнародних стандартів страхування в Україні є одним із важливих завдань і можливих напрямів входження страхового ринку держави у міжнародне страхове співтовариство. Проте, це можливо лише при врахуванні економічного і політичного становища країни, фінансової стабільності і створенні законодавчої бази страхування. Залежно від економічного стану держави і фінансової стійкості страховиків буде формуватися і концепція страхування, тобто по суті визначатиметься рівень страхових гарантій з боку держави і окремих страховиків. При цьому страхові компанії можуть стати важливим інструментом проведення реформ, оскільки страховики знають сильні і слабкі сторони клієнтів і мають певний досвід ринкових перетворень.

Порівняно з розвинутими країнами, страховий ринок України є досить малим. За даними Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України, загальний обсяг страхових вкладень у 2022 році склав близько 45 мільярдів гривень, що становить менше 1% ВВП країни. У порівнянні з країнами Європейського Союзу, де рівень застрахованості може досягати 8-10% ВВП, ця цифра в Україні є досить низькою.

Страховий ринок України є середнім за розміром ринків зі страховими преміями, які менші в порівнянні з розвинутими країнами. Україна має кілька великих страхових компаній, але в цілому ринок є досить розфрагментованим, з великою кількістю маленьких страхових компаній.

Рівень розвитку страхового ринку України не досягне такого рівня, як на зарубіжних ринках, зокрема в розумінні використання сучасних технологій та інноваційних рішень. Однак останніми роками є певний прогрес у цьому напрямку, із впровадженням електронного страхування та інших цифрових рішень.

Одна з основних проблем страхового ринку України - низький рівень довіри населення до страхових компаній. Багато людей мають негативний досвід щодо виконання страхових виплат, або вважають процес страхування складним та незрозумілим.

В Україні страхова культура серед населення та бізнесу знижена. Багато людей та підприємств не розуміють важливості страхування та не вважають його необхідним аспектом своєї фінансової діяльності.

Декілька шляхів подолання проблем на страховому ринку України:

Необхідно підтримувати постійну роботу з рівня освіти населення щодо страхових послуг, відомостей про їх важливість та необхідність. Пропагувати страхову культуру серед населення шляхом масових заходів, таких як семінари, тренінги, розповсюдження інформаційних матеріалів тощо. Важливо забезпечити ефективний нагляд за діяльністю страхових компаній, контроль за дотриманням законодавства, а також налагодити механізми взаємодії між страховими компаніями, клієнтами та регуляторами.

Важливо забезпечити ефективний нагляд за діяльністю страхових компаній, контроль за дотриманням законодавства, а також налагодити механізми взаємодії між страховими компаніями, клієнтами та регуляторами.

Необхідно забезпечити більшу конкуренцію на страховому ринку розширення доступу до нових страхових компаній, впровадження антимонопольних заходів та створення рівних умов ринку для всіх учасників ринку. Конкуренція сприятиме підвищенню якості послуг та зниженій ціні на страхові продукти.

Для підвищення довіри до страхового необхідно ввести заходи щодо запобігання ринку шахрайства та зменшення кількості неплатоспроможних

страхових компаній. Це може включати вдосконалення процедур видачі ліцензій на здійснення страхової діяльності, встановлення вимог до фінансової стійкості страхових компаній, а також посилення контролю за їх діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Страхування: Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С.Осадець. — Вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
2. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua>
3. Білик І.В. Особливості структури та інфраструктури страхових ринків України та Польщі // Теорія і практика фінансів: зарубіжний досвід // Світ фінансів, 1-(14), березень, 2008р., С.168.

Шубенко І.А., к.е.н., доцент

Поліський національний університет

Шубенко Р.В., , магістр, 1 курс

Поліський національний університет

ВІТЧИЗНЯНИЙ РИНОК СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ З РФ

Нині Україна перебуває у важкій економічній ситуації, яка пов'язана із повномасштабним вторгненням РФ в Україну. Це спровокувало економічну кризу у всіх сферах. Захоплення понад 20 % території України, значні руйнування інфраструктури нашої країни, втрата життів наших громадян, значні військові витрати зумовили проблеми в економіці. Розглянемо як страховий ринок відреагував на повномасштабну війну з РФ.

Станом на 1 вересня 2022 р. в Україні зареєстровано 140 страхових компаній, з них 13 страховиків, які мають ліцензію на страхування життя. Нині відбулося скорочення кількості страховиків, порівняно з 1 січня 2022 р. на 16 страховиків. Вони припинили свою діяльність через повномасштабну війну з РФ, так як, переважно, знаходилися на окупованих територіях, одному страховику було анульовано ліцензію як захід впливу (табл. 1.).

Таблиця 1.

Аналіз та динаміка кількості страхових компаній в Україні у 2022 р.

Показники	1.01.2022	1.03.2022	1.09.2022
Всього страховиків	156	145	140
Non life	143	132	127
Life	13	13	13

Джерело: складено за даними [3].

За даними таблиці можна зробити висновок, ринок страхування складається переважно зі страховиків, які займаються страхуванням «non life», на кінець періоду, що аналізується понад 90% належить страховикам «non life». Для «life» страховиків характерна частка ринку всього 10 %, що є досить невисоким показником. Для розвинутих ринків страхування характерним є те, що ринок «life» страхування переважає над «non life». Для лайфового страхування в Україні характерна відносна стабільність, так як воно, переважно, зосереджене у м. Києві, та страхувальниками є високозабезпечені громадяни та компанії з високим рівнем прибутку, адже не лише за, умов війни це страхування є, скоріше, розкішшю, чим необхідною умовою забезпечення заощаджень.

Проаналізуємо активи страхових компаній. Обсяг останніх в Україні порівняно з початком 2022 року майже не змінився і склав понад 66 млрд грн, навіть продемонстрував невелику тенденцію до їх збільшення, порівняно з початком 2022 р., де активи склали 64,9 млрд грн. Це вказує на відносну сталість страхових організацій в Україні [3].

За даними фахівців НБУ «Обсяг сформованих страхових резервів у I півріччі 2022 залишився сталим (36,6 млрд грн.). Традиційно, приріст страхових резервів мав місце у сегменті life, а також зростанням резервів збитків страховиків non life за рахунок великих збитків, які у переважній частці були перестраховані, та збільшення термінів врегулювання заявлених збитків, при цьому резерви незароблених премій зменшились з огляду на істотне скорочення обсягів наданих послуг у сегменті non-life» [3].

Наступним кроком аналізу є розгляд основних показників страхового ринку це аналіз страхових премій та страхових виплат за 2021-2022 рр. (табл. 2.).

Таблиця 2.

**Динаміка страхових премій, страхових виплат, здійснених
 вітчизняними страховиками у 2021-2022 рр., млрд грн**

Показники	I півріччя 2021 р.	I півріччя 2022 р.	3 квартал 2021 р.	4 квартал 2021 р.	I квартал 2022 р.	2 квартал 2022 р.
Страхові премії non life	22,1	15,5	12	11,3	8,4	7,1
Страхові виплати non life	8,4	5,6	4,6	4,7	3,0	2,6
Страхові премії life	2,7	2,3	1,5	1,7	1,3	1,0
Страхові виплати life	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2

Джерело: розраховано за даними [3].

Як свідчать фахівці НБУ «Страхові премії у I півріччі 2022 року у порівнянні з I півріччям 2021 року скоротилися майже на третину (-28%) і склали 17,8 млрд. грн. – при цьому скорочення обсягів у більшій мірі мало місце у сегменті non-life (-29%), обсяги страхових премій зі страхування життя скоротилися удвічі менше (-15%)» [3]. «Обсяги сплачених страхових виплат/відшкодувань у I півріччі цього року також співмірно впали у сегменті non-life (-32%). Також, на зменшення обсягів страхових відшкодувань вплинуло зниження частоти заявлених випадків з ОСЦПВ, КАСКО» [3].

Розрахуємо коефіцієнт збитковості загалом по страховому ринку, окремо по «life», «non life» страхоиків, який засвідчує наскільки останні вміло здійснюють страхові виплати та даний показник у загальному плані характеризує основну діяльність страховиків (табл. 3.).

Таблиця 3.

Коефіцієнт збитковості страховиків в Україні у 2021-2022 рр., %

Показники	I півріччя 2021 р.	I півріччя 2022 р.	3 квартал 2021 р.	4 квартал 2021 р.	I квартал 2022 р.	2 квартал 2022 р.
Коефіцієнт збитковості, % non life - страховики	38	36	38	41	35	37
Коефіцієнт збитковості, % life-страховики	15	17	13	12	15	20

Джерело: розраховано за даними [3].

Коефіцієнт збитковості по ризикових видах страхування коливався за вказаний період від 35 % до 41 %. Цей показник по страхуванню життя збільшився на кінець періоду, що аналізується, але через те, суттєво скоротилися надходження страхових премій за даним видом страхування. Динаміка показників по страховим преміям за останні 4 квартали свідчать про те, що «...найбільший спад обсягів діяльності припав на кінець I кварталу 2022 року. У II кварталі падіння продовжилось, але воно було менш стрімким – страховики змогли організувати та налагодити роботу в умовах воєнного стану» [3].

Як засвідчують фахівці держнагляду «...у середньому обсяги страхового ринку non-life скоротилися на 25% у порівнянні із 40-50% у перші місяці військової агресії, при цьому падіння обсягів страхових виплат залишається співмірним (-26%)» [3]. Це відбулося через стабільність автотранспортного страхування та медичного страхування (корпоративний сегмент). «У періоді, що досліджувався, у страховиків не відбулося аномального відтоку грошових коштів, страхові компанії не тільки не втрачають, а нарощують ліквідність (+49%)» [3]. Це говорить про те, що за умов припинення війни з рф страховики зможуть швидко відновити свої показники діяльності, але нині головною умовою цього є припинення війни з рф.

Проведемо аналіз загального страхового портфеля за перше півріччя 2020-2022 рр. українського страхового ринку (табл. 4).

Таблиця 4.

**Структура загального страхового портфеля за перше півріччя 2020-
2022 рр. за видами страхування, %**

Види страхування	2020 р.	2021 р.	2022 р.
ОСЦПВ (внутрішні договори)	15	13	16
Зелена картка	3	4	9
КАСКО	18	19	19
Медичне (безперервне страхування здоров'я)	13	13	14
Страхування від нещасних випадків	4	3	4
Страхування майна від вогневих ризиків	10	13	7
Страхування фінансових ризиків	7	6	3
Страхування життя	11	11	13
Інші види страхування	19	18	15
Всього	100	100	100

Джерело: розраховано за даними [3, 4].

Структура страхового портфеля за період з початку війни з РФ зазнала суттєвих змін. Збільшилася частка страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, а саме міжнародних договорів зелена картка, адже за умов війни велика кількість наших співвітчизників виїхала за кордон і потребувала саме такого виду страхування.

За перші шість місяців відбулося скорочення у два рази по страхуванню фінансових ризиків та на третину скоротилося страхування майна від вогневих ризиків. Що говорить про недоцільність такого виду страхування під час військових дій, адже велика кількість збитків у результаті пожежі зумовлена військовими атаками, які не покриваються страховим покриттям. Так як це передбачено договорами страхування як форс мажорні обставини. Решта видів страхування у загальному страховому портфелі є стабільними.

Загалом можна зробити висновок, що фінансові показники і організація фінансового менеджменту у страхових компаніях під час війни з РФ відповідає часу. Зниження страхових премій, доходів останніх не могло не відбутися через надзвичайно складний перебіг війни. Тому можна вважати, що страховики адекватно відреагували на військові дії намагаються втримати ситуацію під контролем.

Список використаних джерел

1. Братюк, В. Сучасний стан страхового ринку в Україні. *Таврійський науковий вісник*. 2022. Серія: Економіка, (12), 37-45.
2. Маршук Л., Поплавська Є. Виклики страхового ринку в Україні. *Сучасна інженерія та інноваційні технології*. 2022, 2 (21-02), 26-29.
<https://doi.org/10.30890/2567-5273.2022-21-02-008>
3. Огляд страхового ринку України за I півріччя 2022 р. URL <https://cutt.ly/P1Pk92F> (дата звернення 9 березня 2023)
4. Підсумки страхового ринку України за I півріччя 2021 року \$ 925 млн премій URL <https://tbt-broker.com/news/itogi-strahovogo-rynka-ukrainy-za-1-polugodie-2021-goda-925-mln-premij> (дата звернення 12 березня 2023 р.)

ПАНЕЛЬ 11
ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
НАУКИ ТА ОСВІТИ
PANEL 11
PROSPECTS FOR INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SCIENCE
AND HIGHER ECONOMIC EDUCATION

Supernak W., Human Resource Management Student

Horbovyi A., Profesor

University of Silesia

**THE IMPORTANCE OF TRAINING THE ORGANIZATION'S PERSONNEL
IN THEIR DEVELOPMENT**

The term "training" is used to describe the myriad of activities conducted to improve certain competencies. It is frequently described as actions that in various ways result in the growth of credentials, the extension of information, and the advancement of already existent abilities. Training affects career development and results in the acquisition of necessary authorizations.¹²

A form of activity designed to improve one's knowledge or newly gained skills is referred to as training. This activity aims to standardize and advance predetermined views and social behavior. Training ought to be done with a clear goal in mind.¹³

Training is intended to advance general skills and develop new ones. The phrase is occasionally mixed up with the instruction or training procedure. It should be highlighted that the terminology used earlier refer to the methodical and sustained accumulation of knowledge. Education is characterized as the methodical accumulation of knowledge beginning in elementary school and continuing through higher education. On the other side, training enables you to increase your knowledge and proficiency in a certain field. They are much more condensed and concentrate on the growth of particular abilities.

Many training types are defined as a result of the target group's various training needs. Training can be split into many categories based on the way it is set up, how it

¹² M. Laguna, Szkolenia, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, 2004, s.13

¹³ R. Harre, R. Lamb, The encyclopedic dictionary of psychology. Londyn: Blackwell, 1988, s. 640

is delivered, and the topic content. Among them are the following types of training: gentle, hard, stationary, online, closed, open, individual, and group.

The basis of personalized training is the creation of a customized growth plan for the trainee. It is a procedure that enables the development of skills through repetition and feedback. The ability to tailor a training program to a single individual is provided by individual training. It also enables a trustworthy assessment of the training's success, for instance by the completion of practical tasks under the trainer's direct supervision. As individual training is tailored to a particular person and his needs, it is frequently more difficult and time-consuming to organize.

On the other hand, group trainings are intended for a bigger audience. They concentrate on effectively and specifically delivering information to a certain target audience. A group is described as a collectivity in which all members share a bond, carry out particular duties, and have predetermined objectives. It involves a number of processes, including the establishment of leadership, the formulation of goals and standards, the creation of subgroups and relationships among its members, and the influence of individual member experiences on group interactions.¹⁴ Due to the group's shared objective, training for this collective may be organized quickly, allowing for the skill improvement of more people in a shorter amount of time. One of the most popular training methods is this. Closed training is yet another style of instruction. They are created and executed to meet the requirements of a particular client.¹⁵ These trainings might be planned for a particular group of people or for all of an organization's employees. Closed training sessions are frequently organized with the security of a certain company in mind, and they are primarily made to stop the leaking of sensitive information to outside parties. These trainings' topics are issues that are relevant to a certain target audience.

Open trainings are offered to everyone who is interested, as opposed to closed trainings, and participation is entirely optional. Their topics typically connect to the work that is being done now or that will be done in the future, and they gain skills in a range of professions. They concentrate on a specific topic area rather than the general knowledge required for a given job.

They give kids the chance to increase their knowledge, and there are no negative effects if they choose not to engage.

¹⁴ M. Kossowska, J. Sołtysińska, 2006, *Szkolenia pracowników a rozwój organizacji*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków. s. 95-96

¹⁵ M. Łaguna, *Szkolenia*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, 2004, s. 17

We can identify stationary training programs from other types of training based on how they are organized. They are carried out in a hands-on way, providing the chance to stress the training's practical component. When they require talents that must be backed by real-world tasks, they are necessary. Desktop training also enables face-to-face interaction with the instructor. Also, it enables participants to develop bonds with one another.

Online training is not carried out in a contact-based fashion, in contrast to classroom instruction. They are communicated with through media like videos, instant chat, or online learning tools.¹⁶ This type of instruction is the most adaptable because it enables you to increase your knowledge at any time and from any location. They give the student the freedom to choose their own speed and the material they wish to absorb. Online learning enables the elimination of elements that may restrict career options. Because to how simple and adaptable they are to organize and deliver, they are presently the most common type of training organization.¹⁷

Depending on an industry's or company's specific training requirements, training subjects can differ. It allows us to distinguish between two different forms of training. Soft training is the first of these methods. They put a lot of emphasis on the improvement of the personal qualities and skill sets of certain personnel. They discuss dealing with stress, negotiating, problem-solving, and communicating. They concentrate on fostering interpersonal communication and creativity.

On the other hand, professional hard training covers topics within a certain theme area. They train for professional tasks, and their completion is typically attested by earning the necessary authorizations or a certificate. Technical, legal, or scientific subjects are used to organize them. They concentrate on helping a participant or group of participants enhance their typical hard skills.¹⁸

All of the mentioned training models strive to extend, improve, and systematize the participants' abilities and knowledge in order to complete modernizing and innovative functions. In addition to enhancing abilities, training also has an adaptive purpose, which is to integrate new hires and provide them with all the necessary competencies. On the other hand, the social role of training enables the improvement of interpersonal abilities and unites the staff of a company.

¹⁶ M. Ślusarczyk, M. Ł. Grabania, *E-learning współczesnym narzędziem nauczania*, 2017, s. 34

¹⁷ W. Traczyk, *Szkolenia on-line równie popularne jak stacjonarne*, 2022

¹⁸ E. Skrzypek, *Miejsce e-learningu w zarządzaniu wiedzą*, 2015, s. 244

Employee training is a complicated process that needs precise implementation procedures to be established. The first of these is to ascertain the person's training requirements. This stage demonstrates how extensive the training should be and which topic areas it should cover. The selection of the training technique and the formulation of the training objectives are the subsequent steps. The final step is to assess how well the training was executed. This phase provides input on the program's efficiency.¹⁹

A previously completed training needs analysis is used to determine the training requirements for a particular firm. Using resources like surveys, training needs diagnosis sheets, customer satisfaction surveys, or employing a secret shopper are all part of the process. The organization's employees' dialogues and input are also used to define the training needs. All initiatives performed in this direction promote both the productivity of a particular organization and the competency of the workforce.

Identifying training needs is essential for the business' ongoing development. It's vital to remember that these needs can alter depending on a variety of factors, including the economy, recruiting new staff, automation in the workplace, downsizing, or the state of the labor market. In light of the aforementioned conditions, these needs should be examined and revised.²⁰

The setting of training objectives is the next stage in the preparation of training. These goals should be precise and connect to the outcomes that are anticipated, the management's actions in achieving those outcomes, and the stock of information and abilities that participants ought to possess following the training. Also, they must to be time-bound, measurable, realistic, and achievable. In order for the participant to be aware of them, it is crucial that they be discussed during the training.

The choice of a training technique comes after the training objectives have been decided. The most popular training methods include specialized instruction, job rotation, lectures, presentations, and group activities. The training program's predetermined goals are strongly tied to the training methodology used.²¹

Evaluation of training's effectiveness is the last step in preparation. Post-training questionnaires or casual interviews are used for this. This step is crucial since the input from it can help with the planning of additional training and courses.

¹⁹ K. Kubiak, Rola szkoleń w procesie zarządzania przedsiębiorstwem, 2017, s. 73-77

²⁰ Wiśniewski, Analiza potrzeb szkoleniowych – klucz do rozwoju twojej firmy, Redakcja MTCConsulting

²¹ K. Kubiak, Rola szkoleń w procesie zarządzania przedsiębiorstwem, 2017, na podstawie Tab. 1., s. 74

It's critical for businesses to understand what kind of training their staff lacks and what kind of training might enhance their productivity. A company's competent workforce, which is the mentality to reach the established goals, is built through employee development. Investing in employee development and training has a significant impact on how well a particular firm operates. It has a significant impact on how the firm develops and shapes its position in the market. The deployment of training programs enables the ongoing skill development of personnel, which leads to greater productivity and quicker profits.

Given firms frequently hire diligent and devoted workers through training programs and the chance to build competencies. Employees acquire the necessary knowledge and expertise as a result of ongoing training and development, as well as a sense of pride in their particular organization. This is because they are prepared to invest in their credentials. Both the organization and the employee benefit from the skilled and committed employee's development of the needed competencies.

Employers have a significant impact on the employee by setting up training. Contrary to appearances, they not only provide him with possibilities for practical training or the development of certain abilities, but also inspire him to take action. An unconscious or conscious process of mental regulation, motivation is a process that provides energy to activity and directs it toward the accomplishment of a goal.²² It is founded on elements and drivers that establish certain objectives.

Usually, training involves unconscious motivation. The simple act of joining them has a motivational impact, and they are set up to enhance the abilities and talents of their participants. The chance for growth that is provided to trainees is what drives them and encourages them to action.²³

Employee motivation is strongly influenced by free training opportunities. The employer sponsors their organization. Workers merely get information and skills; there are no expenditures involved. Such training is frequently provided in fields where it is hard to execute specific tasks since each organization has its own set of operating procedures. These courses are typically taught in groups, and participation may be required.²⁴

²² Definition of „Motivation”, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3943894/motywacja.html>

²³ A. Stabryła, Podstawy zarządzania firmą, PWN, Warszawa-Kraków, 1995, s. 113-114

²⁴ Dessler, G., Human Behavior: Improving Performance at Work. Reston, VA: Reston Publishing Company, 1980

Paid training, on the other hand, provides the employee the chance to grow, but the expenditures involved are their responsibility. These trainings often take place one-on-one or in small groups, and the subjects taught are more complex. Getting a certificate of completion after completing paid training is common.

List of references

1. Gach D., Szkolenia pracownicze jako element społecznych barier procesów generowania i transferu wiedzy w organizacjach, URL:<https://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/19/id/418>
2. Gamoń A., Jak skutecznie prowadzić zajęcia i szkolenia online, Kraków 2020
3. Garg P., Rastogi R., New Model of Job Design: Motivating Employees Performance, Journal of Management Development, 2006
4. Kazimierska I., Lachowicz I., Piotrowska L., Organizacja szkoleń i warsztatów, ORE
5. Kuczyńska G., Jak organizować i prowadzić szkolenie, Olsztyn 2020
6. Łaguna M., Szkolenia, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk, 2004
7. Traczyk W., Szkolenia on-line równie popularne jak stacjonarne, URL: 2022, <https://autoexpert.pl/artykuly/szkolenia-on-line-rownie-popularne-jak-stacjonarne>
8. Wiśniewski M., Analiza potrzeb szkoleniowych – klucz do rozwoju twojej firmy, Redakcja MTConsulting, URL:<https://mtc.pl/analiza-potrzeb-szkoleniowych/>

BSc Karolina Hyski, master student
University of Economics in Katowice

THE DIGITIZATION PROCESS OF CULTURAL HERITAGE FOR THE NEEDS OF EDUCATION AND E-TOURISM.

CASE STUDY: PRE-ROMAN AND ROMANESQUE ART. SCULPTURE - ANALYSIS OF COMPOSITION AND ICONOGRAPHY

The digitization process in Poland began a little later than in Western Europe, in the first decade of the 21st century. The earliest of these processes concerned digitization projects undertaken by such entities as libraries, archives, museums, non-governmental organizations and other business entities responsible for non-centrally coordinated projects related to the creation and presentation of digital resources on the Internet.

Digitization processes are a response to the social needs of modern users of online platforms and resources. The ministry responsible for digitization and digital transformation processes in the sphere of culture is the competent Ministry of Culture and National Heritage (MKiDN), which has started financing digitization projects since 2007. And already in 2011, it led to the launch of the “Long-term Program Culture+”. The priority in this program is both the development of digitization infrastructure, securing cultural heritage collections through digitization, as well as making them available to a wide range of recipients for various needs of users, such as, for example, educational purposes in education or cultural e-tourism.²⁵

The aim of the paper is to indicate the possibility of preparing and then sharing the potential of culture and art for potential users and the possibility of securing cultural resources for future generations. The text presents the essence and usefulness of global processes of digital transformation and digitization of cultural and art goods on the example of the author's Case Study - Pre-Roman and Romanesque Art, Sculpture - Analysis of Composition and Iconography.

Digitization and digital transformation - the essence of the concepts of both processes

Digitalizacja i cyfryzacja nie są pojęciami tożsamymi. Pojęcie cyfryzacji pojawiło się w polskiej świadomości wraz z utworzeniem w Polsce w 2011 roku Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Wówczas to w programie „Polska Cyfrowa” wskazano 3 elementy tworzące proces cyfryzacji takie jak:

Digitization and digital transformation are not identical concepts. The concept of digital transformation appeared in the Polish consciousness with the creation of the Ministry of Administration and Digitization in Poland in 2011. At that time, the “Digital Poland” program indicated 3 elements that make up the digital transformation process, such as:

- increasing access to high-speed Internet,
- development of online e-services,
- development of citizens' competences in the use of the Internet and the creation of solutions and projects that will encourage them to do so.

In view of the above, digital transformation is a series of activities aimed at increasing the availability of the Internet and its resources as well as implementing electronic mechanisms in public administration. These are, for example, various types

²⁵ <http://www.digit.mkidn.gov.pl/pages/digitalizacja/o-digitalizacji.php> [dostęp 08.03.2021].

of services available online, such as the possibility of submitting an application for an identity card via the Internet, signing up via the Internet for a visit to the office for a specific time, among medical services e-prescription or e-sick leave and many others. What's more, digital transformation is also more and more common in the economy, it is used by companies that create various types of applications and solutions for communication with customers, or for managing internal processes of enterprises and improving work.

In contrast, digitization is the process of converting analog resources into digital resources in order to make them available digitally. The digitization process consists in preparing documents for digitalization, formatting, description (collecting metadata) and making them available via the network.

The digitization process in the case of images consists of scanning, in the case of sounds, the sound is first converted into electronic form using a microphone. Then, the so-called an analog-to-digital converter that converts sound into a digital signal. When the digitization process concerns film, both methods are used together.

Thus, digitization, as a process aimed at creating copies of analog sources, is an element of the digital transformation process, the purpose of which is the creation and development of e-sources and e-services.

The digitization process makes cultural heritage available, creating a source of input materials for use in e-tourism or education. The digital potential of cultural heritage is reusable and generally available. Digitization also makes it possible to store collections in electronic form, which are increasingly difficult to maintain with age.

Electronic access to cultural resources guarantees open access to them from almost every place on Earth. The only limitation in the use of the effects of digitization and digitalization may be constraints on the demand side (digital exclusion of societies or a single citizen of the country - user).

Case Study: Pre-Roman and Romanesque Art. Sculpture - analysis of composition and iconography

1. Expressive style

Example: Portal in the Church of St. Peter in Moissac, France. The portal in the Church of St. Peter in Moissac (1130-1140) is considered one of the most magnificent portals, especially in the Languedoc south. It is an example illustrating the expressive direction in Romanesque art. The characteristics of the sculptures from

this portal show the main dependencies in the represented direction - the sculptures are made in a way that enhances the eloquence of movement and emotional expression.²⁶

On the jambs there are bas-reliefs with images of the prophets and Apostles Peter and Paul. In the arcades and on the frieze of the portico added later, the story of Lazarus and the rich man, horrifying allegories of avarice and debauchery, as well as the trusting scenes of the Annunciation and the Visitation, and popular stories from the childhood of Christ, contrast with them. However, the most important part of the portal in terms of content is located in the tympanum, where above the lintel decorated with rosettes, surrounded by richly decorated archivolts, there is an apocalyptic vision of the Ancient One. He appears majestically surrounded by four winged beasts of the prophet Ezekiel, identified with the Evangelists, assisted by two angels and 24 elders on thrones, with guslas and chalices in their hands. All this scenery can be found in early Christian iconography, while its individual elements referred to and transported the viewer to far more distant times - to the oldest traditions of birds of prey, winged lions, bulls and geniuses of Western Asia, to the enthroned figures of the Sassanian king of kings or to the imperial Roman images of the emperor among the dignitaries. Most likely, however, the main inspiration and, in a way, a contribution to the scenes created in Moissac are the illustrations of Beatus' manuscripts. Among others, one of such inspirations is the Apocalypse of Saint Sever, where a similarly conceived scene occupies a very honorable place.²⁷

In the tympanum of the portal in Moissac, a final judgment scene is depicted, consisting of:

- the most important figure - Jesus Christ Pantocrator,
- four Evangelists depicted in the likeness of Ezekiel's estia,
- two angels,
- 24 prophets.

The size of the figure matters because it shows importance and majesty.

Left portal jambs: In the upper part of the left jamb, the story of a rich man who indulges in gluttony and drunkenness is told in the upper part of the left jamb, while dogs lick poor Lazarus' wounds under his table. After the death of Lazarus, the angel pulls his soul out of him and leads him to Abraham's bosom - a symbol of

²⁶ M. Porębski (1976). *Dzieje sztuki w zarysie. Tom I*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady, s. 224.

²⁷ J. Białostocki (2004). *Sztuka cenniejsza niż złoto*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 74.

paradise. Right portal jambs: The sculptural story on the right jamb begins in the lower left panel with the Annunciation. Next to it, there is the Visitation of the Blessed Virgin Mary, and above it the adoration of Christ by the Magi. In the upper quarter, the story of Jesus' infancy continues, with the sacrifice in the temple and the flight of the holy family to Egypt.²⁸

Fig. 1. Portal in the Church of St. Peter in Moissac - France

Source: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Portal_moissac.jpg [accessed 2021.03.14].

Lewe ościeża

Fig. 2. Left jambs of the portal in the Church of St. Peter in Moissac – France

Source: T.R. Hoffman (2006). *To warto wiedzieć o sztuce: Sztuka Romańska*. Warszawa: Świat książki, s. 83.

²⁸ J.P. Couchoud (1985). *Sztuka Francuska. Tom I*. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, s. 78.

Prawe ościeża

Fig. 3. Right portal in the Church of St. Peter in Moissac - France Source: T.R. Hoffman (2006)

Source: T.R. Hoffman (2006). *To warto wiedzieć o sztuce: Sztuka Romańska*. Warszawa: Świat książki, s. 83.

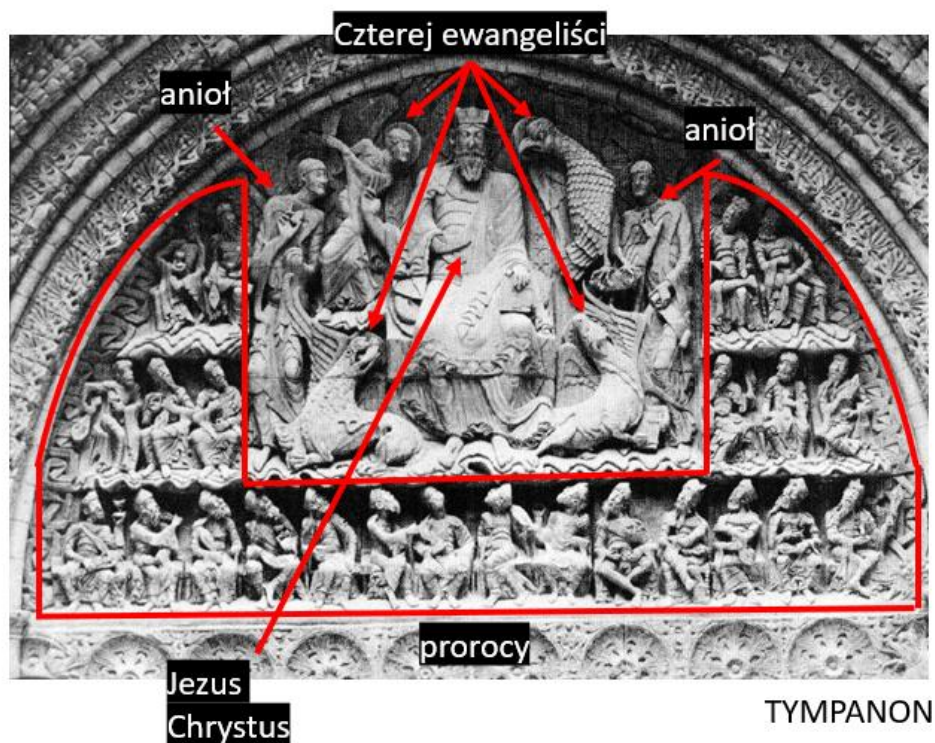

Fig. 4. Tympanum of the Portal in the Church of St. Peter in Moissac – France

Source: <https://images.app.goo.gl/syOKdLuLL76OCEqx8> [accessed 2021.03.14].

2. Antique style, i.e. referring to antiquity

Example: Portal in the Cathedral of Saint Trophime in Arles. Portal in the Cathedral of St. The Trophime in Arles (between the 12th and 15th centuries) is also an example of Romanesque art, but this time a different direction is presented -

antiquity, referring to antiquity. It is characterized by frontal, calm figures of apostles and saints, almost life-size. They are accompanied by elements of framing and ornaments clearly referring to antiquity. A manifestation of this direction are also tiny human figures squeezed together on the friezes.²⁹

In the portal in the Cathedral of St. The Trophime in Arles shows fascination with works of ancient art, classic patterns of posing and draping the human figure, composing long multi-figure friezes, solving architectural and figural arrangements. The cathedral itself is considered one of the most important Provençal buildings - especially in terms of the facade. The entire main portal protrudes outward and it is in this outer part that most of the sculpture of the church is located - the Portal of the Last Judgment.³⁰

The portal tympanum depicts Christ in Majesty surrounded by four evangelists depicted in a symbolic form: John (eagle), Matthew (angel), Luke (ox) and Mark (lion). Those elected to heaven, including bishops and priests, are seated at the right hand of Christ. On the left side of Christ stands an angel brandishing a sword, effectively separating the damned from paradise. It seems that the damned souls, with hellfire licking their feet, endure their suffering in peace. The Last Judgment and the Second Coming of Jesus to earth are frequent themes of Romanesque portals, especially of churches located on pilgrimage routes. Saint Trophime's version is notable for its general stoicism, despite the dramatic nature of the subject.

The portal, being full of sculptures, despite the undisputed top-rank scene of the Last Judgment, contains a multitude of biblical scenes, especially from the early life of Christ. For example, if you look at the lintel on the right side of the door, you can see the Adoration of the Magi. Below are a multitude of saints staring into the distance, giving the viewer the sense that they too have been judged and found deficient. The symmetrical organization of the grand entrance with clear registers gives it an orderly and uniform appearance that does not withstand the eternal fire of hell. To the left of the portal, a procession of selected Christians goes to heaven, and to the right, sinners are thrown into hell. There are also many biblical scenes in the decoration of the portal: annunciation, the baptism of Christ, adoration of the Magi, Magi before Herod, massacre of the innocents, shepherds with their flocks. On the lower level, separated by pilasters and columns of dark stone, there are statues of

²⁹ P. Meyer (1973). *Historia sztuki europejskiej. Tom I*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

³⁰ D. Matthew (1996). *Europa wieków średnich*. Warszawa: Świat Książki.

saints related to the history of Arles; on the left side of St. Bartholomew, St. James the Great, St. Trophimus, St. John the Evangelist and St. Peter; and on the right side of St. Philip, St. James the Just, St. Stefan, St. Andrew and St. Paul. The bases of the columns next to the portal are decorated with statues of lions, Samson and Delilah and Samson and the Lion.³¹

Fig. 5. Portal in the Cathedral of Saint Trophime in Arles – France

Source: <https://www.globtroter.pl/zdjecia/162052.france.prowansja.arles.arles.st.trophime.portal.kosciola.html>
[accessed 2021.03.14].

³¹ K. Kubalska-Sulkiewicz, M. Bielska-Łach, A. Manteuffel-Szarota (1996). *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

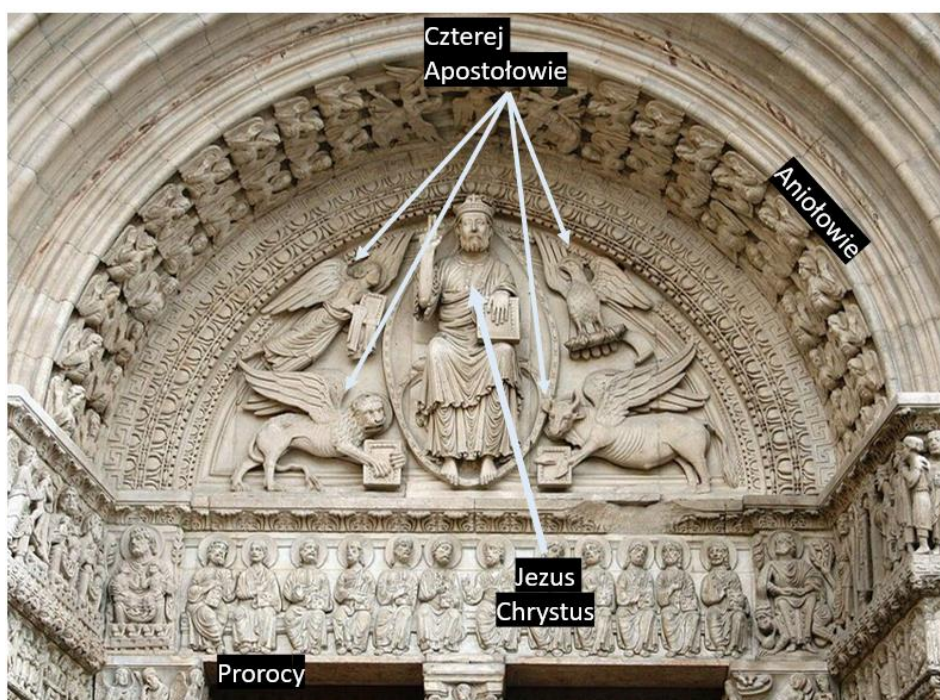

Fig. 6. Tympanum of the Portal in the Cathedral of Saint Trophime in Arles – France

Source: <https://images.app.goo.gl/qNTko5RG8an9oFBz6> [accessed 2021.03.14].

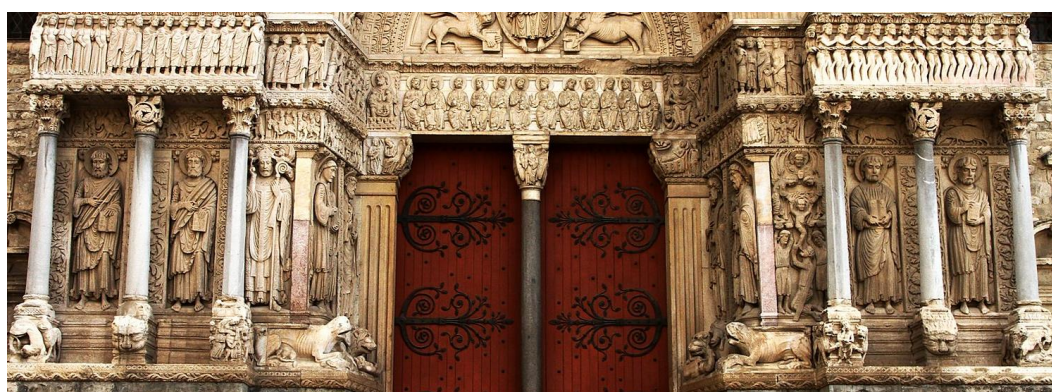

Fig. 7. Fragment of the Portal in the Cathedral of Saint Trophime in Arles – France

Source: <https://images.app.goo.gl/7hTYQPoo7vnbipu3A> [accessed 2021.03.14].

3. Syncretic style - combining several often contradictory features, elements, etc.

Example: Royal portal in Chartres, Cathedral of Our Lady in Chartres, France. The Royal Portal of Chartres (1145) is located in the Cathedral (consecrated in 1260) of Our Lady of Chartres, France. The Cathedral itself was created as a result of the development of the city caused by the growing reputation of the nearby school. Hence, on the western façade of the church, we will find sculptures of ancient

scholars. At the Chartres school, sciences such as arithmetic, geometry, music, astronomy, grammar, rhetoric and logic were studied. All of nature, including the stars and other celestial bodies, was believed to be composed of matter that obeyed certain laws.³²

The main western facade portal, called the “royal”, was completed around the middle of the 12th century. It shows the transition of Romanism into Gothic. On the tympanum there is Christ judging the living and the dead, surrounded by, among others, symbols of the four Evangelists, but there is no horror and anxiety from the Romanesque works in Moissac.³³ Ethereal, slender figures from the recesses of the portal took a step forward, breaking away from the wall, and the whole became an expression of heavenly harmony. Twenty-four old men from the Apocalypse of St. Jana, each with dignity resting on the throne, occupies the archivolts of the portal. The portals of the side doors of the façade, in turn, describe the borderline moments of Jesus' life on earth. The one on the right, damaged by the iconoclastic vandals (damaged figure of Baby Jesus), presents the events related to the birth of Jesus Christ: Annunciation, Visitation, Nativity, Adoration of the Shepherds and Presentation in the temple. Above is the enthroned Madonna and Child. The group is adored by the ancient scholars mentioned in the introduction, placed in the recesses of the portal, symbolizing the science paying homage to God, through which the image and likeness of the omniscient Creator is expressed in people. The left portal shows the Ascension of Jesus surrounded by the signs of the zodiac and the works of the months.³⁴

The figures of biblical patriarchs, prophets and kings arranged in this portal are among the most unusual and sublime creations of medieval sculpture. Rigid and motionless, they hung as if between heaven and earth by the columns of the jambs. The modeling is summary, but it brings out the fullness of the solid and definitely emphasizes its divisions. Moreover, it is enlivened by the delicate drawing of the robes falling in vertical, finely arranged folds with impeccable lines. Holding books and scrolls in their hands, looking straight ahead, high above the heads of passers-by, they retain full autonomy, both formally and internally. In their simplicity and naturalness, they are not devoid of certain individual features, and in some there is

³² P. Meyer (1973). *Historia sztuki europejskiej. Tom I.* Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

³³ R. Toman (2006). *Gotyck Architektura – Rzeźba – Malarstwo.* Warszawa: Wydawnictwo Konemann.

³⁴ B. Osińska (2004). *Sztuka i czas: Od prehistorii do średniowiecza.* Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.

even something like a premonition of agitation, so different from the restless, disheveled dynamics of Romanesque sculptures in southern France. The same moment of calming down and progressive humanization of words is represented by the figure of Jesus, full of seriousness and moderation, in the middle tympanum.³⁵

In one of the side portals, the figure of Mary with the Child reigns in the tympanum, a motif that will gain increasing popularity in the iconography of Gothic cathedrals. On the lintel of the portal, the slightly naive but fresh episodes of the Christmas cycle unfold. The archivolts of the portal are filled with graceful figures of angels with censers and allegories of the seven liberal arts, which testify to the keen observation, not devoid of specific humor, accompanied by figures of ancient sages and philosophers representing them. In the third portal, the theme of the Ascension completes the entire content concept, developing among the images of the twelve months and signs of the Zodiac placed in the archivolts. The breadth of interests devoid of scholarly pedantry, the richness of associations, the new monumental seriousness of form, the freshness of inspiration, the breath of future freedom already felt here - make the portal sculptures of the western façade in Chartres a work of unusual rank and significance.³⁶

Fig. 8. Royal portal in Chartres - Cathedral of Our Lady in Chartres, France

Source: <https://images.app.goo.gl/ncLbYsuqepAJp8LE6> [accessed 2021.03.14].

³⁵ T.R. Hoffman (2006) *To warto wiedzieć o sztuce: Sztuka Romańska*. Warszawa: Świat Książki.

³⁶ J. Białostocki (2004). *Sztuka cenniejsza niż złoto*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

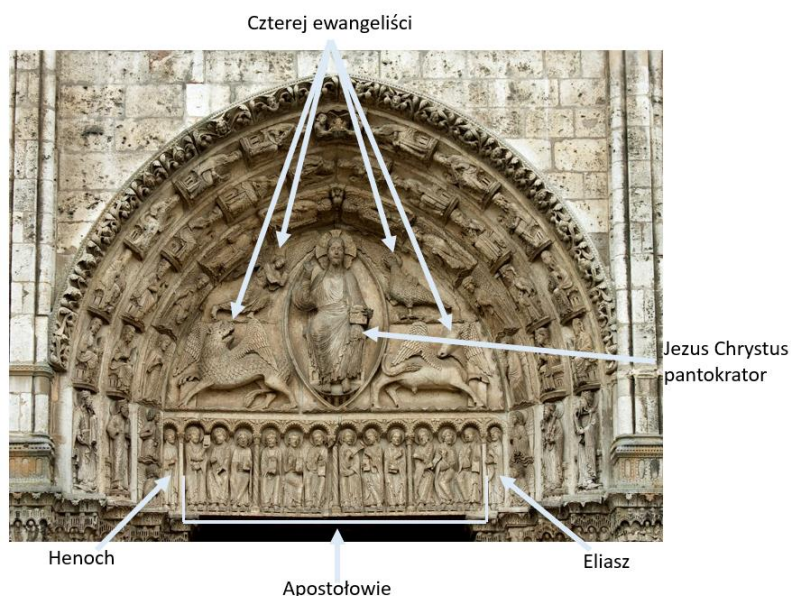

Fig. 9. Tympanum Central portal - Cathedral of Our Lady in Chartres, France

Source: <https://images.app.goo.gl/6cHbCpkdxgUk4gFP9> [accessed 2021.03.14].

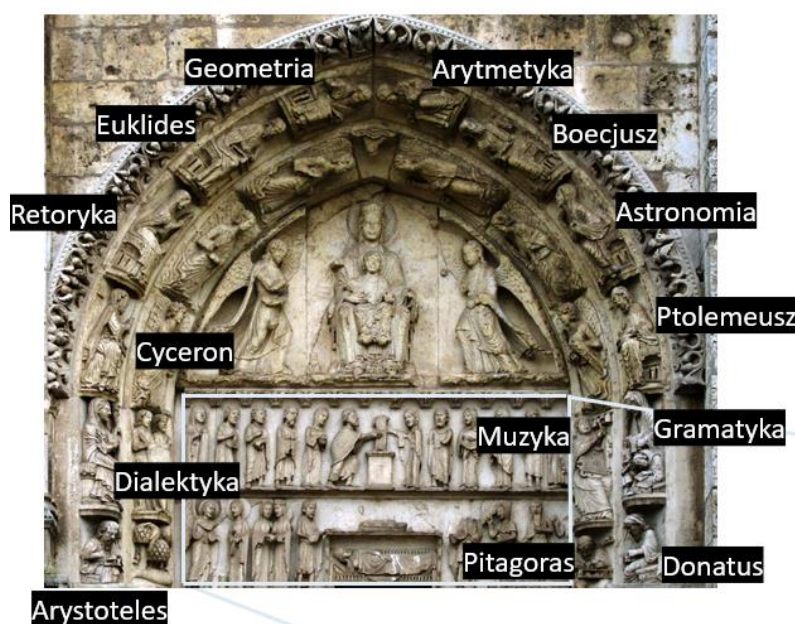

Fig. 10. Tympanum Right portal - Cathedral of the Blessed Virgin Mary in Chartres, France

Source: <https://images.app.goo.gl/jOpS87HB94p4XwePA> [accessed 2021.03.14].

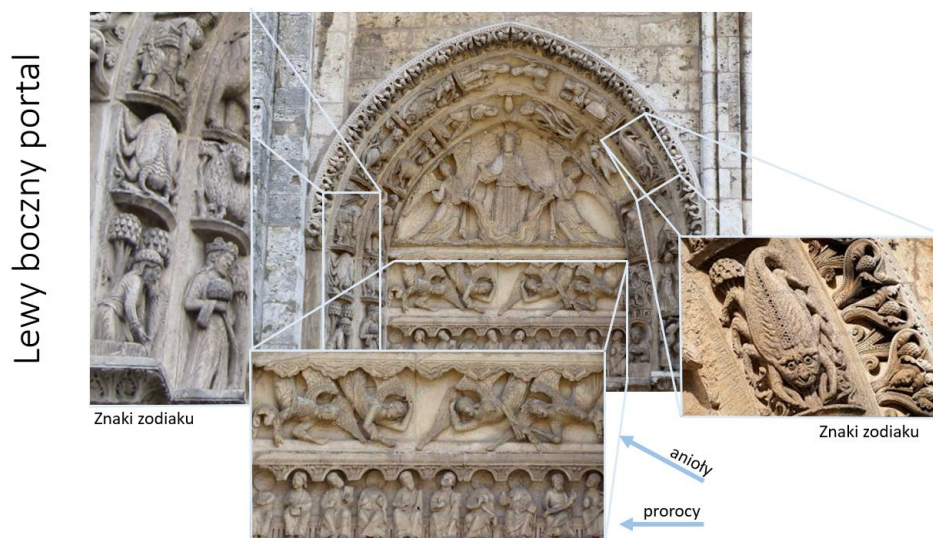

Fig. 10. Tympanum Right portal - Cathedral of the Blessed Virgin Mary in Chartres, France

Source: <https://images.app.goo.gl/jQpS87HB94p4XwePA> [accessed 2021.03.14].

Conclusions

In response to social needs in the field of obtaining information and knowledge in the field of culture and art and their extensive use in educational processes, the Europeana Portal was created as a result of teamwork of many people and organizations from all over Europe.

Europeana³⁷ portal provides access to over 54 million digital objects from digitized archives, libraries, museums and audiovisual collections across Europe.³⁸

This portal makes it possible to present the richness and diversity of European cultural heritage, and at the same time combines multiculturalism and multilingualism with modern technology and contemporary business models. Europeana is constantly striving to improve its services, e.g. collaborating with many innovative European partners working in the field of information and communication technologies. The portal allows access to Europe's cultural heritage online also via mobile devices (tablets, smartphones, etc.). The Europeana Portal is used by users all over the world. In connection with the activities carried out by the European Commission in the field of digitization of cultural heritage, which treats the

³⁷ <http://www.europeana.eu/> [dostęp 2021.03.14].

³⁸ Zalecenie Komisji z 27.10.2011 w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych. Bruksela: Komisja Europejska, http://www.digit.mkidn.gov.pl/media/dokumenty/dok_kultura/_zalecenia_2011.pdf [dostęp 2021.03.14].

Europeana digital library as one of the main places for sharing European digital resources, the Ministry of Culture and National Heritage supports all projects aimed at making resources available through the Europeana portal and placing particularly valuable resources held by cultural institutions in the public domain.

Bibliography

1. Białostocki, J. (2004). *Sztuka cenniejsza niż złoto*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
2. Couchoud, J.P. (1985). *Sztuka Francuska. Tom I*. Warszawa: Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe.
3. Hoffman, T.R. (2006) *To warto wiedzieć o sztuce: Sztuka Romańska*. Warszawa: Świat Książki.
4. <http://www.digit.mkidn.gov.pl/pages/digitalizacja/o-digitalizacji.php>
5. <http://www.europeana.eu/>
6. <https://images.app.goo.gl/6cHbCpkdxgUk4gFP9>
7. <https://images.app.goo.gl/7hTYQPoo7vnbipu3A>
8. <https://images.app.goo.gl/AnkZbouVyodKhof3A>
9. <https://images.app.goo.gl/jQpS87HB94p4XwePA>
10. <https://images.app.goo.gl/ncLbYsugepAJp8LE6>
11. <https://images.app.goo.gl/qNTko5RG8an9oFBz6>
12. <https://images.app.goo.gl/syQKdLuLL76QCEqx8>
13. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Portal_moissac.jpg
14. <https://www.globtroter.pl/zdjecia/162052,francja,prowansja,arles,arles,st,trophime,portal,kosciola.html>
15. Kubalska-Sulkiewicz, K., Bielska-Łach, M., Manteuffel-Szarota, A. (1996). *Słownik terminologiczny sztuk pięknych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
16. Matthew, D. (1996). *Europa wieków średnich*. Warszawa: Świat Książki.
17. Meyer, P. (1973). *Historia sztuki europejskiej. Tom I*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
18. Osińska, B. (2004). *Sztuka i czas: Od prehistorii do średniowiecza*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
19. Porębski, M. (1976). *Dzieje sztuki w zarysie. Tom I*. Warszawa: Wydawnictwo Arkady.
20. Toman, R. (2006). *Gotyk Architektura – Rzeźba – Malarstwo*. Warszawa: Wydawnictwo Konemann.
21. *Zalecenie Komisji z 27.10.2011 w sprawie digitalizacji i udostępniania w Internecie dorobku kulturowego oraz w sprawie ochrony zasobów cyfrowych*. Bruksela: Komisja Europejska, http://www.digit.mkidn.gov.pl/media/dokumenty/dok_kultura/zalecenia_2011.pdf

Kostina O.V., Master's student
Department of computer and information technologies and systems

Horbovyi A., Professor
State Tax University, Irpin

STATE-OF-THE-ART MACHINE TRANSLATION SYSTEMS USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORK

Artificial intelligence (AI) plays a crucial role in shaping global content strategies. The language services industry recognises the potential of AI to transform the way businesses process and distribute multilingual content. As a result, the sector is at the forefront of the development of neural machine translation technology.

Artificial intelligence (AI) and machine translation (MT) are becoming increasingly important tools for managing and distributing multilingual content in today's globalised world. Thanks to rapid technological advances, AI and MT are now able to deliver near-human-quality translations in a fraction of the time and cost of traditional human translation. This has led to significant growth and investment in the language services industry as companies look to use these tools to enhance their global content strategies. However, while AI and MT have enormous potential, there are also challenges and limitations that need to be addressed. This paper explores the current state of AI and MT, their applications (Google Translate and DeepL Translator), benefits and limitations, and their impact on the language services industry and beyond. Speaking about models of translation we should start with the Statistical machine translation (SMT) - the use of statistical models that learn to translate text from a source language to a target language gives a large corpus of examples. SMT has been the dominant translation paradigm for decades. Practical implementations of SMT are generally phrase-based systems (PBMT) which translate sequences of words or phrases where the lengths may differ.[1]

Google Translate launched in April 2006 as a Statistical Machine Translation service switched to a neural machine translation engine – Google Neural Machine Translation (GNMT) in 2016.[2]

Google Translate - is a multilingual neural machine translation service developed by Google to translate text, documents and websites from one language into another. It offers a website interface, a mobile app for Android and iOS, and an

API that helps developers build browser extensions and software applications. As of April 2023, Google Translate supports 133 languages at various levels.[2]

Although effective, Statistical Machine Translation methods suffered from a narrow focus on the phrases being translated, losing the broader nature of the target text. The hard focus on data-driven approaches also meant that methods may have ignored important syntax distinctions known by linguists. Finally, the statistical approaches required careful tuning of each module in the translation pipeline.

Neural machine translation (NMT) - is the use of neural network models to learn a statistical model for machine translation.

The key benefit to the approach is that a single system can be trained directly on source and target text, no longer requiring the pipeline of specialized systems used in statistical machine learning.

Unlike the traditional phrase-based translation system which consists of many small sub-components that are tuned separately, neural machine translation attempts to build and train a single, large neural network that reads a sentence and outputs a correct translation.[3]

As such, neural machine translation systems are said to be end-to-end systems as only one model is required for the translation.

The strength of NMT lies in its ability to learn directly, in an end-to-end fashion, the mapping from input text to associated output text.[1]

Google Neural Machine Translation (GNMT), a sequence-to-sequence (“seq2seq”) model which is now used in Google Translate production systems.[4]

Seq2seq (Sequence-to-Sequence) is a type of neural network architecture used in machine translation tasks like Google Translate. It was introduced in 2014 by Sutskever et al., and has since become a popular approach for neural machine translation.[5]

In Google Translate, seq2seq models are used to translate text from one language to another. The basic idea is to use an encoder network to encode the source language text into a fixed-length vector, and then use a decoder network to generate the corresponding translation from that vector.

The encoder network takes the source language sentence as input and converts it into a sequence of vectors. Each vector represents a word in the sentence and is computed by applying a learned function to the word's embedding and a hidden state

vector that summarizes the previous words in the sentence. The final vector produced by the encoder is a summary of the entire source language sentence.

The decoder network then takes this summary vector as input and generates the translation sentence word-by-word. At each time step, the decoder generates a probability distribution over the words in the target language vocabulary and chooses the most likely word as the output. The decoder's hidden state is updated based on the output word and the previous hidden state, allowing it to keep track of the context and generate a fluent translation.[6]

Encoder-decoder with attention is a neural network architecture that has become popular for its ability to improve the quality of machine translation output.

The encoder-decoder model consists of two components: an encoder and a decoder. The encoder takes the source text as input and generates a fixed-length representation of the input text. The decoder then generates the output text based on the encoded representation.

Attention is a mechanism added to the encoder-decoder architecture to help the decoder focus on relevant parts of the input text during the decoding process. The attention mechanism enables the decoder to selectively attend to different parts of the input text at each step of the decoding process. This allows the model to align the input text and output text more effectively and improves the overall quality of the translation output.

During training, the attention mechanism learns to weight the relevance of different parts of the input text based on the current state of the decoder. At each decoding step, the decoder uses this attention weight to determine which parts of the encoded input to focus on, improving the quality of the translation output.

The encoder-decoder with attention architecture is a neural network model that enhances machine translation by allowing the decoder to selectively focus on relevant parts of the input text during the decoding process. The attention mechanism enables the model to align the input text and output text more effectively, resulting in higher-quality translations.[7][8]

Google Translate's seq2seq model is trained on large parallel corpora of source and target language sentences. During training, the model is optimized to minimize the difference between its predicted translations and the true translations in the training data.

Overall, seq2seq models have shown promising results in machine translation tasks, and have been a key component of the success of Google Translate. These models have great potential for advancing the field of natural language processing, and are likely to be increasingly used in many applications in the future.

DeepL Translator - is a neural machine translation service launched in August 2017 and owned by Cologne based DeepL SE.[9]

It initially offered translations between seven European languages and was gradually expanded to support 31 languages. Its algorithm uses Convolutional Neural Networks (CNN) [10][11], offers a paid subscription for additional features and access to its translation application programming interface.

According to the developers, the service uses a newer, improved architecture of neural networks, which results in a more natural sound of translations compared to competing services.[12]

The translation is said to be generated using a supercomputer. In general, CNNs are slightly more suitable for long, coherent word sequences, but have so far not been used by the competition due to their weaknesses compared to recurrent neural networks. The weaknesses at DeepL are compensated for by supplemental techniques, some of which are publicly known.[10][8][13]

Convolutional Neural Networks (CNNs) are analogous to traditional Artificial Neural Networks (ANNs) in that they are comprised of neurons that self-optimize through learning. Each neuron will still receive an input and perform a operation (such as a scalar product followed by a non-linear function) - the basis of countless ANNs. From the input raw image vectors to the final output of the class score, the entire of the network will still express a single perceptive score function (the weight). The last layer will contain loss functions associated with the classes, and all of the regular tips and tricks developed for traditional ANNs still apply. The only notable difference between CNNs and traditional ANNs is that CNNs are primarily used in the field of pattern recognition within images. This allows us to encode image-specific features into the architecture, making the network Introduction to Convolutional Neural Networks more suited for image-focused tasks - whilst further reducing the parameters required to set up the model.

Convolutional Neural Networks differ to other forms of Artificial Neural Network in that instead of focusing on the entirety of the problem domain,

knowledge about the specific type of input is exploited. This in turn allows for a much simpler network architecture to be set up.

Google or DeepL

Both Google Translate and DeepL are powerful machine translation systems with their own unique strengths and weaknesses. The best choice between the two will depend on your specific needs and use case.

Google Translate is a widely used machine translation system that supports a large number of languages and offers a range of features, including voice input, handwriting recognition, and image translation. It uses a combination of rule-based and neural machine translation approach, and has been trained on a massive amount of data. Google Translate is a good choice for simple, everyday translations, and it is free to use.

On the other hand, DeepL Translator is a newer machine translation system that uses a Convolutional Neural Networks , which tends to produce more accurate and natural-sounding translations. DeepL also offers support for fewer languages than Google Translate but it is better in handling certain language pairs such as English-German, English-French, and English-Spanish. Additionally, DeepL offers a range of additional features, such as translation of documents and integration with CAT (Computer-Aided Translation) tools. However, DeepL's premium features come at a cost, with subscriptions required for professional or heavy use.

Overall, if you need a free and widely available machine translation system for everyday use, Google Translate is a good choice. However, if you require more accurate and natural-sounding translations or need to translate professional documents, DeepL might be the better option, albeit at a cost.

List of references

1. [Google's Neural Machine Translation System: Bridging the Gap between Human and Machine Translation](#), Yonghui Wu, Mike Schuster, Zhifeng Chen, Quoc V. Le, Mohammad Norouzi, Wolfgang Macherey, Maxim Krikun, Yuan Cao, Qin Gao, Klaus Macherey, Jeff Klingner, Apurva Shah, Melvin Johnson, Xiaobing Liu, Łukasz Kaiser, Stephan Gouws, Yoshikiyo Kato, Taku Kudo, Hideto Kazawa, Keith Stevens, George Kurian, Nishant Patil, Wei Wang, Cliff Young, Jason Smith, Jason Riesa, Alex Rudnick, Oriol Vinyals, Greg Corrado, Macduff Hughes, Jeffrey Dean, 2016
2. [Turovsky, Barak \(November 15, 2016\)](#). "Found in translation: More accurate, fluent sentences in Google Translate". The Keyword Google Blog. Google Inc. Retrieved December 1, 2016

3. [Neural Machine Translation by Jointly Learning to Align and Translate](#), Dzmitry Bahdanau, Kyunghyun Cho, Yoshua Bengio. ICLR, 2015
4. Introducing tf-seq2seq: An Open Source Sequence-to-Sequence Framework in TensorFlow
5. [Sequence to Sequence Learning with Neural Networks](#), Ilya Sutskever, Oriol Vinyals, Quoc V. Le. NIPS, 2014
6. [Massive Exploration of Neural Machine Translation Architectures](#), Denny Britz, Anna Goldie, Minh-Thang Luong, Quoc Le
7. Page 462, [Attention and Augmented Recurrent Neural Networks](#), Chris Olah, Shan Carter. Distill, 2016
8. Page 209, [Neural Machine Translation and Sequence-to-sequence Models: A Tutorial](#), Graham Neubig
9. ["Languages included in DeepL Pro"](#). *DeepL.com*. Archived from [the original](#) on 6 May 2022. Retrieved 18 May 2022
10. Coldewey, Devin; Lardinois, Frederic (29 August 2017). ["DeepL schools other online translators with clever machine learning"](#). *TechCrunch*. Archived from the original on 20 February 2018. Retrieved 1 September 2019
11. [An Introduction to Convolutional Neural Networks](#) Keiron O'Shea, Ryan Nash, 2015
12. ["DSL.sk - Sprístupnený nový prekladač postavený na umelej inteligencii, tvrdí že je najlepší"](#) (A new translator based on artificial intelligence has been made available, claims to be the best), 30 August 2017
13. Pouget-Abadie, Jean; Bahdanau, Dzmitry; van Merriënboer, Bart; Cho, Kyunghyun; Bengio, Yoshua (October 2014). "Overcoming the Curse of Sentence Length for Neural Machine Translation using Automatic Segmentation". Proceedings of SSST-8, Eighth Workshop on Syntax, Semantics and Structure in Statistical Translation. Stroudsburg, PA, USA: Association for Computational Linguistics: 78–85. [arXiv:1409.1257](#). [doi:10.3115/v1/w14-4009](#). [S2CID](#)

Svitlana Panchyshyn, senior lecturer
Svitlana Dobrovolska, candidate of Economic Sciences (PhD),
acting associate professor
Mariana Opyr, senior lecturer
Lviv National Environmental University, Lviv

SMART TECHNOLOGIES AS A WAY OF TRAINING FOREIGN LANGUAGES AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In today's digital era, smart technologies are transforming the way we live, work and learn. Training foreign languages at higher educational institutions is no exception. Smart technologies have made it easier to deliver training to students, ensuring that they acquire the necessary skills and knowledge for their future career. Smart technologies play a crucial role in English training for students of Economic specialities as English is a vital language and it is widely used in international business, economic and trade. Smart technologies are innovative tools that use artificial intelligence, machine learning and the internet of things to improve efficiency and effectiveness.

The use of new information technologies in teaching is one of the most important aspects of improving and optimizing the educational process, enriching the arsenal of methodological tools and techniques that allow diversifying the forms of work and making the learning process of a foreign language interesting and memorable for students. That is why, a modern teacher should not only have knowledge in the field of new informational technologies, but also to be an expert on their application in their professional activity.

The application of information and communication technologies in the teaching process was investigated by A. Korotkov, M. Lapchyk, O. Leontovych, Yu. Mashbicz, N. Morze, S. Nylova, A. Petrov, I. Semakin, E. Xenner and others. According to them, technologies that were based on information are being transformed in technologies for teaching and receiving knowledge. So, with the development of society knowledge of digital technologies, digital society belongs to Smart-society [2, p. 24].

S.M.A.R.T. is a mnemonic acronym, giving criteria to guide in the setting of goals and objectives that are assumed to give better results, for example in project

management, employee-performance management and personal development. The term was first proposed by George T. Doran in the November 1981 issue of *Management Review* [3, p. 35]. He suggested that goals should be SMART (**specific, measurable, assignable, realistic** and **time-related**). Since then, other variations of the acronym have been used, a commonly used version includes the alternative words: attainable, relevant, and timely.

The use of new information technologies in teaching is one of the most important aspects of improving and optimizing the educational process, enriching the arsenal of methodological tools and techniques that allow diversifying the forms of work and making the learning process of a foreign language interesting for students at higher educational institutions. Smart tools allow to activate cognitive activity of students; to provide a positive motivation for learning, a high degree of differentiation of training; to improve the control of knowledge, skills and abilities. The effectiveness of Smart tools depends on the ways and forms of application of these technologies, on how well the teacher has the technique of working with them, on the electronic resources used by him. Similar technologies are actively used to transfer information and provide interaction between the teacher and the trainee in modern systems of open and distance education [5, p.9].

The use of modern Smart technologies in the educational process is not only a means of activating the cognitive, creative activity of students, but also objectively determined by the need for rapid development of science and technology, which requires detailed study, development of methods, forms, methods of use of these technologies and their implementation. The training of qualified specialists in the field of Smart technologies will enable Ukraine to compete with other countries and produce products that will be used not only in education, but in other areas of society's life [4].

Smart technologies can be used for English training for students of Economic specialities at higher educational institutions:

Language learning apps provide an engaging and interactive way of learning English. These apps use gamification and other interactive features to make learning fun and engaging. Language learning apps can also be personalized, enabling students to learn at their own pace and convenience.

Online language courses offer an efficient and effective way of delivering English training to students. These courses provide a variety of materials and

resources that students can access from anywhere at any time. Online language courses can also provide personalized learning experiences, enhancing learning outcomes

Virtual language exchange enables students to practice their English skills with native speakers from around the world. These exchanges can be conducted through video conferencing platforms, enabling students to interact with native speakers in real-time. Virtual language exchange can provide students with real-world experience, enhancing their language proficiency and preparing them for their careers.

The use of smart technologies in English training for students of Economic specialities has several benefits, including:

Improved accessibility: Smart technologies make English training more accessible by providing students with materials and resources that they can access from anywhere at any time. This enhances flexibility and enables students to learn at their own pace and convenience.

Enhanced engagement: Smart technologies make English training more engaging and interactive, enhancing student participation and motivation. Language learning apps and virtual language exchange provide interactive features that make learning fun and engaging.

Personalized learning experiences: Smart technologies enable personalized learning experiences, enabling students to learn at their own pace and convenience. Online language courses and language learning apps provide customized learning experiences based on student needs and preferences.

The main goals of Smart education are: to create an environment that provides the highest level of education; to improve student's skills and knowledge according to his/her competency model; to develop the strategy of education that will help students to adapt to the problems and difficulties of a constantly changing world.

The main features of Smart education include: the formation of combined real and virtual space; the unity of the teaching staff, general information and educational environment; the introduction of new educational technologies using ICT.

The main modern smart tools used by the teachers of English:

SMART Board is the convenient tool for organizing training sessions and meetings, workshops and seminars. SMART Board in the audience can simultaneously act as a normal board, screen and interactive computer monitor. It

saves teacher's time and increases the electiveness of the educational process. During English lessons, SMART Board can be used at various stages of the lesson and in teaching various types of speech activity: during phonetic and speech charging, introducing and practicing vocabulary and speech patterns, activating grammatical material, teaching a foreign language spelling and listening [1].

SMART Response is a system of interactive survey. You can use it to conduct the survey, test and store results. You can view the individual and student group results. SMART Response Package includes: individual panels for each student, a central receiver and software that allows you to create questions and organize a response.

SMART Table is a table with the surface sensitive to touch, where one or a group of students can simultaneously work on an interactive task. Students can play educational games, solve problems and answer questions together. SMART Table Multitouch-Technology allows multiple students to select and move various objects, draw and write at the same time, look for the correct answers to questions. The SMART Table in English lessons can be used for students' collaboration skills. Pupils can work together on a problem and come to a common opinion before giving an answer. Working as a team, students will be able to develop speaking skills better device [1].

SMARTkapp is the table with a glass surface, which is built on a cloud technology principle. All you need to work with SMARTkapp is to download the SMARTkapp app, hold your SMARTphone at the QR-code on the board and connect mobile device. Using any marker, you can write, draw on the surface of the board, similar to the old-fashioned flip chart, and all the information will be displayed on the mobile device [1].

Smart technologies have transformed English training for students of Economic specialities at higher educational institutions. These technologies provide an efficient, effective and engaging way of delivering English training, enhancing learning outcomes and preparing students for their careers. Thus, the use of smart technologies changes the nature of the interaction between lecturers and students (the role of the student in the process of training increases, and the lecturer becomes the coordinator of the educational process). This model can be adapted for teaching other subjects in both "full-time" and distance learning in order to improve foreign language training at higher educational institutions.

References:

1. Abramov, V.O., Bonch-Bruyevych, G.F., Kosenko, T.I. (2007). Method of use SMART Board technology in the educational process. Kyiv: KMPU
2. Borawska-Kalbarczyk, K., Tołwińska, B., Korzeniecka-Bondar, A. (2019). From Smart Teaching to Smart Learning in the Fast-Changing Digital World. In L. Daniela (Ed.), *Didactics of Smart Pedagogy* (pp. 23-39). Cham, Switzerland: Springer.
3. Doran, G. T. (1981). "There's a S.M.A.R.T. way to write management's goals and objectives". *Management Review*. **70** (11): 35–36.
4. National Strategy for the Development of Education in Ukraine for 2012–2021. mon.gov.ua [online]. Available at: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf> [Assessed 16 Oct. 2014]
5. Yakubov, S., Yakinin, Ya. (2011). SMART technologies and training materials. *Hi-Tech at school*, 3, pp. 8–11

Балаш Л.Я., к.е.н., доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Лисюк О.В., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

РОЗВИТОК ПРОЄКТНОЇ ОСВІТИ - ЯК ОДИН З НАПРЯМКІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Повномасштабне вторгнення заліської орди в Україну стало викликом для всіх сфер. Важка ноша - розбудова держави після перемоги лягає на плечі молодого покоління. Особистості нової формації які володіють професійними та власними якостями, що відповідають сучасним реаліям, вселяють надію на швидку відбудову України. [1]

Проектна освіта є одним з напрямків інноваційного розвитку вищої освіти в Україні. Проте, на жаль, на сьогоднішній день вона не отримала достатньої уваги та підтримки з боку влади та закладів вищої освіти.

Стан проєктної освіти в Україні можна описати як неоднозначний. Деякі заклади вищої освіти та факультети успішно впроваджують проєктну освіту в своїй навчальній програмі, розробляючи та впроваджуючи проєкти, що стосуються конкретних викликів та проблем суспільства. Однак, такі заклади є меншістю, і більшість вищих навчальних закладів не мають власних програм з проєктної освіти.

Розвиток проєктної діяльності в освіті є одним з ключових напрямків інноваційного розвитку вищої освіти. Проєктна діяльність в освіті передбачає використання проєктних методів та інтердисциплінарних проєктів як засобу навчання, що сприяє розвитку критичного мислення, творчих та комунікативних навичок студентів.

Також проєктна діяльність в освіті освіта підвищує мотивацію студентів до навчання, оскільки вони беруть участь у власному навчанні та знаходять практичне застосування своїх знань. Один з основних способів підвищення мотивації студентів при впровадженні проєктної освіти - це залучення студентів до роботи над проєктами, які відповідають їхнім інтересам та потребам. Це може бути досягнуто шляхом залучення студентів до обговорення тем проєктів та визначення їхніх переваг та недоліків. Такий підхід дозволяє студентам стати активними учасниками навчального процесу та підвищує їхній інтерес до навчання.

У закладах вищої освіти в Україні розвиток проєктної освіти є важливим напрямком інноваційного розвитку. Вона може бути впроваджена як в окремих дисциплінах, так і в системі взагалі, з метою поліпшення якості освіти та підготовки конкурентоспроможного фахівця.

Основними перевагами проєктної освіти є Рис 1:

Одним з ключових аспектів розвитку проєктної освіти в Україні є залучення викладачів та науковців до роботи з проєктами, що дозволить забезпечити інноваційний розвиток навчальних програм, а також розвивати дослідницькі та інноваційні проєкти у різних галузях знань.

Також, важливим аспектом розвитку проєктної освіти є забезпечення необхідних ресурсів та технічних засобів для проведення практичних занять та проєктних робіт, що дозволить студентам більш ефективно засвоювати матеріал та розвивати навички.

Розвиток проєктної освіти також передбачає зміни у методиках оцінювання студентів, оскільки проєктні методи передбачають активну участь студентів у навчальному процесі, тому оцінка повинна ґрунтуватися на кінцевому результаті роботи, а не тільки на процесі.

Рис.1 Переваги проектної освіти

У цілому, розвиток проектної освіти є важливим напрямком інноваційного розвитку вищої освіти в Україні, оскільки вона дозволяє розвивати критичне мислення, творчі та комунікативні навички студентів, а також підвищує їх мотивацію до навчання та підготовки до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Балаш Л., Лисюк О., Гонтар З., Бінерт О. (2022). КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ І ПІДХОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ. *Літопис Волині*, (27), 244-250. <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.27.40>

Бубняк Т.І., к. ф.-м. н., доцент

Богач М.М., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ПРО КОНЦЕНТРАЦІЮ НАПРУЖЕНЬ У ТРАНСВЕРСАЛЬНО-ІЗОТРОПНОМУ СЕРЕДОВИЩІ З ВКЛЮЧЕННЯМ

При розгляді питання про міцність конструкції недостатньо знати лише систему сил, що діють на цю конструкцію. Варто знати ще її розміри та матеріал, з якого вона зроблена та інше. Напруження в загальному – це вектор внутрішніх сил, що діють на одиницю площі даної елементарної площадки при стягуванні її в точку. Причинами виникнення напружень можуть бути: дія зовнішніх сил, вплив температурних полів або фізико-хімічні процеси, які проходять в матеріалі. Напруження є результат дії частинок, які перешкоджають зміщенню частинок.

У механіці деформованого твердого тіла важливе місце посідають просторові задачі теорії пружності і термопружності, які стосуються розподілу напружень в околі неоднорідностей, які мають конструктивні композити. Щодо міцності таких матеріалів їх виробництво потребує інформації про досягнення компонентами напружень екстремальних значень в певних зонах (зонах руйнування). Такі екстремальні значення досягаються, як правило, на межі розділу фаз.

Поява неоднорідностей в одних випадках зумовлена технологією виробництва, в інших – неоднорідність вводять для досягнення оптимальної міцності конструкції. Наприклад, для попередньо напружених конструкцій створюють внутрішні напруження, протилежні до тих, які виникають в процесі експлуатації. За допомогою цього досягають збільшення тріщиностійкості, жорсткості, а також ефективнішого використання матеріалів. Найпоширенішими є конструкції з попередньо напруженого залізобетону.

Важливою є проблема отримання достовірної та повної інформації про розподіл напружень в матеріалах чи елементах конструкцій з врахуванням реальної картини міжфазної взаємодії, що пов'язано з використанням ефективних методів розв'язку просторових задач теорії пружності.

Дослідження просторових задач термопружності для однорідних ізотропних та анізотропних тіл у загальній постановці пов'язане з великими математичними труднощами через складність побудови розв'язку системи диференціальних рівнянь в частинних похідних, який задовольняє певні граничні умови.

Одним з ефективних методів розв'язку задач теорії пружності є метод Фур'є, який базується на представленні загальних розв'язків рівнянь рівноваги через потенціальні функції. Особливістю застосування методу Фур'є є використання різних представлень розв'язку рівнянь Ляме через гармонічні функції, що дозволяє шукати розв'язок у вигляді рядів.

Важливі результати в розв'язку задач теорії пружності отримані в роботах Ю.М. Коляно, В.Л. Рвачова, І.О. Мотовиловця, К.В. Солянік-Красса, Я.С. Підстригала, Ю.М. Подільчука та багатьох інших учених, в яких побудовані точні розв'язки просторових задач теорії пружності і статичної термопружності у сферичній, циліндричній, сфероїдальній, параболічній та інших системах координат.

Розглянемо задачу про розподіл термонапружень необмеженого трансверсально-ізотропного середовища, яке містить анізотропне, відносно механічних і теплових властивостей, включення у формі стиснутого сфероїда за лінійного одноосного нагріву. На межі розділу фаз пропонуються умови неідеального механічного і теплового контактів.

Побудова розв'язку просторових задач із використанням ефективних методів їх чисельної реалізації є актуальною і важливою проблемою.

Ефективним методом розв'язку просторових задач теорії пружності є метод Фур'є, який базується на представленні загального розв'язку рівнянь рівноваги через потенціальні функції. Цей метод дозволяє шукати розв'язок у вигляді рядів, наприклад за функціями Лежандра, або інтегралів від гармонічних функцій з невідомими коефіцієнтами чи густинами.

Розв'язок просторової задачі за заданих граничних умов на поверхні включення лінійного силового і температурного полів зводяться до розвинення шуканих потенціальних функцій в тригонометричні ряди за приєднаними функціями Лежандра першого і другого родів

$$\Phi_j(x, y, z_j) = \sum_{n=0}^{\infty} \sum_{m=0}^{n+1} \frac{n+m}{i(2n+1)} \left\{ \frac{P_{n+1}^{(m)}(p_j) Q_{n+1}^{(m)}(i\bar{q}_j)}{(n+m+1)(n+m)} - - \frac{P_{n-1}^{(m)}(p_j) Q_{n-1}^{(m)}(i\bar{q}_j)}{(n-m+1)(n-m)} \right\} \{ a_{nm}^{(j)} \cos m\varphi + b_{nm}^{(j)} \sin m\varphi \}, \quad (j=1,2,3), \quad (1)$$

де $a_{nm}^{(j)}, b_{nm}^{(j)}$ – невідомі сталі, які знаходяться із граничних умов.

Для знаходження загального розв'язку рівнянь рівноваги [5] у випадку дійсних різних коренів характеристичного рівняння, складеного за коефіцієнтами системи рівнянь рівноваги, використовується представлення через потенціальні функції

$$\begin{aligned} u &= \frac{\partial \Phi_1}{\partial x} + \frac{\partial \Phi_2}{\partial x} + \frac{\partial \Phi_3}{\partial y}; \\ v &= \frac{\partial \Phi_1}{\partial y} + \frac{\partial \Phi_2}{\partial y} - \frac{\partial \Phi_3}{\partial x}; \\ w &= k_1 \frac{\partial \Phi_1}{\partial z} + k_2 \frac{\partial \Phi_2}{\partial z}. \end{aligned} \quad (2)$$

У (2) коефіцієнти k_1, k_2 виражаються через коефіцієнти рівнянь рівноваги та корені певного характеристичного рівняння.

Задовольняючи граничні умови, отримуємо нескінченну систему лінійних алгебраїчних рівнянь для визначення коефіцієнтів розкладу, яка має збіжний розв'язок [4].

Розрахунок термонапруженого стану трансверсально-ізотропного середовища зі сфероїдальним включенням під дією лінійного температурного поля проводився в умовах неідеального контакту для матеріалів із пружними характеристиками:

$$\begin{aligned} \text{включення} - (1010 \text{Н/м}^2) \quad & \tilde{c}_{11} = 5,97; \quad \tilde{c}_{12} = 2,62; \quad \tilde{c}_{13} = 2,17; \quad \tilde{c}_{23} = 6,17; \quad \tilde{c}_{44} = 1,64; \\ \text{середовище} - (1010 \text{Н/м}^2) \quad & c_{11} = 20,65; \quad c_{12} = 15,25; \quad c_{13} = 10,45; \quad c_{23} = 35,15; \\ c_{44} &= 8,45. \text{ Усі інші } c_{ij} = 0 \text{ як для включення, так і для середовища.} \end{aligned}$$

Температурне поле у включенні за неідеального теплового контакту визначається співвідношенням (2.114) з [4], де невідомі коефіцієнти розкладу знаходяться із системи лінійних алгебраїчних рівнянь. У разі рівномірного нагріву трансверсально-ізотропного середовища із включенням, тобто коли

$T_0 = d$, із умов неідеального теплового контакту впливає, що температурне поле

у включенні дорівнює d . Локальний характер нормальних і кругових напружень у трансверсально-ізотропному середовищі зображено на рисунку 1. Концентрація напружень швидко згасає з віддаленням від поверхні включення, прямуючи до номінального напруженого

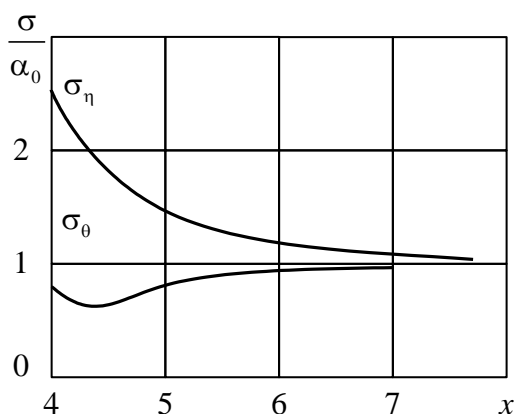

Рис. 1. Концентрація напружень вздовж осі OX .

стану (максимальне відхилення $\frac{\sigma_n}{\alpha_0}$ від

відповідних номінальних значень для $a=2$ становить приблизно 1,9%, а для $\frac{\sigma_\theta}{\alpha_0}$ - 1,7%.

На основі аналізу отриманих числових результатів виявлено такі механічні особливості, зумовлені порушенням умов спаю на границі розділу фаз:

наявність включення у формі стиснутого сфероїда в пружному трансверсально-ізотропному середовищі за неідеального механічного контакту суттєво впливає на концентрацію напружень переважно на поверхні і в деякому малому околі розділу фаз;

з віддаленням від неоднорідності концентрація напружень спадає, прямуючи до відповідних номінальних значень. Зокрема, на відстані трьох радіусів від поверхні включення відхилення нормальних напружень від відповідних номінальних не перевищує 3%.

Бібліографічний список

1. Подильчук Ю.Н. Граничные задачи статики упругих тел / Ю.Н.Подильчук // Пространственные задачи теории упругости и пластичности : 6 т. Т.1. – К: Наук. думка, 1984. – 303 с.
2. Подильчук Ю.Н. Термоупругое состояние изотропной среды, содержащей анизотропное включение, при идеальном механическом и тепловом контакте / Ю.Н. Подильчук, В.С. Кирилук // Прикладная механика. – 1988. – №4. – С.13 – 19.
3. Подильчук Ю.Н. Напряженное состояние трансверсально-изотропной среды с анизотропическим сфероидальным включением. Произвольное однородное поле напряжений на бесконечности / Ю.Н. Подильчук, Я.И. Соколовский // Прикладная механика. – 1991. – №7. – С. 25 – 36.
4. Соколовський Я.І. Деформативність неоднорідних трансверсально-ізоотропних матеріалів: монографія / Я.І Соколовський, Т.І. Бубняк. – Львів, 1999.– 197с.
5. Бубняк Т.І. Розподіл напружень на поверхні порожнини у трансверсально-ізоотропному середовищі. Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво. 2020. № 21. С. 5-9.

Жидовська Н.М., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

Прокопишин О.С., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ІННОВАЦІЇ У ВІЙСЬКОВОМУ ОБЛІКУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Через військове вторгнення РФ в Україні триває загальна мобілізація та воєнний стан. Складовою мобілізаційної підготовки країни, що полягає у функціонуванні держорганів та місцевих органів, а також закладів та підприємств стосовно аналізу і фіксації мобілізаційного ресурсу, реалізації заходів із забезпечення виконання правил військового обліку, надання даних стосовно військовозобов'язаних осіб, резервістів і призовників в органи ведення держреєстру є постанова військовозобов'язаних на військовий облік.

На підприємстві відповідальність за організацію військового обліку несе керівник. Обов'язки щодо ведення військового обліку покладаються на працівників відділу кадрів чи осіб, котрі ведуть безпосередньо облік працівників на підприємстві.

Кількість осіб, котрі ведуть військовий облік напряму залежить від числа військовозобов'язаних осіб і призовників, що є працевлаштованими на підприємстві (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок кількості осіб, котрі відповідають за військовий облік

Кількість осіб, що є резервістами, призовниками чи військовозобов'язаними	Кількість осіб, котрі відповідають за військовий облік
501-2000	1
2001-4000	2
4001-7000	3

Якщо кількість працівників підприємства даної групи перевищує 7000, на кожні наступні 3000 осіб додається по 1 працівнику, відповідальному за їх облік. За кількості осіб даної категорії менш ніж 500 людей, зобов'язання за ведення військового обліку лягають на одного кадрового працівника. В такому випадку, йому встановлюється доплата – 50% від розмірів окладу.

Персональному військовому обліку на підприємстві підлягають:[4]

- призовники віком від 16 (у рік досягнення 17-річного віку) до 27 років;
- військовозобов'язані та резервісти, які не досягли граничного віку перебування в запасі (60 років), у тому числі жінки, які мають медичну або фармацевтичну спеціальність, а також за власним бажанням жінки, які мають спеціальність та/або професію, споріднену з відповідною військово-обліковою спеціальністю.

За новими правилами військового обліку, які діють з 5 січня 2023 року, до обов'язків роботодавців належить складання списків персонального військового обліку за формою, наведеною в додатку 5 до Порядку № 1487 (рис.1). [3]

Додаток 5 до 110р

**Списки
персонального військового обліку**

Порядковий номер	Військове звання	Прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності)	Число, місяць, рік народження	Ресстраційний номер облікового запису в Єдиному державному реєстрі призовників, військовозобов'язаних та резервістів-ресстраційний номер облікової картки платника податків	Військово-облікова спеціальність	Склад (профіль підготовки – для офіцера)	Категорія обліку (для офіцерів розряд), військово-обліковий документ (серія, номер)	Відомості про освіту та спеціальність (серія та номер диплома, свідоцтва, сертифіката тощо)	Реквізити паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон (серія (за наявності), номер, ким та коли видано)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Старший лейтенант	Головачук Михайло Іванович	16.06.1989	2345689781	441300	Інженерно-технічний	Розряд 1, АА 123456	Диплом бакалавра серія М22 № 654321 комп'ютерні науки	Паспорт громадянина України: серія СК № 147258, виданий Харківським РВ ГУДМС України в м. Києві 01.02.2006 р.
...

Адреса задекларованого (заресстрованого) місця проживання	Адреса місця проживання	Найменування територіального центру комплектування та соціальної підтримки, органу СБУ, підрозділу Служби зовнішньої розвідки, де перебуває на військовоному обліку	Перебування на спеціальному обліку або номер команди/служба у військовоному резерві	Придатність до військової служби	Сімейний стан, прізвище, власне ім'я та по батькові (за наявності) членів сім'ї та рік їх народження	Посада, реквізити акта про призначення/змінення на посаду/з посади	Реквізити повідомлення про призначення/змінення на посаду/з посади
11	12	13	14	15	16	17	18
02123, м. Київ, вул. Видубицька, буд. 19, кв. 19	02123, м. Київ, вул. Видубицька, буд. 19, кв. 19	Дарницький районний у м. Києві військовий комісаріат	Не перебуває	-	Неодружений	Програміст, наказ № 19/к-тр від 12.12.2022	№ 25 від 06.01.2023

Рис.1. Списки персонального військового обліку (зразок).

У п. 36 Порядку № 1487 вказано, що списки персонального військового обліку потрібно скласти окремо за такими групами: [3]

- перша - список персонального військового обліку військовозобов'язаних (резервістів) офіцерського складу;
- друга - список персонального військового обліку військовозобов'язаних (резервістів) рядового, сержантського та старшинського складу;
- третя - список персонального військового обліку військовозобов'язаних та резервістів із числа жінок;
- четверта - список персонального військового обліку призовників.

До списків кожної групи формують справу, у якій зберігають копії військово-облікових документів призовників, військовозобов'язаних та резервістів Інформацію про прийняття на роботу або звільнення призовників, військовозобов'язаних чи резервістів потрібно внести до списків та відомості у 5-денний строк.

Також інформацію про чисельність призовників, військовозобов'язаних і резервістів потрібно вносити до відомості оперативного обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, яку складають за формою, визначеною

в додатку 12 до Порядку № 1487, і зберігають разом зі списками персонального військового обліку (рис.2). [3]

Додаток 12 до Порядку

ВІДОМІСТЬ
оперативного обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів у
ТОВ «Омега»
 станом на 25 січня 2023 р.
(дата внесення останніх змін до відомості оперативного обліку)

Порядковий номер	Найменування групи	Усього	Мають мобілізаційні розпорядження	Заброньовані	Військовозобов'язані, які не заброньовані та не мають мобілізаційних розпоряджень	З 1 січня 2020 р. прийнято на роботу, навчання	З 1 січня 2020 р. звільнено з роботи, навчання
1.	Військовозобов'язані (у тому числі резервісти), із них:	1	-	-	-	-	-
1.1	Військовозобов'язані офіцерського складу (у тому числі резервісти)	1	-	-	-	1	-
1.2	Військовозобов'язані рядового, сержантського та старшинського складу (у тому числі резервісти)	-	-	-	-	-	-
1.3	Військовозобов'язані-жінки (у тому числі резервісти)	-	-	-	-	-	-
2.	Призовники	-	-	-	-	-	-

Особа, відповідальна за ведення військового обліку: А.А. Вовченко
(ініціали (ініціал власного імені) та прізвище)

Рис. 2. Відомість оперативного обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів (зразок).

Формування та ведення цих списків і відомостей може бути в електронній та/або паперовій формі за рішенням керівництва.

Проте слід врахувати, що взяття громадян на персональний військовий облік за місцем роботи, а також їх виключення з такого обліку потрібно здійснювати лише після взяття (зняття, виключення) зазначених громадян на військовий облік (з військового обліку) у відповідних районних (міських) територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки (далі - ТЦКСП).

Отже, списки формують передусім на підставі військово-облікових документів, які роботодавець повинен перевіряти у працівників під час їх прийняття на роботу і в яких, зокрема, має бути вказано відповідний ТЦКСП, де працівник перебуває на обліку. Тобто, якщо працівник не перебуває на військовому обліку в ТЦКСП, то він має стати на такий облік за місцем реєстрації й отримати відповідний військово-обліковий документ.

Військово-облікові документи визначено в п. 20 Порядку № 1487: [3]

- для призовників - посвідчення про приписку до призовної дільниці;
- для військовозобов'язаних - військовий квиток або тимчасове посвідчення військовозобов'язаного;
- для резервістів - військовий квиток.

Слід звернути увагу на те, що військово-облікові документи потрібно перевіряти також у жінок, які мають медичну або фармацевтичну спеціальність (ч. 11 ст. 1 Закону № 2232). [2]

Зміни до списків персонального обліку потрібно внести в п'ятиденний строк із дня подання працівником відповідних документів (наприклад, свідоцтво про шлюб у разі одруження, паспорт у разі зміни прізвища або місця проживання тощо).

Після цього про зміну таких облікових даних потрібно щомісяця до 5 числа повідомляти відповідні ТЦКСП. Повідомлення необхідно подати за формою.

Щороку до 25 січня (станом на 1 січня) списки мають підписати керівник та особа, відповідальна за ведення військового обліку. Ці списки разом із відомістю оперативного обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів реєструють у службі діловодства.

Посадові особи, котрі відповідальні за питання ведення ВО, при порушенні певних вимог можуть нести відповідальність за: [1]

відсутність відправки в ТЦКСП списків людей, котрі належать приписці до призовної дільниці;

при прийому осіб, що знаходяться на ВО;

несповіднення стосовно виклику робітників в ТЦКСП чи перешкоджанню їх явці у військомати;

невчасне подання документів, котрі необхідні для ведення ВО.

При таких правопорушеннях накладається адміністративна відповідальність у формі штрафів, котрі накладаються ТЦКСП.

Список використаних джерел:

1. Військовий облік 2023: оновлені правила. URL: <https://www.kadrovik1.com.ua/article/5178-vyskoviy-oblk-2023-onovlen-pravila>

2. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.92 р. № 2232-ХІІ.

3. Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, затверджений постановою КМУ від 30.12.2022 р. № 1487.

4. Складання та ведення списків військовозобов'язаних на підприємстві: вимоги – 2023. URL: https://buh.ligazakon.net/analytics/217827_skladannya-ta-vedennya-spiskv-vyskovozobovuzanikh-na-pdprimstv-vimogi-2023

Лелиця В.А., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня
Державний податковий Університет
Немировська О.В., к. е. н., докторант, доцент
Державний податковий Університет

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Сьогодні, в епоху постійного розвитку технологій, діджиталізація освіти набуває актуальності. Нові інформаційні технології змінюють підхід до навчання та розширюють можливості для отримання якісної освіти. У даному дослідженні розглянуто зарубіжний досвід використання новітніх інформаційних технологій у навчально-освітньому процесі. Сучасні інформаційні технології в освіті дозволяють розширити можливості для навчання та забезпечити доступ до навчального матеріалу з будь-якого місця та в будь-який час. Так, на сьогоднішній день у багатьох країнах світу широко використовуються електронні підручники, онлайн-курси та відеолекції. [1]

США є однією з країн, які першими використовували нові інформаційні технології в освіті. Навчальні заклади в США використовують комп'ютери та Інтернет як допоміжні засоби навчання вже десятиліттями. Сьогодні практично всі школи та університети в США мають доступ до сучасних технологій та програмного забезпечення[5, с. 156].

Однією з основних тенденцій використання нових технологій в освіті в США є перехід до дистанційного навчання. Це стало особливо актуальним під час пандемії COVID-19, коли багато навчальних закладів перейшли на дистанційну форму навчання. Для цього використовуються різноманітні онлайн-курси, відеоконференції та інші технології, які дозволяють студентам

вивчати матеріал та обговорювати питання з викладачами з будь-якого місця зі зручною для них графікою. Ще однією з тенденцій використання нових технологій в освіті в США є використання віртуальної та доповненої реальності. Університети використовують ці технології для створення інтерактивних середовищ для навчання, що дозволяє студентам досліджувати та вивчати різні предмети на більш глибокому рівні.

Швеція та Німеччина - це країни, які приділяють велику увагу використанню новітніх інформаційних технологій в освіті. Ці країни постійно вдосконалюють свої підходи до навчання та впроваджують нові інструменти, щоб забезпечити своїх студентів якісною освітою, яка відповідає сучасним вимогам. У Швеції в освіті широко використовуються інтерактивні дошки, які дозволяють вчителям взаємодіяти з учнями та створювати цікаві та динамічні уроки. Також у Швеції використовуються інтерактивні підручники та онлайн-курси, які дозволяють студентам навчатися в зручний для них час та зручному місці.

У Німеччині також існує широкий спектр інформаційних технологій, які використовуються в освіті. Наприклад, в німецьких школах використовуються інтерактивні дошки та веб-камери, що дозволяє вчителям проводити віртуальні уроки та дистанційне навчання. Також в Німеччині дуже популярними є онлайн-курси, які пропонують провідні університети країни, наприклад: Технічний університет Мюнхена, Університет Гайда-Вату, Штутгартський університет. Одним з особливих напрямків використання інформаційних технологій в освіті в Німеччині є використання віртуальної реальності. Наприклад, університети використовують віртуальні технології для навчання медичних працівників, що дозволяє студентам отримати практичний досвід без ризику для пацієнтів.

Фінляндія та Норвегія - це країни, які відомі своєю високою якістю освіти та використанням інноваційних технологій в навчальному процесі. У цих країнах створено розгалужену мережу національних інформаційних центрів, які забезпечують доступ до сучасних технологій та програмного забезпечення для всіх шкіл та університетів.

У Фінляндії найбільш поширеним інструментом є інтерактивні дошки, які дозволяють вчителям створювати цікаві та змістовні уроки. Крім того, у Фінляндії дуже популярним є використання онлайн-платформ для навчання та

самонавчання, таких як Eliademy, FutureLearn, Yousician та інші, які дозволяють студентам навчатися в зручний для них час та темпі.

У Норвегії також широко використовуються інтерактивні дошки та онлайн-курси. Одним з особливих напрямків використання технологій в навчальному процесі в Норвегії є використання віртуальної реальності. Наприклад, в деяких школах студенти можуть досліджувати світ через віртуальні тури, що дозволяє їм зрозуміти складні концепції та поняття.

До інших інноваційних технологій, що використовуються в Фінляндії та Норвегії, входять мобільні додатки для навчання та самонавчання, онлайн-бібліотеки та відеоконференції. Також в цих країнах приділяється велика увага цифровій грамотності та безпеці в Інтернеті, що дозволяє студентам бути свідомими користувачами технологій

В Азії також відбувається активний розвиток інформаційних технологій в освіті. Японія та Китай - це дві країни, які визнають важливість інформаційних технологій в освіті. У цих країнах ставиться завдання забезпечення студентів знаннями та навичками, які потрібні для розвитку цифрової економіки та вирішення сучасних проблем. У Японії відбувається активний розвиток інформаційних технологій в освіті. У школах та університетах використовуються спеціальні платформи для навчання програмування та робототехніки. Одним з прикладів такої платформи є "RoboCup"[6], який є щорічним міжнародним змаганням з робототехніки. У Японії також використовуються спеціальні онлайн-платформи для навчання мовам та математиці. Китай також відомий своїм розвитком інформаційних технологій в освіті. У Китаї широко використовуються онлайн-курси та вебінари для навчання студентів. Найбільший онлайн-навчальний портал в Китаї - це "XuetangX"[2], який пропонує онлайн-курси від провідних університетів Китаю та світу. Також у Китаї використовуються спеціальні програми для контролю за відвідуванням та успішністю студентів, які дозволяють вчителям слідкувати за успіхами своїх учнів.

Інформаційні технології в освіті є важливим елементом розвитку освітньої системи в Україні. Уряд України веде активну політику щодо впровадження технологій в освіті та діє ряд програм, спрямованих на цю мету.

Одним з найважливіших напрямків використання нових технологій в освіті є електронні підручники та онлайн-курси. У 2018 році була запущена

платформа "Освітня хмара"[3], яка забезпечує доступ до електронних підручників, які використовуються в українських школах. Крім того, ряд навчальних закладів пропонують онлайн-курси та вебінари, які дозволяють учням та вчителям отримувати знання від провідних експертів у своїй галузі.

Інформаційно-комунікаційні технології торкаються всіх сфер діяльності людини, але великий позитивний вплив вони мають на освіту, оскільки відкривають можливості впровадження абсолютно нових методів викладання і навчання. Застосування комп'ютерів в освіті привело до появи нового покоління інформаційних освітніх технологій, що дали змогу підвищити якість навчання, створити нові засоби впливу, ефектніше взаємодіяти педагогам зі студентами. Застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі – це не тільки нові технічні засоби, але і нові форми і методи викладання, новий підхід до процесу навчання. Це спонукає викладачів до впровадження інноваційних методів навчання та використання й адаптування цих технологій у навчальний процес

Найновіші відкриття інформаційних технологій в освіті включають широкий спектр інноваційних рішень та продуктів, які допомагають поліпшити процеси навчання та розвитку в різних сферах. Ось кілька прикладів найновіших відкриттів в галузі інформаційних технологій в освіті:

1. Розширена реальність (Augmented Reality - AR) та віртуальна реальність (Virtual Reality - VR) стають все популярнішими для навчання та розвитку. За допомогою AR- та VR-технологій можна створювати інтерактивні візуальні елементи, які дозволяють учням більш глибоко вивчати нові теми та розвивати свої навички.

2. Інтелектуальний аналіз даних (Intelligent Data Analytics) та машинне навчання (Machine Learning) допомагають у створенні більш індивідуалізованих програм навчання, які відповідають унікальним потребам та здібностям кожного учня чи студента.

3. Інтерактивні дидактичні матеріали (Interactive Learning Materials) дозволяють учням більш ефективно вивчати новий матеріал за допомогою інтерактивних елементів та візуальних ефектів, які допомагають поліпшити запам'ятовування та зрозуміння нових тем.

4. Системи аналізу поведінки учнів (Learning Analytics) дозволяють вчителям та викладачам отримувати цінні дані про прогрес учнів та студентів, що дозволяє належним чином коригувати навчальні програми та методики.

5. Блокчейн (Blockchain) допомагає в забезпеченні більшої відкритості та прозорості в освіті, наприклад, у створенні цифрових дипломів.

6. Віртуальна реальність (VR) - ця технологія допомагає створювати іммерсивні навчальні середовища, де студенти можуть досліджувати різні сценарії та взаємодіяти з об'єктами у віртуальному просторі.

7. Інтернет речей (IoT) - IoT допомагає у створенні "розумних" класів та шкіл, де обладнання та пристрої взаємодіють між собою та з вчителями та студентами, щоб поліпшити ефективність навчання.

8. Штучний інтелект (AI) - ця технологія вже широко використовується в освіті, але її застосування постійно зростає. AI допомагає вчителям у зборі та аналізі даних про успішність студентів, підготовці індивідуальних навчальних планів для студентів та розробці персоналізованого навчального контенту.

За останні роки нові інформаційні технології в освіті стали необхідним елементом навчального процесу в більшості країн світу. Із запровадженням сучасних технологій зростає доступність та якість навчання, сприяє розвитку нових підходів до навчання та досліджень.

При розгляді досвіду країн, таких як Японія, Китай, Німеччина, Фінляндія та Норвегія, можна виділити кілька загальних тенденцій у використанні нових інформаційних технологій в освіті.

По-перше, перехід до дистанційного навчання є однією з основних тенденцій у використанні нових технологій в освіті. Багато країн використовують онлайн-курси, відеоконференції та інші технології для організації дистанційного навчання.

По-друге, використання сучасних технологій для доступу до інформації та ресурсів також є дуже важливим. Використання електронних бібліотек, баз даних та інших інформаційних ресурсів дозволяє студентам швидко та ефективно знаходити необхідну інформацію.

По-третє, використання віртуальної та доповненої реальності в освіті стає все більш поширеним. Використання цих технологій дозволяє створювати інтерактивні середовища для навчання та досліджень.

Україна також не стоїть на місці у розвитку нових інформаційних технологій в освіті. На сьогоднішній день в країні існують численні проекти, платформи та програми, які надають можливості для вивчення та вдосконалення навичок.

У загальному, можна зробити висновок, що нові інформаційні технології в освіті є важливим і необхідним елементом навчального процесу в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Єсіна О.Г., Любович А.А., СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ [Електронний ресурс] -Режим доступу URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/147039123.pdf>
2. URL: <https://www.xuetangx.com/> (дата звернення: 15.04.2023).
3. URL: <https://lcloud.in.ua/> (дата звернення: 17.04.2023).
4. Руденко М. В. Аналіз позицій України в глобальних індексах цифрової економіки. Економіка та держава. 2021. № 2. С. 11–18. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.2.11(<https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.2.11>)
5. Новітні освітні технології сучасної медіадидактики : монографія / Г. В. Онкович, В. В. Агаркова, М. М. Боголюбова, О. М. Ляліна, А. Д. Онкович, Л. В. Редько-Шпак, Н. М. Флегон-това; За наук. ред. д. п. н., проф. Г. В. Онкович. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2021. – 156 с
6. URL: <https://www.robocupathomeedu.org/> (дата звернення: 19.04.2023).

Мирончук З.П., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

Колач С.М., к.е.н., доцент

Львівський національний університет природокористування

ЗАХИСТ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

У сучасному суспільстві інформація стала одним із найважливіших стратегічних ресурсів забезпечення подальшого розвитку підприємств. Інформація про всі факти господарської діяльності підприємства, яка формується в системі його бухгалтерського обліку, характеризується високим ступенем цінності та є запорукою стійкості, розвитку та ефективності діяльності такого підприємства, але лише за умови її надійного захисту. Проте тотальна автоматизація, яка не оминула й сферу бухгалтерського обліку та передбачає впровадження спеціалізованих сучасних технологій і програм для його ведення, попри беззаперечні переваги, ставить під загрозу витоку інформації, хакерських атак, зламу інформаційних мереж, різного роду шахрайства тощо всі облікові дані, які обробляються та зберігаються в цифровому середовищі. На перший план за таких умов виходить забезпечення підприємством особливого виду безпеки інформації – кібербезпеки [1].

Комп'ютерна безпека – це низка питань у сфері телекомунікацій та інформатики, які пов'язані з оцінкою та контролем ризиків, що виникають при використанні комп'ютерів та комп'ютерних мереж, щодо конфіденційності, цілісності та доступності [2].

Системи бухгалтерського обліку містять конфіденційну інформацію, яка завжди повинна бути в безпеці. Наслідки несанкціонованого доступу до бухгалтерської інформації можуть бути руйнівними, від крадіжки особистих даних до втрати даних, які неможливо відновити або замінити. Коли облікові дані навмисно чи ненавмисно змінюються чи видаляються, це створює плутанину в бухгалтерії, ставить під сумнів надійність чи точність усіх даних.

Бухгалтери повинні бути інформовані про загрози безпеки і відповідних методах контролю, щоб захистити свої інформаційні системи і консультувати

підприємства щодо ризиків безпеки. Важливим є забезпечення бухгалтерів встановленими найсучаснішими антивірусними програмами.

Розглянемо сучасні способи захисту інформації на рисунку 1.

Рис 1. Основні способи захисту інформації (розроблено особисто)

Можливість ідентифікувати шахрайство за допомогою електронних листів, які безпосередньо не обробляються, є актуальною. Наприклад, К. Макдональд (Karen McDonald) наводить 6 способів розпізнання фальшивих листів: низький рівень граматики/орфографії, неякісні ілюстрації; наявність інструкції переходу за посиланням; дивне походження; відчуття терміновості [3].

Також важливо створювати резервні копії даних і використовувати надійні паролі якомога частіше. Звичайно, потрібно уникати відкриття вкладень від незнайомих людей у листі. Ризики інформаційних систем електронного обліку

Аудитори (зовнішні, внутрішні) є важливим органом для уникнення загрози кібератак на підприємстві. Наприклад, аудитори можуть призначати ІТ-фахівців із процедурами, які включають: визначення того, які дані та транзакції ініціюються, записуються, обробляються та ідентифікуються; які інструменти управління ІТ впроваджуються; перевірка системних файлів; моніторинг роботи інструментів контролю ІТ; планування та виконання Тест ІТ-інструментів управління. СРА повинен володіти достатніми знаннями з ІТ, щоб донести мету аудиту до ІТ-фахівців, оцінити, чи відповідає програма цілям

СРА, і оцінити результати програми щодо характеру, часу та обсягу інших програм. процедура аудиту [4].

Незалежно від складності системи безпеки, зупинити кібератаку технічно неможливо. Проте своєчасне виявлення та швидке реагування на кібератаки можуть значно зменшити наслідки таких атак. Крім того, лише кібератака може визначити сильні та слабкі сторони систем безпеки певних комп'ютерних систем та їх уразливості, щоб визначити елементи безпеки, які потребують покращення.

Для захисту своїх інформаційних ресурсів організаціям необхідно впроваджувати засоби контролю або захисні механізми, призначені для захисту всіх компонентів інформаційної системи, включаючи дані, програмне забезпечення, апаратні засоби та мережі. Заходи контролю призначені для виявлення проблем запобігання випадковим загрозам та навмисним діям, відновлення пошкоджень та усунення проблем.

Ефективна комунікація та стратегії між керівництвом, бухгалтерами та аудитором важливі для зменшення або запобігання нових загроз інформаційним системам бухгалтерського обліку. Бухгалтери та аудитор повинні бути обізнаними, щоб правильно оцінювати потенційні ризики з використанням сучасних та нових технологій. Контроль за несанкціонованим доступом до бухгалтерських записів є важливою частиною внутрішнього контролю. Політики доступу та паролі, шифрування, цифрові підписи, блокування дисків і цифрові сертифікати — це приклади засобів контролю, які необхідно ідентифікувати, задокументувати, передати та перевірити під час оцінки ефективності засобів контролю.

Список використаних джерел

1. Скрипник М. І., Григоревська О. О. Організація захисту облікової інформації в умовах забезпечення кібербезпеки. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2020. № 19(47). С. 95–102.
2. Комп'ютерна безпека. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Северина, С. В. Інформаційна безпека та методи захисту інформації [Текст] / С. В. Северина // Вісник Запорізького національного університету. – 2016. - №1 (29). – С. 155-161.
4. Вітер С.А. Захист облікової інформації та кібербезпека підприємства / С.А. Вітер, І.І. Світличин // Економіка і суспільство: електронне фахове видання. – 2017. – № 11. – С. 497–502.

Удуд. І.Р., к.е.н доцент

Гуль В.А., здобувач вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня, IV курс

Львівський національний університет імені Івана Франка

«ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІЙНИ»

В умовах ринку послуг, що характеризуються нестабільністю зовнішнього середовища, обумовленого повномасштабним вторгненням Росії на територію України, значно вплинуло на попит та пропозицію. Змінилися ціни на послуги, конкурентне середовище та інші макро- і мікроекономічні фактори.

Оцінка ефективності готельно-ресторанного бізнесу в умовах війни є нестабільною та складною, оскільки війна значно вплинула на туристичну та готельну індустрію. Це викликано, насамперед, факторами, які впливають на ефективність готельно-ресторанного господарства, які включають наступні показники:

1. Зниження кількості туристів: Під час війни кількість туристів може зменшитись, оскільки багато людей стають обережними з приводу подорожей до країн з конфліктами.

2. Зміни в економіці: Війна може призвести до зниження економічного розвитку країни, що в свою чергу може вплинути на готельний та ресторанный бізнес.

3. Зміни в політиці та правовому середовищі: Під час війни уряд може ввести різні обмеження на готельний та ресторанный бізнес, що може призвести до збитків.

4. Конкуренція: Під час війни конкуренція на ринку може зменшитись, оскільки багато готелів та ресторанів можуть бути закриті, але це також може призвести до зниження доходів.

На сьогодні індустрія гостинності є однією з найбільш високоприбуткових та потужних галузей, що розвивається в Україні також у період війни. У сучасній економіці основним завданням для будь-якого підприємства сфери гостинності є не тільки підтримання нормального

функціонування бізнесу, а й підвищення ефективності діяльності попри складну економічну ситуацію у країні [1].

Поведінка українського суспільства в перші тижні російського вторгнення намагалася усіма силами втримати економіку. В цей час небагато бізнесів повноцінно працювали. Українці здебільшого перебували у військоматах, кібервійськах та чергах магазинів. І паралельно намагалися перелаштувати свою діяльність на потреби ЗСУ.

Ресторанний бізнес швидко підлаштував свою роботу під умови війни. Заклади громадського харчування почали готувати їжу для військових та переселенців.

Хтось робив це самостійно, як Smilefood Олександра Соколова чи ресторанний комплекс «Хуторець на околиці» Олександра Клака. Інші шеф-кухарі й ресторатори об'єднували засилля. Так була започаткована «Кухня оборони Києва», яка навесні щодня готувала тисячу порцій для захисників, літніх людей і дітей.

Виклики повномасштабної війни не стали на заваді українському ресторанному бізнесу. Попри те, що сфера не була готова до бойових дій, вже на даний час значна частина підприємств трансформується та виходить на нові ринки.

Про це йшлося на онлайн-презентації дослідження діяльності локальних виробників та закладів громадського харчування і HoReCa під час війни у контексті посилення продовольчої безпеки «Герої невидимого фронту, ресторани на захисті продовольчої безпеки України» 27 вересня 2022 року, передає Internews Ukraine.

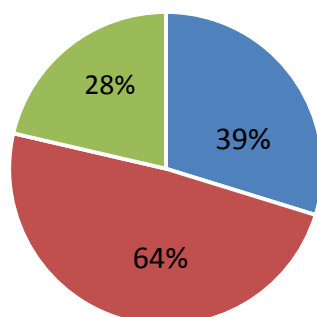

Рис.1. Ключові тези дослідження «Герої невидимого фронту, ресторани на захисті продовольчої безпеки України»

**Складено автором відповідно до джерела [7]*

Дослідження Програми USAID з аграрного і сільського розвитку – АГРО та ГО «Національна асоціація громадського харчування» охопило 30 експертів-практиків зі сфери HoReCa, ритейлу та суміжних галузей, які поділились своїм досвідом розв'язання нагальних проблем харчування в умовах війни та збільшення потужностей виробництва за пів року з моменту початку війни [7].

Із даних наведених вище: 64% - респондентів продовжують поєднання благодійної діяльності з комерцією;

39% - опитаних вважає, що відновлення ресторанних потужностей можливе не раніше, ніж за 1-2 роки після завершення війни;

28% - респондентів придбали додаткове обладнання чи одержали у формі гуманітарної допомоги після нападу РФ.

На кінець травня 2022 року в Україні закрилися 37% закладів громадського харчування. Сектор втратив до 60% працівників, а прибутки скоротилися вполовину або й більше. «На жаль, великі підприємства стали мішенями для обстрілів, тож у майбутньому буде потрібна децентралізація стратегічних запасів. Окрім того, значну частину врожаю не вдалося зібрати чи вона взагалі була знищена через замінування, бойові дії тощо», — зазначає представниця ГО «Національна асоціація громадського харчування» Марія Флейчук.

Експерти також визначили тенденції ринку HoReCa, які актуалізувалися після початку воєнних дій:

збереження попиту на домашню їжу, фастфуд напівфабрикати та швидкий відпочинок у закладах громадського харчування;

вплив правил воєнного часу: комендантської години та необхідності дотримання норм повітряної тривоги;

необхідність налагодження швидкої логістики доставки їжі;

вплив місця розташування ресторанного бізнесу: його наближення до зони бойових дій, розташування внутрішньо переміщених осіб тощо.

39% підприємців вважає, що відновлення ресторанних потужностей можливе не раніше, ніж за 1-2 роки після завершення війни. Нині HoReCa відчуває нестачу кваліфікованих кадрів та необхідність підвищення кваліфікації працівників до роботи у форс-мажорних обставин [7].

Подальшому відновленню сфери HoReCa в Україні сприятиме підтримка світової спільноти, інвестиції в Україну після завершення війни, застосування інновацій та налагодження продовольчих ланцюгів зазначають експерти.

На сьогодні, стан готельного ринку в Україні залежить від регіону: те, як працюють такі об'єкти, і чи відкриті вони взагалі визначається тим, у якій області вони розташовані, наскільки віддалені від місць бойових дій. Найкраща ситуація у західній частині України: Івано-Франківській, Львівській, Тернопільській і Закарпатській областях. «У Харкові головна ціль – зберегти об'єкти. Робота готелів як засобів розміщення призупинена. Команди направляють зусилля на волонтерську підтримку у війні проти російського агресора», – розповідають про ситуацію в місті в компанії Premier. Нині її харківський готель призупинив роботу. Проте інші об'єкти, а загалом вона керує 16 закладами в Україні, працюють. Це локації в Києві, Одесі, Львові, Полтаві й інших містах [2].

Війна поставила туристичну сферу в Україні на паузу, але частина готелів продовжили роботу. В регіонах, де поселялися втікачі від війни, заповнюваність була така, що туристичний збір зріс в рази.

Загалом в бюджет країни за перші чотири місяці 2022 року туристичного збору поступило 64 млн 611 тис. грн. Це на 65% більше, ніж торік за цей період. У 2021 році туристичний збір склав 39 млн 206 тис. грн [6].

Найбільші суми туристичного збору в бюджет у 2022-му перерахували такі міста та регіони:

Таблиця 1

Суми туристичного збору

Регіон	Сума (млн. грн)	Зростання в %
Київ	18 000	98%
Львівська область	11 463	268%
Закарпатська область	6 212	144%
Хмельницька область	1 447	65%
Івано-Франківська	6 000	48%

Такі суми свідчать про значний потік людей, які рятувалися від війни зі східних, центральних та південних регіонів на заході України.

Агентства розробляють спеціальні програми реабілітації як для військових, так і для цивільних, які постраждали внаслідок воєнних дій. Це дає змогу підтримати туристичну галузь України, зберегти робочі місця, та надати необхідну допомогу військовим і цивільним.

Значне падіння туристичного збору зафіксовано в областях, де велися або наразі ведуться воєнні дії, а також у тих, які були окуповані.

Найбільше зменшився турзбір у таких областях:

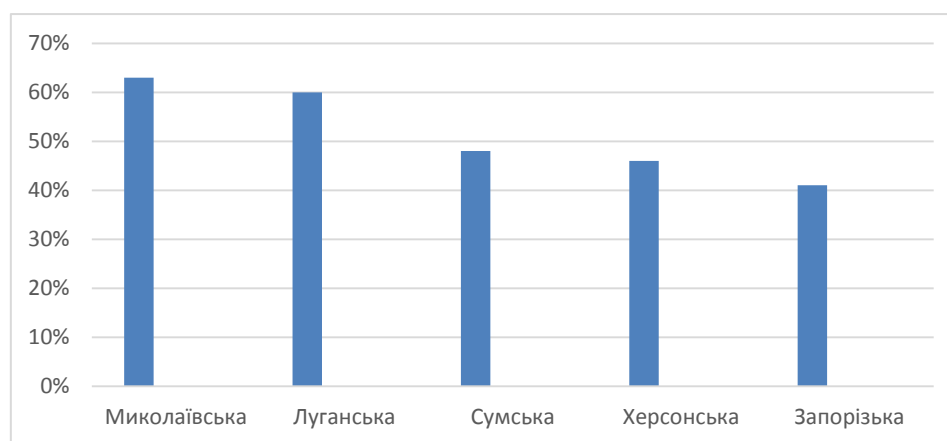

Рис.2. Показники турзбору

Загалом надходження до держбюджету від тургалузі за перші чотири місяці 2022 року скоротилися на 18% [6].

Отже, несприятливі умови війни можуть призвести до зменшення потоку та зниження доходів готелів та ресторанів, що може вплинути на їх ефективність. Крім того, під час війни складно надавати безпеку та комфортні умови для гостей, що також впливає на репутацію та дохід готельно-ресторанного бізнесу.

Наявність ефективної бізнес-стратегії, яка враховує військову ситуацію, може допомогти цьому бізнесу функціонувати та навіть збільшити доходи в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Бізнес в умовах війни: як українці адаптувалися до всіх складнощів 2022 року URL: <https://buduysvoe.com/publications/biznes-v-umovah-viyny-yak-ukrayinci-adaptuvalysya-do-vsikh-skladnoshchiv-2022-roku>

2. Встояти під час війни: як працюють готелі України. Commercial Property. URL: <https://commercialproperty.ua/analytics/vstoyati-pid-chas-viyni-yakpratsyuyut-goteli-ukraini/>

3. Нагодувати й вижити: як ресторанний бізнес змінився під час війни URL: <https://rau.ua/novyni/restorannij-biznes-chas-vijni/>

4. Намагаються вижити. Готелі в Україні заповнені на 10- 15%, – експерт. РБК-Україна. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/pytayutsya-vyzhit-oteli-ukrainezapolneny-1657631247.html>

5. Туризм в умовах війни: що відбувається з галуззю й які перспективи на цього річний сезон. URL: <https://money.comments.ua/ua/news/economy/turizm-v-umovah-viyni-scho-vidbuvaetsya-z-galuzzyu-y-yaki-perspektivi-na-cogorichniy-sezon-699311.html>

6. Туризм в Україні під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/oteli-polupustye-postupleniya-byudzheta-snizyatsya-1655814100.html>

7. Як український ресторанний бізнес адаптується до викликів війни: дослідження. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/547964-yak-ukrainskiy-restoranniy-biznes-adaptuetsya-do-viklikiv-viyni-doslidzhennya>

Шпортько Г.Ю., к.т.н., доцент

Саленкова Е.О., магістр

ННІ «Інститут промислових та бізнес технологій»

УДУНТ, м. Дніпро

ГЕЙМ ДОДАТОК ДЛЯ ОПАНУВАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Економіка і загалом добробут людей по всьому світові підтримуються наукою, технікою, інженерією та математикою. Саме ці дисципліни лежать у основі промисловості, виробництва продуктів харчування, охорони здоров'я та безлічі іншого, без чого ми не можемо жити. І всі ці сфери потребують спеціалістів, попит на яких стабільно зростає. Більш того, футурологи пророкують: науково-технічний прогрес стане дуже швидким і надзвичайно складним, тому потребуватиме для управління все більше кваліфікованих кадрів.

Зміни, що відбулися в усьому світі, збільшення ролі науки, формування міжнародного наукового простору, розширення міжнародних зв'язків, розвиток

засобів масової інформації, пов'язаний з розширенням можливостей спілкування, а також перехід до особистісної парадигми як до вищого ступеня цілісності у пізнанні та проектуванні освітніх процесів, створили передумови зміни ситуації щодо навчання іноземних мов.

В новітніх українських реаліях значно зросла популярність онлайн-навчання. Це підтверджує значне збільшення кількості студентів на платформах, які пропонують онлайн-курси. Увага до онлайн-освіти зросла не лише з боку молоді, а й з боку дорослих людей. Багато фахівців за допомогою курсів підвищують кваліфікацію чи освоюють нові професії, пов'язані з цифровими технологіями. Онлайн-освіта та тренінгові програми відкрили людям можливість об'єднуватися за спільними інтересами.

У цей незвичайний момент в історії людства вивчення мов стає не лише популярнішим, а й важливішим для зростання бізнесу. Віддалена робота розширює можливості у всьому світі. Тепер співробітники можуть працювати в компанії, яка знаходиться за океаном, не виходячи із власної спальні. У 2020 року 40% українських великих компаній перейшли на віддалений режим роботи. Компанії покладаються на міжкультурне спілкування, щоби формувати міжнародні партнерські відносини, обслуговувати клієнтів за кордоном та допомагати своїм співробітникам розвиватися. За даними освітньої організації Education First, попит на людей, які володіють англійською мовою, все ще значно перевищує пропозицію. Багатомовний та різноманітний персонал може допомогти підприємствам скоротити розрив між поточними та потенційними клієнтами. У глобалізованому світі спілкування з людьми з інших країн важливіше, ніж будь-коли. Англійська мова – міжнародна мова, яка домінує майже в усіх сферах людської діяльності. Якщо співробітник чудово володіє англійською, то його кандидатуру будуть більш високо оцінювати при працевлаштуванні.

Для вивчення мов необхідні умови, досягти яких без інтернету було дуже непросто, а з розвитком всесвітньої мережі вони стали доступні кожному. Наразі вивчення англійської повинно перетворитися в інтерактивний процес, результатом якого можна буде поділитися в соціальних мережах.

Зауважимо, що сьогодні відомі педагогічні підходи щодо використання ігор в освіті отримали новий зміст і форму. Одним з сучасних видів активного

навчання є гейміфікація, яка базується на використанні спеціально створеного ігрового середовища із засобами підвищення мотивації гравців.

Гейміфікація була визначена як «процес використання ігрового мислення та механіки для залучення аудиторій та вирішення проблем». Kim A. охарактеризував гейміфікацію як «використання методів гри, щоб зробити діяльність більш привабливою та цікавою». В свою чергу, на думку Kapp K., термін «гейміфікація» пояснюється як використання гри на основі механіки, естетики та ігрового мислення, щоб залучити людей, мотивувати дії, сприяти навчанню та вирішенню проблем [1, с. 89]. Згідно з позицією Кевіна Вербаха – ведучого відкритого курсу по гейміфікації в рамках проекту онлайн-освіти Coursera, гейміфікація – це використання елементів гри і технологій створення ігор в неігровому контексті.

Використання будь-яких ігор у навчально-виховному процесі виокремилося в самостійний підхід з відповідними педагогічними технологіями, які сьогодні активно розвиваються у напрямі розробки і використання комп'ютерних ігор для навчання [2].

Озираючись на сьогоднішні дистанційні реалії найкращим ланцюгом, котрий буде об'єднувати студентів з закладом допоміжної освіти є запропонований в роботі [3] унікальний мобільний гейм додаток для вивчення іноземної мови. Він в реальному часі показує студенту весь процес навчання та дозволить йому поєднувати розважальні та навчальні цілі. Головним завданням гейм симулятора є створення віртуальної захоплюючої реальності, де герой змодельований під особисті риси користувача.

Створений гейм додаток для опанування іноземної мови розширює популярність закладу освіти та робить комунікацію зі споживачами ще в простішій формі. Гейміфікація має великий потенціал, як досить ефективна інноваційна методика викладання іноземної мови, зокрема й у межах дистанційного навчання.

Список використаних джерел:

1. Karl M. Kapp. The Gamification of Learning and Instruction: Case-Based Methods and Strategies for Training and Education. New York : Pfeiffer : An Imprint of John Wiley&Sons, 2012. 336 Pages.

2. Седов Віктор Євгенович. Інформаційно-комунікаційні технології, як каталізатор змін компетентності викладача. International scientific Conference «Open educationale-environment of modern University», 2015. С. 74-82.

3. Ганна Шпортко, Елізавета Саленкова. Сучасний мобільний додаток для опанування іноземної мови. Розвиток форм і методів сучасного менеджменту в умовах глобалізації : Матеріали 9-ї Наук.-практ. Інтернет-конф. (Дніпро, 20-21.11.2021) : тези доповідей (Том 1). Дніпро : Поліграфічний відділ ДДАЕУ, 2021. С. 212-215.

Ясенова І.С. к.т.н., доцент
Державний податковий університет

ТЕКСТОВІ ГЕНЕРАТОРИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ: ПРИСТОСОВУВАТИСЯ ЧИ ЧИНИТИ ОПІР?

В освітньому просторі все більш активно обговорюються різні думки щодо використання технологій в освіті. Пандемія COVID-19 була першим поштовхом до активного використання студентами і школярами ноутбуків та смартфонів під час занять. Навіть найнеохочі навчальні заклади почали використовувати різноманітні технології дистанційної роботи і комунікації. Тепер наукові кола стикаються з черговою технологічною революцією у формі генераторів тексту зі штучним інтелектом. На початку цього року ми почули про ШІ під назвою ChatGPT , який може генерувати текстові відповіді на поставлені йому питання (як чат-бот). Але користувачі швидко виявили, що цей ШІ — не просто чат-бот; він може створювати статті, резюме, або навіть код за секунди. Варіантів використання, пов'язаних з освітою, достатньо, особливо для студентів, які можуть використовувати ChatGPT для виконання завдань та іспитів. Тому постає питання щодо етичності його використання і наслідки для освіти: пристосуватися чи чинити опір?

Можливості, які ChatGPT може надати освіті . Питання: чи можна не сприймати ChatGPT як загрозу, а використати його переваги на користь студента задля досягнення освітніх цілей? Деякі способи використання ChatGPT у навчальному процесі, орієнтованому на учасників:

1. Генератори тексту, такі як ChatGPT, можуть покращити наше

колективне знайомство зі штучним інтелектом і його використанням, що є важливою компетенцією для наших студентів та їх майбутнього. Галузі швидко розвиваються, а нові технології спонукають їх до інновацій. Ми повинні бути першими фасилітаторами нових технологій, коли вони з'являються, і навчати наших студентів, як правильно їх використовувати (з технічної та етичної точки зору). Якщо не ми, то хто?

2. ChatGPT може допомогти викладачам у підготовці та перегляді занять, надаючи їм додаткові ресурси або допомагаючи створювати цікавий навчальний контент, який може сприяти кращому навчанню для студентів. Викладачі та студенти вже користуються пошуковими системами, засобами перевірки орфографії тощо; додавання таких технологій, як ChatGPT, має потенціал для розробки попередньо перевірених письмових матеріалів, включаючи презентації, приклади, запитання для тестів або навіть аналіз ігрових ситуацій для обговорення на занятті.

3. Може заощадити час викладачів, проводячи ревізію завдань студентів або виконуючи повторювану роботу викладачів, наприклад, готуючи оголошення та вказівки для завдань або іспитів; або надання зворотнього зв'язку студентам, коли вони роблять «повторювані» або типові помилки під час виконання своїх завдань; ChatGPT також можна ефективно використовувати, щоб дати студентам автоматичний зворотний зв'язок щодо їхніх рефератів та практичних робіт.

4. ChatGPT можна використовувати в навчальних цілях. Наприклад, студенти можуть використовувати ChatGPT для імітації розмов і розвитку своїх мовних навичок і здібностей за допомогою розмовної взаємодії з чат-ботом (особливо стосується іноземної мови).

5. ChatGPT можна використовувати для покращення залученості до онлайн-навчання шляхом підвищення мотивації студентів під час дистанційного навчання. Студенти знайдуть використання інноваційного інструменту захоплюючим, а також дізнаються

про його потенційне використання в повсякденних завданнях, наприклад, для написання електронних листів, надсилання текстових повідомлень або навіть підготовки резюме. Він також може надсилати автоматичні, але налаштовані відгуки та інструкції в онлайн-курсах, щоб допомогти студентам залишатися на правильному шляху (і подалі посилюючи їхню участь у курсі).

Ризики використання ChatGPT в освіті

1. Плагіат або шахрайське використання ChatGPT у наукових роботах та текстах завдань студентів.

2. Упередженість, обмеження та неточність ChatGPT у розробці відповідей на певні теми, що може негативно вплинути на навчальний процес і цілі студентів.

3. Надмірна залежність учнів від ChatGPT, через що вони втрачають такі важливі можливості для навчання, як критичне мислення, вирішення проблем, правильні методи дослідження та взаємодія з викладачами та однолітками.

4. Несправедливе або неточне оцінювання роботи студентів за допомогою ChatGPT через неможливість оцінити креативність та оригінальність, серед інших навичок спілкування.

Пристосовуватися чи чинити опір?

Як пристосуватися:

1. Ввести курси критичного мислення, або допомогти студентам розвинути навички критичного мислення в рамках конкретної дисципліни, наприклад попросивши їх порівняти створений штучним інтелектом вміст із надійними, дійсними джерелами інформації.

2. Ввести більше усних завдань.

3. Підвищити важливість діяльності на парі як важливого елемента процесу оцінювання та відповідного компонента підсумкової оцінки. Іншими словами, перенести об'єкт оцінювання з «продукту» на «процес» навчання студента.

4. Спонукаати студентів розвивати та демонструвати свої знання: наприклад, через дебати, коли студенти займають деяку позицію щодо певної теми та мають відстоювати свою ідею чи точку зору. Або запровадити командну роботу, яка особливо є доречною для IT-спеціальностей.

Чи варто і можливо чинити опір розвитку технологій? Калькулятор, інтернет, Google змінили не лише навчання, а й наше життя. Саме ми, освітяни, повинні використовувати та розуміти нові технології, щоб забезпечити студентам кращий досвід навчання. І наш виклик: творчо подумати про те, як застосувати зміни до свого змісту, а також про навички, які ми даємо і хочемо дати нашим студентам. Ми можемо і повинні використовувати ШІ, такі як

ChatGPT, як партнера, який допомагає нам навчатися більше, працювати розумніше та швидше.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЗБІРНИК ТЕЗ

**III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ТА КРАЇН V-4 В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

**DIGITAL TRANSFORMATION OF THE FINANCIAL SYSTEM OF
UKRAINE AND V4 COUNTRIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN
INTEGRATION**

Частина III

(26 квітня 2023 р.)

Українською, англійською, польською, словацькою, угорською, чеською
мовами

80381, м. Дубляни, вул. Володимира Великого, 1

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.
Редакційна колегія може не поділяти думок авторів.

<http://lnup.edu.ua>
<https://lnup.edu.ua/uk/kaffinans>